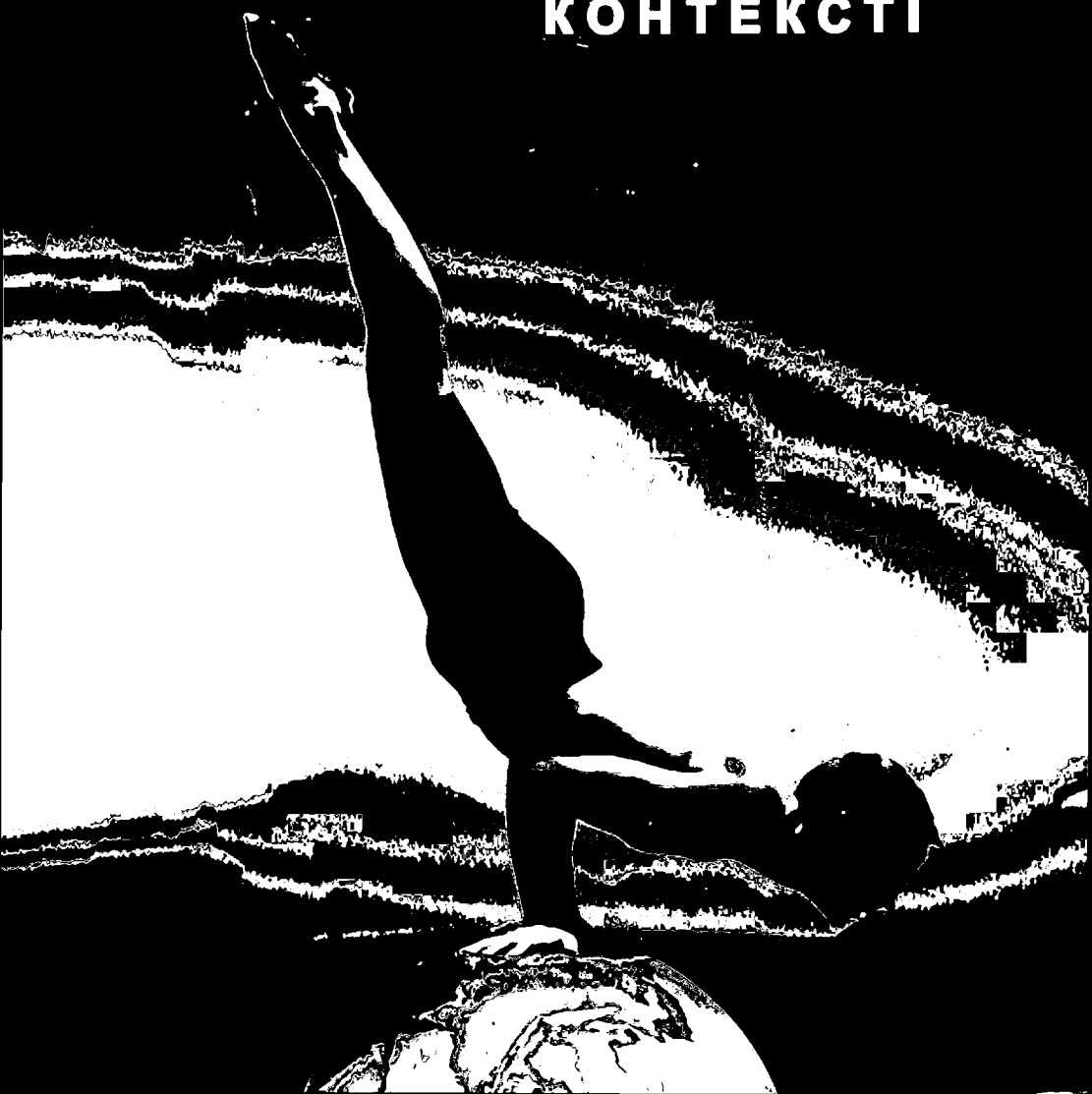

М. В. ДУТЧАК

СПОРТ ДЛЯ ВСІХ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

М.В. ДУТЧАК

**СПОРТ ДЛЯ ВСІХ
У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ**

Київ—2007

ББК 75.4
Д84

У книзі розглянуто напрями та технології сприяння розвитку спорту для всіх з боку Організації Об'єднаних Націй, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Ради Європи, Європейського Союзу, Міжнародного Олімпійського комітету, Міжнародної асоціації спорту для всіх та Міжнародної федерації спорту для всіх. Подано характеристику сучасної системи організації та функціонування спорту для всіх у Фінляндії, Німеччині, Франції, Японії та Канаді — країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю.

Для фахівців з фізичного виховання, спорту, здоров'я, педагогіки, соціології, менеджменту, а також студентів спеціалізованих вищих навчальних закладів.

Рецензенти

В.О. ДРЮКОВ, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, директор Державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту;

О.М. ЖДАНОВА, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри рекреації та оздоровчої фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури;

В.М. ЖУЛЯЄВ, кандидат історичних наук, член бюро Комітету з розвитку спорту Ради Європи.

© Дутчак М.В., 2007
© Видавництво НУФВСУ
“Олімпійська література”, 2007

ISBN 966-7133-95-8

ДРЮКОВ

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПІДТРИМКИ СПОРТУ ДЛЯ ВСІХ	9
Організація Об'єднаних Націй	9
Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури	12
Всесвітня організація охорони здоров'я	13
Рада Європи.....	15
Європейський Союз.....	20
Міжнародний олімпійський комітет	22
Міжнародна асоціація спорту для всіх	24
Міжнародна федерація спорту для всіх	25
СПОРТ ДЛЯ ВСІХ У КРАЇНАХ ІЗ ВИСОКИМ РІВНЕМ ОХОПЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЮ РУХОВОЮ АКТИВНІСТЮ	27
Фінляндія	27
Німеччина	31
Франція	35
Японія.....	39
Канада	44
ВИСНОВКИ	48
ДОДАТКИ	51
Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту	51
Глобальна стратегія з харчування, рухової активності та здоров'я	57
Європейська спортивна хартія.....	77
Кодекс спортивної етики	81
Ніщцька декларація	85
“Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру”. Резолюція Генеральної асамблеї ООН 58/5	88

“Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров’ю, розвитку і миру”. Резолюція Генеральної асамблеї ООН 61/10.....	91
“Принципи справедливого управління в спорті” (14—15 жовтня 2004 року, Будапешт, Угорщина). Резолюція 10-ї конференції європейських міністрів, відповідальних за спорт	94
“Майбутнє загальноєвропейського співробітництва у сфері спорту” (20—21 жовтня 2006 року, Москва, Російська Федерація). Резолюція 17-ї неформальної зустрічі європейських міністрів, відповідальних за спорт	96
“Спорт для всіх як засіб освіти і розвитку” (11—14 листопада 2004 року, Рим, Італія). Декларація 10-го Всесвітнього конгресу зі спорту для всіх	98
“Рухова активність: користь та проблеми” (31 жовтня — 3 листопада 2006 року, Гавана, Куба). Декларація 11-го Всесвітнього конгресу зі спорту для всіх.....	100
“Рухова активність, спорт для всіх та здоров’я” (20 вересня 2005 року, Варшава, Польща). Резолюція Генеральної Асамблеї Міжнародної асоціації спорту для всіх.....	103
“Сприяння соціальній інтеграції суспільства за допомогою спорту для всіх” (15—17 грудня 2006 року, Франкфурт, Німеччина). Рекомендації першого Всесвітнього форуму Міжнародної асоціації спорту для всіх	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106

*Хто не дивиться на світ розумно,
на того і він не дивиться розумно.*

Г. Гегель

ВСТУП

Однією з головних причин сучасної демографічної кризи в Україні є недосконалість державної політики стосовно збереження здоров'я пересічних громадян. Серед комплексу проблем у цій сфері особливо критична ситуація щодо загальної смертності населення у працездатному віці: у чоловіків в Україні цей показник у п'ять разів вищий, ніж, у провідних країнах Європи, а у жінок — утричі.

Передовий світовий досвід свідчить, що намагання вирішити цю проблему традиційним шляхом безперспективні. В численних наукових дослідженнях переконливо показано, що стосовно запобігання неінфекційних захворювань, які прогресують в Україні, всі можливості лікувальної медицини в п'ять-шість разів поступаються за ефективністю чинникам здорового способу життя. Це передусім стосується серцево-судинних захворювань, які становлять 60 % випадків передчасної смерті наших співгромадян.

Ефективним засобом формування здорового способу життя є спорт для всіх. За останні 30 років у ряді провідних країн завдяки державній політиці, спрямованій на створення умов для широкого впровадження у повсякденне життя різних форм рухової активності в органічному поєднанні із раціональним харчуванням, боротьбою проти шкідливих звичок та поліпшенням екологічного середовища, смертність людей молодого та середнього віку скоротилася у кілька разів, середня тривалість життя збільшилася на 10—20 років, різко зросла життєздатність населення.

В Україні формування системи спорту для всіх розпочалось лише кілька років тому шляхом удосконалення так званого "масового спорту", який тривалий час був орієнтований на інтереси держави (забезпечення високопродуктивної трудової діяльності та обороноздатності), а не на інтереси

конкретної людини (збереження здоров'я, профілактика захворювань та активне дозвілля). Провідною залишається авторитарна модель розвитку зазначеного напрямку спортивної практики: ігноруються інтереси, здібності, соціальні диференціації співгромадян; недооцінюється роль особистості; використовуються примус і залякування; перевага надається шаблонному змісту роботи; система моніторингу фізичної підготовленості орієнтована на використання тестів із максимальними навантаженнями на організм людини і викликає у багатьох випадках відразу до організованої рухової активності; недооцінюється агітаційно-пропагандистська робота засобів масової інформації у популяризації різних форм рухової активності; спостерігається штучне піднесення вчителя, викладача та інструктора над учасниками спортивних занять, застосування до них авторитарного тиску.

У результаті за рівнем залучення громадян до організованої рухової активності Україна в декілька разів поступається Фінляндії, Японії, Канаді, Франції, Німеччині та іншим державам. Низький рівень охоплення населення спортом для всіх, високі показники поширення тютюнокуріння (43 % дорослого населення) та зловживання алкогольними напоями, нераціональне харчування зумовлюють одні з найвищих у Європі темпи зростання смертності, що є серйозною проблемою гуманітарної безпеки держави. За свідченням демографів, якщо ситуація не зміниться — то до 2050 р. в Україні буде проживати лише 35 млн осіб.

Зняття авторитарних обмежень на шляху формування системи спорту для всіх в Україні можливе, як видається, на основі запропонованої нами концепції гуманізації організованої рухової активності, відповідно до якої розробляються нові методологічні підходи та відповідні технології.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту [23], підготовка проекту якої здійснювалася за участю автора, зазначається, що масовий спорт (спорт для всіх) є важливою складовою збереження здоров'я, всебічного гармонійного розвитку та самореалізації особистості, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, запобігання антигромадським проявам та забезпечення творчого довголіття.

Реалізація цієї стратегії вимагає подолання наявної суперечності між потребою у формуванні системи спорту для всіх в Україні з урахуванням відповідного зарубіжного досвіду й недостатнім його науковим осмисленням.

Вивчення різних аспектів міжнародного спортивного руху здійснювали Р.Г. Гостев (спортивне законодавство), С.І. Гуськов (державна політика у сфері спорту), А.А. Ісаєв (організація спорту), В.В. Кузін (підприємництво у спорті), М.Є. Кутепов (спортивний маркетинг), Ю.П. Мічуда (економіка спорту), В.М. Платонов (олімпійський спорт), І.І. Переверзін (спортивний менеджмент) та інші. Окремі проблеми міжнародного руху “Спорт для всіх” досліджували С.І. Гуськов, А.А. Ісаєв, В.М. Жуляєв, А. Chaker, E. Dienstl, A. Ogi, J. Palm, G. Walker, Y. Yamaguchi та ін. Разом з цим у спеціальних літературних джерелах відсутній системний аналіз особливостей сучасного розвитку спорту для всіх у світовому контексті. Доцільним видається розгляд зазначеного питання у двох напрямках: 1) аналіз діяльності відповідних міжнародних інституцій; 2) вивчення передових національних моделей.

У пропонованій книзі здійснено спробу реалізації зазначеного підходу для забезпечення подальшого розвитку системи знань про організацію та функціонування спорту для всіх у провідних країнах світу та про особливості його підтримки з боку міжнародних і континентальних організацій, подано тексти резолюцій стосовно спорту для всіх Організації Об'єднаних Націй, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Ради Європи, Європейського Союзу, Міжнародного олімпійського комітету та Міжнародної асоціації спорту для всіх.

Книга рекомендується для використання у практичній роботі керівництва та спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту, центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”, центрів фізичної культури і спорту інвалідів “Інваспорт”, фізкультурно-спортивних товариств, спортивних клубів, фітнес-центрів та інших суб'єктів сфери фізичної культури і спорту. Видання адресоване також фахівцям у галузі знань з

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПІДТРИМКИ СПОРТУ ДЛЯ ВСІХ

У розділі розглянуто шляхи, механізми та технології сприяння розвитку спорту для всіх з боку міжурядових структур: Організації Об'єднаних Націй, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Ради Європи, Європейського Союзу та громадських організацій — Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародної асоціації спорту для всіх та Міжнародної федерації спорту для всіх.

Організація Об'єднаних Націй

Організація Об'єднаних Націй (ООН) — універсальна міжнародна організація, створена на основі Хартії Об'єднаних Націй, підписаної 26 червня 1945 р. у Сан-Франциско (Сполучені Штати Америки). Діяльність ООН спрямована на забезпечення міжнародної безпеки, розвитку і миру [36, с. 991]. Членами ООН є 194 держави. Україна разом із п'ятдесятьма іншими країнами була фундатором ООН і є її членом з 24 жовтня 1945 р.

За ініціативи Міжнародного олімпійського комітету на 48-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 1994 р. вперше було оголошено Міжнародним роком спорту та олімпійських ідеалів (резолюція 48/11 Генеральної Асамблеї ООН від 25 жовтня 1993 р.). Рік відзначення сторіччя Міжнародного олімпійського комітету завдяки спільним зусиллям цієї авторитетної міжнародної спортивної інституції та держав, організацій системи ООН став роком зміцнення миру та утвердження щасливішого життя на планеті шляхом виховання молоді за допомогою спорту. Символічно, що у 1994 р. відзначався і Міжнародний рік сім'ї (резолюція 44/82 Генеральної Асамблеї ООН від 8 грудня 1989 р.).

Значний внесок у забезпечення доступності спорту для широких верств населення з боку ООН зробив її колишній Генеральний секретар Кофі Аннан, який був головною адміністративною посадовою особою цієї організації протягом

1997—2006 рр. Зокрема, 28 лютого 2001 р. введено посаду Спеціального радника Генерального секретаря ООН зі спорту заради розвитку і миру та призначено на неї Адольфа Огі — колишнього президента Швейцарії (1993—2000 рр.), почесного президента Національного олімпійського комітету Швейцарії. Він протягом 2001—2002 рр. очолював спеціальну комісію ООН, яка вивчала можливість спорту заради розвитку та миру в світі. За підсумками роботи цієї комісії підготовлено спеціальний рапорт про роль спорту у досягненні Цілей тисячоліття ООН [77]. У січні 2003 р. в Парижі відбувся міжнародний “круглий стіл” міністрів, відповідальних за спорт, де було висловлено наміри забезпечити повне визнання та підвищення ролі спорту і фізичного виховання. В результаті на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято резолюцію 58/5 від 3 листопада 2003 р. “Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров’ю, розвитку і миру”.

У цьому документі пропонується урядам країн світу використовувати спорт для всіх як засіб досягнення узгоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, зокрема тих, що передбачені у Декларації тисячоліття ООН. Крім цього, 2005 р. проголошено Міжнародним роком спорту і фізичного виховання, запропоновано урядам організувати заходи з метою демонстрації своєї відданості ідеї використання спорту для зміцнення здоров’я, виховання, розвитку та миру у своїх країнах, включення спортивних програм та проектів до національних планів підвищення якості життя людей.

Серед завдань Міжнародного року спорту і фізичного виховання особливе місце відводилось розширенню загальноприйнятого сприйняття “спорту” лише як “елітного спорту” шляхом включення до нього поняття “спорт для всіх”. Особливе значення це має для країн, що розвиваються, де основна увага приділяється елітним видам спорту та пропаганді досягнутих результатів на міжнародних спортивних змаганнях [78].

У 125 країнах світу відбулися заходи з нагоди Міжнародного року спорту і фізичного виховання, спрямовані на задоволення конкретних потреб населення. Протягом року проведено 24 міжнародних та 18 регіональних конференцій,

де розглядалися питання пропаганди позитивних цінностей спорту. З результатів Міжнародного року спорту і фізичного виховання потрібно відмітити те, що в багатьох країнах досягнуто визнання “спорту для всіх” як одного з національних пріоритетів. Спорт у світі став ідентифікуватися як: 1) засіб якісного виховання, збереження здоров’я та особистого розвитку; 2) важливий стандарт здоров’я популяції; 3) каталізатор сталого розвитку суспільства та 4) зміцнення миру [76, с. 384].

Підсумкові документи та результати Міжнародного року спорту і фізичного виховання були репрезентовані на другій Маглінгенській конференції зі спорту та розвитку у Швейцарії 4—6 грудня 2005 р. У ній взяли участь 400 представників із 70 країн. На цій конференції прийнято “Заклик до дій”, де, зокрема, рекомендовано: “Урядам у всіх секторах: сприяти втіленню в життя ідеї “спорту для всіх”; розробити відкриту для всіх членів суспільства і послідовну політику у сфері спорту, залучати усі зацікавлені сторони до її координації і реалізації; зміцнювати і здійснювати внесок у спорт і фізичне виховання у школах і загальноосвітніх системах; інтегрувати спорт, фізичне виховання та ігри у політику у сфері охорони здоров’я та інші відповідні стратегії” [86].

Координацію міжнародних спортивних ініціатив та залучення відповідних ресурсів здійснює Бюро ООН зі спорту заради розвитку і миру у Женеві та Нью-Йорку, створене у жовтні 2004 р. У резолюції 61/10 Генеральної Асамблеї від 3 листопада 2006 р. висловлено рекомендацію Генеральному секретареві ООН підготувати керівні вказівки у відношенні інституціонального майбутнього питання про спорт заради розвитку і миру в системі ООН. Цією резолюцією підтримано план дій, запропонований Генеральним секретарем ООН, як першочергову програму роботи на трирічний період щодо розширення і зміцнення партнерських відносин та проектів підтримки спорту заради розвитку та миру, здійснення інформаційно-пропагандистських заходів. Зокрема, урядам пропонується реалізувати ідею “спорт для всіх” шляхом прийняття всеохоплюючого та послідовного законодавства, формування та здійснення відповідної державної політики.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

Уперше питання спорту були офіційно включені у діяльність Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) на першій міжнародній конференції міністрів, відповідальних за спорт, організованій цією установою у Парижі у 1976 р. Це сприяло створенню Міжурядового комітету з фізичного виховання і спорту, а також прийняттю Міжнародної хартії фізичного виховання і спорту у 1978 р.

ЮНЕСКО — спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, створена у 1946 р. з метою ініціювання її координації міжнародної співпраці у сфері освіти, науки та культури. Україна є членом ЮНЕСКО з 1954 р. [36, с. 991]. До ЮНЕСКО входить 191 країна.

На 20-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 21 листопада 1978 р. прийнято Міжнародну хартію фізичного виховання і спорту [21], в якій у статті 1 зазначається, що заняття фізичним вихованням і спортом є основним правом кожної людини. Стаття 3 передбачає, що “Програми фізичного виховання і спорту мають розроблятися відповідно до потреб та індивідуальних особливостей учасників, а також організаційних, культурних, соціально-економічних та кліматичних умов кожної країни”. У хартії закріплено рекомендації щодо кадрового забезпечення (стаття 4), обладнання та інвентарю (стаття 5), наукових досліджень (стаття 6), охорони етичних та моральних цінностей (стаття 7), засобів масової інформації (стаття 9), ролі національних організацій (стаття 10) та міжнародного співробітництва (стаття 11) у контексті сприяння розвитку фізичного виховання і спорту.

Під егідою ЮНЕСКО протягом 1976—2004 рр. проведено чотири міжнародні конференції міністрів, відповідальних за спорт, з метою обміну думками в інтелектуальному та технічному відношеннях задля розробки, стимулювання та пропаганди належної державної політики і практики у сфері фізичного виховання і спорту. Перша конференція, як уже зазначалося, відбулась у Парижі у 1976 р., друга пройшла у Москві у 1988 р., третя — у Пунта-дель-Есте у 1999 р. і чет-

верта — в Афінах у 2004 р. Зазначені заходи сприяли процесу підготовки на міжнародному рівні стратегії розвитку фізичного виховання і спорту, які розглядаються як один із головних елементів гармонійного розвитку людини та один із важливих аспектів права на освіту та культуру, яке характеризує сучасний гуманізм.

З метою поширення у світі ідей ЮНЕСКО та популяризації фізичного виховання і спорту у справі виховання підростаючого покоління присуджуються звання “Чемпіон ЮНЕСКО зі спорту”. Серед видатних спортсменів, удостоєних цього звання, троє українців — Сергій Бубка, Віталій та Володимир Клички.

Всесвітня організація охорони здоров'я

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) була заснована 7 квітня 1948 р., коли 26 країн-учасниць Організації Об'єднаних Націй, у тому числі й Україна, ратифікували її статут. З того часу цей день став Всесвітнім днем здоров'я. Членами ВООЗ є 193 країни.

На початку третього тисячоліття ВООЗ звернула увагу на тенденцію зростання хронічних захворювань серед причин смертності, в результаті цього на 53-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я у травні 2000 р. прийнято рішення про необхідність профілактики неінфекційних захворювань і боротьби з ними. У більшості країн основні детермінанти неінфекційних захворювань здебільшого однакові і серед них найпоширенішим є знижений рівень рухової активності за місцем проживання, на роботі, під час відпочинку та у транспорті.

У 2002 р. Всесвітній день здоров'я проведено під гаслом “Рух заради здоров'я”. Підсумки цієї акції були розглянуті на 55-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я у травні 2002 р., де схвалено резолюцію ВНА 55/23 “Про раціон харчування, рухову активність та здоров'я” [9]. ВООЗ закликає своїх членів щорічно відзначати день “Рух заради здоров'я” з метою сприяння руховій активності населення як необхідного компонента здоров'я та благополуччя. Такий день запропоновано проводити 10 травня кожного року. Особливе

місце серед заходів відводиться залученню широких верств населення до спортивних занять.

У доповіді про стан охорони здоров'я у світі на тему "Зменшення ризику, сприяння здоровому способу життя" [88] підкреслюється, що відсутність належного рівня рухової активності є причиною 1,9 млн випадків смертей (у 2000 р.) та 15—20 % випадків ішемічної хвороби серця, діабету та деяких видів раку. У світі понад 60 % дорослого населення не займаються руховою активністю в обсязі, необхідному для здоров'я. У Європі спосіб життя кожної п'ятої людини характеризується незначним рівнем або повною відсутністю рухової активності; ця проблема найбільш актуальна для країн східної частини континенту.

Дефіцит рухової активності населення, як зазначають N. Cavill, S. Kahlmeier, F. Racioppi [66, с. 23], наносить збитки економіці країн. В Європі вони становлять 150—300 євро на кожну людину на рік.

У травні 2004 р. на 57-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я прийнято Глобальну стратегію ВООЗ з харчування, рухової активності та здоров'я [2], в якій визначено чотири основні завдання:

- скорочення чинників ризику неінфекційних захворювань, зокрема нездорового раціону харчування та недостатньої рухової активності, за рахунок рішучих дій у сфері охорони здоров'я, а також заходів щодо зміцнення здоров'я і профілактики захворювань;
- розширення загального усвідомлення і розуміння ролі раціону харчування та рухової активності як детермінант здоров'я населення та позитивного потенціалу профілактичних заходів;
- підготовка, затвердження та реалізація глобальних, регіональних, національних та місцевих політичних курсів та планів дій задля поліпшення раціону харчування та підвищення рухової активності, що характеризуються тривалим та всеохоплюючим залученням усіх сторін, включаючи громадянське суспільство, приватний сектор та засоби масової інформації;
- збір наукових даних і моніторинг основних впливів на раціон харчування та рухову активність; надання підтримки

відповідним науковим дослідженням; розвиток необхідних кадрових ресурсів.

У вказаному документі підкреслено, що рухова активність — основний засіб поліпшення фізичного і психічного здоров'я особистості. Вона сприяє зниженню кров'яного тиску, холестерину, нормалізує показники глюкози у крові та зменшує ризик виникнення раку прямої кишки і раку грудей у жінок. Кожному індивіду рекомендується забезпечити адекватний для нього рівень рухової активності протягом усього життя. Необхідно щонайменше 30 хвилин регулярної рухової активності середньої інтенсивності протягом більшості днів тижня.

Європейське бюро ВООЗ має понад 20-річний досвід роботи, спрямованої на інтегрування зусиль влади, громадськості та приватного сектору щодо “просування” здорового способу життя. Для Європи було сформовано 21 завдання із досягнення здоров'я для всіх у поточному столітті. З поміж них потрібно відмітити необхідність забезпечення більш здорового способу життя, де збалансований раціон харчування та адекватна рухова активність мають синергічний ефект для поліпшення здоров'я [13, с. 118].

Міністри, відповідальні за охорону здоров'я, 16 листопада 2006 р. у Стамбулі (Туреччина) прийняли Європейську хартію боротьби проти ожиріння [8]. В Європі більша половина дорослого населення та кожна п'ята дитина мають надмірну масу тіла, а третина з них страждає на ожиріння. Кількість таких людей стрімко зростає. Епідемія ожиріння стала значною проблемою для Європи. Основні зусилля необхідно спрямовувати на забезпечення оптимального енергетичного балансу шляхом заохочення до більш здорового харчування та фізично активного способу життя.

Рада Європи

Рада Європи — міжнародна організація, створена у 1949 р. з метою пропаганди принципів парламентської демократії і прав людини, сприяння співпраці, а також суспільному й економічному розвитку в Європі [36, с. 1128]. Україна — член Ради Європи з 1995 р. Учасницями Ради Європи є

46 держав. Рада Європи є уособленням спільного зобов'язання близько 800 млн європейців захищати права людини, демократію та верховенство права.

У 1966 р. Радою Європи ініційовано довгострокову спортивну програму масового руху “Спорт для всіх”. Головною метою цієї програми визначено створення рівних умов чоловікам і жінкам, представникам усіх вікових груп для підтримання фізичного й психічного рівня розвитку, необхідного для життя, а також захист людства від виродження [32].

Такий підхід був логічним, оскільки у 1960-х роках в Європі назріла необхідність проведення якісних змін у спорті. Це зумовлено такими чинниками:

- виникнення нових видів зброї масового знищення, як наслідок — у фізичному вихованні зменшується роль військового спрямування, яке до цього весь час домінувало;
- зростання негативного впливу на здоров'я людини гіподинамії через автоматизацію виробництва, підвищення комфортності транспортних засобів, побутової техніки, комунальних послуг, а це, у свою чергу, актуалізувало залучення широких верств населення до занять спортом оздоровчого характеру під час дозвілля;
- спортом до зазначеного періоду здебільшого займалися лише юнаки та молоді чоловіки, а жінки, інваліди, пенсіонери, соціально незахищені громадяни (емігранти, безробітні та інші) були позбавлені такої можливості, що суперечило загальним процесам розвитку цивілізації та не відповідало основним положення Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.;
- розвиток економіки в багатьох країнах Європи після Другої світової війни досяг такого рівня, який дозволяв значно збільшити обсяги інвестицій у поліпшення якості життя співгромадян.

Відповідно до визначеної програми розвитку масового спорту в 1973 р. спеціальний комітет Ради Європи підтримав інноваційний проект “Спортландія”, що визначав нову генеральну лінію спортивної політики на континенті та інструментарій відповідного стратегічного планування, моніторингу ситуації, моделювання шляхів підвищення “спортивного рівня” населення на прикладі віртуальної країни.

У 1975 р. на першій конференції європейських міністрів, відповідальних за спорт, прийнято Європейську хартію спорту для всіх. Вона роком пізніше була схвалена Комітетом Міністрів Ради Європи. У Хартії зафіксовано такі основні принципи:

- право на участь у спортивному житті;
- гуманістичний і соціокультурний розвиток;
- співробітництво офіційних осіб і добровольців;
- самозахист спорту від експлуатації;
- доступність спортивних споруд для рекреаційних цілей;
- необхідність підготовки кваліфікованих кадрів на всіх рівнях.

Спорт для всіх став на той час у західній Європі продуктом політичної культури, увібравши цінності демократизації та плюралізму [15, с. 128]. У Радянському Союзі вважали, що нема потреби створювати умови для розвитку спортивного руху під лозунгом “Спорт для всіх”, оскільки право на активний відпочинок і заняття спортом гарантовано самим соціалістичним суспільним устроєм [7]. На думку К. Жарова, Л. Жарової: “...буржуазні ідеологи, залучаючи все більшу кількість людей до спорту для всіх, отримують прекрасну можливість відволікти широкі верстви населення від класової боротьби і водночас дати їм заряд бадьорості і сил для високоінтенсивної праці та захисту несправедливих мілітаристських загарбницьких інтересів правлячих кіл” [10].

Колишній директор Департаменту розвитку спорту Ради Європи G. Walker [89] зазначав, що до кінця 1980-х років спортивна політика країн соціалістичної орієнтації була пов’язана, за невеликим винятком, виключно з “показовим” спортом та з досягненням успіху у спорті вищих досягнень, чемпіонатах світу та Олімпійських іграх. Масові змагання, такі як спартакіади, де існували елементи деякої примусовості та демонстрації досягнень “режиму”, були повною протилежністю спорту для всіх.

У Радянському Союзі робота з розвитку масового спорту та оздоровчого використання різних форм та засобів рухової активності у структурі здорового способу життя мала здебільшого формальний характер, була практично відірваною від реальних завдань зміцнення здоров’я населення,

профілактики захворювань, повноцінної реабілітації людей після перенесених захворювань [30].

У 1992 р. на сьомій конференції європейських міністрів, відповідальних за спорт, було прийнято Європейську спортивну хартію та Кодекс спортивної етики [15, с. 138—142]. Ці два документи визначають базові підходи та принципи розвитку на континенті спорту для всіх. Зокрема, стаття 4 Хартії забороняє дискримінацію людей за будь-якою ознакою у їх доступі до занять спортом. Стаття 6 “Удосконалення системи залучення до спорту” проголошує:

1. Заняття спортом з метою проведення дозвілля або отримання задоволення, зміцнення здоров'я або підвищення спортивної майстерності повинні заохочуватися серед усіх груп населення шляхом надання відповідних споруд і програм усіх типів, а також послуг кваліфікованих інструкторів та керівників.

2. Створення умов для фізичних вправ на робочому місці повинне розглядатися як складова частина збалансованої політики у сфері спорту.

У Кодексі спортивної етики зафіксовано право дітей та молоді брати участь та отримувати задоволення від участі у спорті. Проголошена ідея “заохочення дітей до пошуку їхніх власних ігор за їхніми власними правилами”. Разом з цим Кодекс вимагає від спортивних організацій “встановити систему, яка заохочувала б чесну гру та персональний рівень досягнень”.

За фінансової підтримки Ради Європи у 1970—1990-х роках суттєвий внесок у розвиток спорту для всіх на континенті зроблено центром спортивної інформації “КЛІРИНГ ХАУС”, організованим бельгійським урядом. Ця неприбуткова організація об'єднувала представників у кожній країні, які забезпечували збір, аналіз, систематизацію та розповсюдження інформації про різні аспекти реалізації політики розвитку спорту для всіх у міжнародному контексті.

Співробітництво у сфері спорту на континенті організовується Комітетом з розвитку спорту Ради Європи (CDDS), який створено у 1977 р. відповідно до Європейської культурної конвенції та з метою активного поширення основних цінностей Ради Європи (права людини, демократія) у сферу

спорту та за допомогою спорту в інші сфери суспільного життя. До CDDS входять представники державних організацій країн-учасниць Ради Європи, які мають статус повноправного члена, та представники недержавних організацій зі статусом спостерігачів. Щорічно у штаб-квартирі Ради Європи у Страсбургу (Франція) проходять засідання CDDS, на яких обговорюються актуальні питання розвитку спорту, виконання Спортивної хартії Європи, дотримання конвенцій Ради Європи стосовно недопущення проявів насильства і хуліганської поведінки глядачів на спортивних аренах та проти застосування допінгу у спорті.

У 1993 р. було створено Бюро CDDS у складі дев'яти представників країн-учасниць різних географічних груп. Кожні два роки відбувається ротація членів бюро та голови CDDS.

У контексті сприяння розвитку спорту для всіх слід відзначити окремі програми та проекти CDDS, зокрема “ЄВРОФІТ”, “СПРІНТ” та “КОМПАСС” [15, с. 130—134; 84].

“ЄВРОФІТ” — це комплекс тестування фізичної підготовленості дітей та дорослих. У 1987 р. після майже десятирічного дослідження було затверджено комплекс “ЄВРОФІТ” для дітей, а в 1995 р. впроваджено аналогічну систему для дорослих віком 20—65 років.

CDDS у 1991 р. визначив пріоритетним для континентального спорту налагодження співпраці з країнами східної Європи, що знайшло відображення у затвердженій програмі “СПРІНТ” (спортивна реформа, інновації, технології). Ця програма включає проведення парламентських слухань та “мобільних” семінарів, присвячених проблемам конкретних країн, у ході яких обговорюються нові принципи та механізми модернізації формування та реалізації відповідної національної політики у сфері спорту. Організуються і багатосторонні семінари із загальних питань спортивної політики для обміну інформацією, ідеями та досвідом.

В Україні за програмою “СПРІНТ” проведено міжнародні семінари з розвитку клубної системи у спорті (1996 р.), менеджменту в спорті (1998 р.), ліцензування та приватизації в спорті (1999 р.), проблем і перспектив політики у сфері спорту для всіх у країнах Європи (2005 р.), а також у 1998 р. — парламентські слухання з питань фізичної культури і

спорту з участю членів Бюро CDDS та Парламентської Асамблеї Ради Європи.

У 1999 р. CDDS підтримав ініціативу Великобританії та Італії стосовно реалізації у Європі проекту “КОМПАСС” із метою гармонізації міжнаціонального порівняння рівня охоплення населення масовими спортивними заняттями.

CDDS займається підготовкою та проведенням у середньому один раз на два роки конференцій та неформальних зустрічей європейських міністрів, відповідальних за спорт. У ході цих заходів визначається загальний політичний вектор співробітництва у сфері спорту на континенті. 10-та така конференція відбулася 10—14 жовтня 2004 р. у Будапешті (Угорщина), де прийнято рішення про принципи справедливого управління розвитком спорту. 17-та неформальна зустріч європейських міністрів, відповідальних за спорт, пройшла 20—21 жовтня 2006 р. у Москві (Російська Федерація). На ній обговорювалися перспективи загальноєвропейського спортивного співробітництва.

Європейський Союз

Європейський Союз (ЄС) — це союз держав-членів Європейського Співтовариства, створений згідно з так званім “Маастрихтським Трактатом”, підписаним у лютому 1992 р. і діючим із листопада 1993 р. Мета ЄС — спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, монетарний та політичний союз [36, с. 490]. До ЄС входить 27 країн Європи.

Співробітництво у сфері спорту в ЄС організовується відділом спорту Генерального директорату з питань освіти і культури Європейської комісії. У середині 1990-х років на континенті виникло ряд суттєвих нормативно-правових проблем у сфері професійного спорту, передусім у футболі. У зв’язку з цим та через ряд інших питань в Амстердамському договорі 1997 р. уперше піднято на високий рівень проблеми спорту Європейського Співтовариства. Зокрема, у пункті 29 Декларації, що додається до цього документа, записано: “Конференція підкреслює соціальну важливість спорту, і особливо, його роль у зміцненні людської ідентичності та

спільноти. Конференція з цією метою закликає держави Європейського Союзу прислуховуватися до спортивних асоціацій, коли розглядаються важливі питання спорту. У цьому зв'язку спеціальної уваги потребують питання масового спорту” [40].

У 1999 р. вперше в ЄС було підготовлено всеохоплюючий Гельсінкський звіт про спорт, на основі якого через рік у Ніщі (Франція) прийнято Декларацію про специфічні характеристики спорту і його соціальну функцію в Європі, які необхідно враховувати у визначенні загального курсу. У цій декларації у розділі “Аматорський спорт і спорт для всіх” зазначається, що заняття спортом повинні бути доступні для кожної людини з належним урахуванням її побажань і здібностей шляхом використання широкого кола організаційних та індивідуальних можливостей для занять змагальної спрямованості та спортом як засобом проведення дозвілля [41, с. 142].

У проекті Конституції Європи в розділі 4 “Освіта, професійне навчання, молодь і спорт” підкреслюється важливість соціальної та освітньої функції спорту. З поміж цілей діяльності Європейського Союзу вказується на розвиток європейського співробітництва у спорті шляхом досягнення справедливості у змаганнях та сприяння співпраці між спортивними організаціями, а також взаємодії спортсменів, особливо молодих [50].

За рішенням Ради ЄС та Європарламенту 2004 р. було оголошено “Європейським роком освіти через спорт” з метою привернення уваги європейців до важливості спорту в освітянському контексті та підвищення значення занять фізичними вправами у шкільних навчальних планах [52]. З поміж завдань року слід відмітити:

1) зміцнення співробітництва між освітніми установами та спортивними організаціями на основі зростаючого інтересу молоді до спортивних змагань різних типів;

2) встановлення кращого балансу між інтелектуальною та руховою діяльністю протягом навчання у школі, стимулювання поширення спорту в школах з метою запобігання “сидячого способу життя” школярів;

3) заохочення обміну передовою практикою використання спорту у різних освітніх системах;

4) використання цінностей спорту для фізичного розвитку молодих людей та виховання у них взаємоповаги, солідарності, терпимості, чесності та справедливості.

Протягом Європейського року освіти через спорт у всіх країнах ЄС було реалізовано понад 200 проєктів освітніх та спортивних організацій на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях, у тому числі Ігри XXVIII Олімпіади та літні Паралімпійські ігри в Афінах (Греція), чемпіонат Європи з футболу в Португалії. На зазначені заходи Рада ЄС та Європарламент асигнував 11,5 млн євро.

За підсумками згаданого року міністри, відповідальні за спорт у країнах ЄС, запропонували щорічно проводити “Європейський спортивний день” для використання можливостей спорту для розбудови громадянського суспільства, формування активного і здорового способу життя населення, передусім молоді [59]. У цей день у засобах масової інформації особлива увага звертається на зв'язок здоров'я і спорту, запроваджується безкоштовне відвідування спортивних споруд, не допускається участь громадян у спортивних заходах в якості глядачів. У школах лозунг дня “Хто активний, той і в навчанні не пасивний”.

Міжнародний олімпійський комітет

Понад 25 міжнародних громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості сприяють розвитку спорту для всіх. З поміж них провідне місце посідають Міжнародний олімпійський комітет, Міжнародна асоціація спорту для всіх та Міжнародна федерація спорту для всіх.

Міжнародний олімпійський комітет (МОК) засновано у 1884 р. у Парижі за ініціативи П'єра де Кубертена. Він є верховною владою олімпійського руху. В Олімпійській хартії зазначено, що метою олімпізму є повсюдне залучення спорту на службу гармонійному розвитку людини для того, щоб сприяти створенню мирного співтовариства, яке турбується про збереження людської гідності. Крім цього там записано: “Заняття спортом становлять право людини. Кожна особистість повинна мати можливість займатись спортом відповідно до його чи її потреб” [25, с. 10].

Олімпійський рух покликаний відігравати провідну роль у розвитку спорту для всіх, який розглядається як чинник зміцнення здоров'я та суспільного розвитку [29, с. 8].

МОК не контролює рух "Спорт для всіх", а лише допомагає різним організаціям досягти загальної мети. У підсумковому документі XII Олімпійського конгресу записано: "За спорт для всіх відповідають всі. Однак олімпійський рух має тут головне значення. Він повинен забезпечити співробітництво між різними організаціями, які займаються розвитком спорту для всіх, і сприяти координації їх діяльності. Слід використовувати підтримку зі сторони засобів масової інформації та привертати увагу влади до спорту для всіх" [38].

У 1985 р. була заснована комісія МОК "Спорт для всіх", яку перших п'ять років очолював тодішній Президент МОК Х.А. Самаранч. З 1990 р. до сьогодні головою згаданої комісії є Вальтер Трьогер (Німеччина). До її складу входять члени МОК, представники міжнародних спортивних федерацій, національних олімпійських комітетів та ін. Підтримка спорту для всіх з боку МОК здійснюється шляхом: 1) надання фінансової підтримки національним олімпійським комітетам для проведення відповідних заходів; 2) організації і проведення Олімпійського дня; 3) патронату всесвітніх конгресів зі спорту для всіх.

Міжнародний олімпійський день проводиться щорічно 23 червня у день створення МОК, починаючи з 1948 р. Значна кількість національних олімпійських комітетів використовують цю дату, щоб привернути увагу місцевої громадськості до олімпійського руху. На честь зазначеного свята за ініціативи комісії МОК "Спорт для всіх" з 1987 р. традиційно проводиться Олімпійський день бігу на різні дистанції серед широких верств населення. У 2004 р. такий захід відбувся у 164 країнах. У ньому взяли участь понад 1,3 млн людей. Багато національних олімпійських комітетів проводять додатково ще й різноманітні масові спортивні змагання, розважальні естафети, велогонки, сесії надання автографів олімпійськими атлетами, виставки олімпійської філателії та багато інших заходів [58, с. 65—66].

Із 1986 р. під патронатом МОК проводяться Всесвітні конгреси зі спорту для всіх. З 1994 р. з цією метою МОК

взаємодіє з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, а з 1996 р. — з Генеральною асоціацією міжнародних спортивних федерацій. Конгреси проходять раз у два роки, на яких розглядаються актуальні питання розвитку спорту для всіх [91]. Зокрема, тема “Спорт для всіх — здоров'я для всіх” обговорювалась на V Всесвітньому конгресі, який проходив 10—13 березня 1994 р. у Пунта де Есті (Уругвай), “Спорт для всіх і державна політика” — на VIII конгресі (18—21 травня 2000 р., Квебек, Канада), “Спорт для всіх і елітний спорт: суперництво чи партнерство?” — на IX конгресі (27—30 жовтня 2002 р., Арнхем, Голландія).

У Декларації X Всесвітнього конгресу зі спорту для всіх, який проходив 11—14 листопада 2004 р. у Римі (Італія) на тему “Спорт для всіх як засіб освіти і розвитку” [58, с. 66—67], понад 1200 учасників з 112 країн звернулися до урядових, громадських та приватних організацій спортивної спрямованості, охорони здоров'я, освіти і охорони навколишнього середовища з рекомендацією визнати, що на сучасному етапі як ніколи раніше є велика потреба у реалізації програм “Спорт для всіх”. У цьому документі підкреслюється: “... відсутність рухової активності впливає на зростання захворюваності та витрат на здоров'я, а також належить до глобального фактору ризику...”.

На XI Всесвітньому конгресі зі спорту для всіх (31 жовтня—3 листопада 2006 р., Гавана, Куба) на основі аналізу проблеми “Рухова активність: користь та проблеми” понад тисячу представників із понад 100 держав світу схвалили рішення про важливість інтеграції програм “Спорт для всіх” у систему освіти, охорони здоров'я, культури, науки, соціального благополуччя, навколишнього середовища та туризму. Національним олімпійським комітетам рекомендовано у співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування реалізовувати компанії “Спорт для всіх” з урахуванням національних особливостей та потреб населення.

Міжнародна асоціація спорту для всіх

Міжнародна асоціація спорту для всіх — TAFISA (Trim and Fitness International Sport for All Association) утворена в

1991 р. та об'єднує на цей час понад 150 урядових та громадських організацій, що опікуються розвитком спорту для всіх у 110 країнах світу. Штаб-квартира TAFISA знаходиться у Франкфурті-на-Майні (Німеччина).

Одна із програм TAFISA передбачає збір і систематизацію характерних для певних народів видів спортивної діяльності. Уже узагальнено інформацію про близько 500 традиційних ігор, танців та фізичних вправ. TAFISA у 1992 р. у Бонні (Німеччина) провела I Міжнародний фестиваль із так званого "традиційного спорту". Загалом уже відбулося три таких заходи, а наступний пройде у Кореї у 2008 р.

Щорічно в останню середу травня організовується Всесвітній день виклику, в ході якого членами організації проводяться заходи з масового спорту у своїх країнах. Уперше такий захід під егідою TAFISA проведено у 1991 р. З того часу до нього приєдналися мільйони учасників з понад 50 країн, що перетворило цю подію на одну з наймасовіших у міжнародному русі "Спорт для всіх". У Всесвітньому дні виклику взяли участь близько 50 млн осіб із понад 3 тис. населених пунктів з усього світу [65]. Багато уваги приділяється підготовці лідерів та волонтерів спорту для всіх. На перспективу TAFISA має намір реалізувати програму "Активні міста".

TAFISA протягом 15 років щорічно організовує Всесвітній день ходьби у неділю між 30 вересня та 15 жовтня. У 2005 р. у ньому взяли участь представники 72 країн. Традиційно цей захід проводиться у парках та інших місцях масового відпочинку населення. Беруть участь усі бажаючі без будь яких обмежень. Дистанція не повинна перевищувати 12 км [81].

У резолюції Генеральної асамблеї TAFISA, що відбулася 20 вересня 2005 р. у Варшаві (Польща), зазначається, що першочерговим завданням залишається збільшення кількості населення різних країн, залучених до участі у програмах та компаніях TAFISA [68].

Міжнародна федерація спорту для всіх

Міжнародна федерація спорту для всіх (FISPT — Federation International du Sport pour Tous) створена 3 квітня

1982 р. у Страсбурзі (Франція). Її членами є організації із понад 70 країн світу. Основними завданнями FISPT є: організація міжнародних симпозіумів, конференцій, семінарів, інформаційних тижнів тощо; підготовка волонтерів спорту для всіх; організація міжнародних фестивалів масового спорту; сприяння проведенню наукових досліджень проблем спорту для всіх; стимулювання інтересу засобів масової інформації до фізкультурно-оздоровчої діяльності [11].

СПОРТ ДЛЯ ВСІХ У КРАЇНАХ ІЗ ВИСОКИМ РІВНЕМ ОХОПЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЮ РУХОВОЮ АКТИВНІСТЮ

У цьому розділі йдеться про сучасну систему організації та функціонування спорту для всіх у Фінляндії, Німеччині, Франції, Японії та Канаді — країнах із високою рівнем спортивної участі населення.

Фінляндія

Активний відпочинок та спорт для всіх є дуже популярними серед фінів. За рівнем охоплення населення відповідними заняттями ця країна посідає провідне місце у світі.

Кінець 1960-х — початок 1970-х років стали початком інтенсивного розвитку у Фінляндії спорту для всіх. У заяві тодішнього Державного комітету спорту, який діяв у структурі Міністерства освіти Фінляндії, зазначалося: “Кожному громадянину країни повинні бути надані рівні можливості для занять спортом і фізкультурою відповідно до його здібностей та схильностей. Організація масового спорту (“спорту для всіх”) повинна гарантувати громадянам свободу вибору певної форми спортивної активності, а також можливість участі у процесі прийняття рішень, що мають безпосереднє відношення до масових видів спорту” [55].

Основні положення спортивної політики у Фінляндії визначені у Законі про спорт (1980 р.) та його новій редакції від 18 грудня 1998 р. На законодавчому рівні встановлено, що “Створення загальних передумов для спорту повинно бути завданням держави та муніципалітетів. Спортивні організації, головним чином, відповідають за організацію спорту”.

Серед пріоритетів державної політики особливе місце відведено забезпеченню бази для розвитку спорту для всіх, що передбачає: 1) задоволення потреби населення у спортивних спорудах за місцем проживання (будівництво, утримання); 2) збереження навколишнього середовища; 3) формування мережі підготовки кваліфікованих інструкторів і керівників програм фізичної рекреації для всіх груп насе-

лення; 4) проведення наукових досліджень у сфері спорту для всіх [1].

Розвитком спорту для всіх у Фінляндії опікуються губернські (12) і муніципальні (445) спортивні ради, а також Фінська асоціація “Спорт для всіх”, Фінська центральна спортивна федерація, Робітничий спортивний союз і Консультативний комітет зі спорту для спеціальних груп населення [3, с. 128]. Останнім часом фінські корпорації та компанії все більшої уваги приділяють створенню умов працівникам для занять спортом для всіх заради зміцнення здоров'я [42].

У Фінляндії нараховується близько 6800 діючих фізкультурних і спортивних клубів, членами яких є 25 % населення країни. Водночас до занять у клубах залучаються не тільки їхні члени, а й усі бажаючі. Так, за деякими оцінками зазначені клуби об'єднують у своїй діяльності дві третини фінів [37]. Вони займаються більше ніж 60 видами спорту. Молодь до 16 років захоплюється футболом, хокеєм із шайбою, плаванням, легкою атлетикою, ковзанярським, лижним і велосипедним спортом, гімнастикою та ходьбою. Майже половина усіх дітей є членами спортивних клубів. Більшість дорослого населення займається спортивною діяльністю самостійно або у неформальних спортивних об'єднаннях без певного плану, найчастіше з метою відпочинку. Вони віддають перевагу традиційним видам спорту — ходьбі, велосипедному, лижному, ковзанярському спорту, плаванню та бігу. З поміж видів спорту, які пропонуються спортивними клубами, дорослим імпонують гімнастика, футбол, волейбол, спортивне орієнтування та хокей із шайбою [20].

Розвиток спорту для всіх здійснюється у Фінляндії через розробку та реалізацію відповідних загальнонаціональних проектів та програм. У першій половині 1990-х років виконувалась програма “Фінляндія в русі” з метою надання громадянам різноманітних спортивних послуг, що відповідають їхнім запитам. Основні завдання цієї програми: забезпечити реалізацію місцевих та регіональних проектів для розвитку спортивних послуг і створення сприятливих умов для підготовки нових проектів; збільшувати масовість спортивної діяльності на місцях шляхом кооперації, широкої просвітницької та інформаційної діяльності [26]. Усі фінські партії

підтримали реалізацію цієї програми. На неї було виділено 2 млн доларів США [15, с. 498].

Із 1995 р. реалізується програма “Фітнес для життя”, в якій значна увага приділяється використанню засобів фізичної культури і спорту для профілактики типових для Фінляндії захворювань, а саме, респіраторних, серцево-судинних та опорно-рухового апарату.

У Фінляндії протягом останніх років конкурентоспроможність спортивних організацій все більше залежить від того, наскільки вони задовольняють потреби кожного члена, кожного клієнта, тобто за допомогою механізму “потреби—поставки” та якості обслуговування. Важливо з’ясувати, чим насправді хочуть займатися члени організації, а не керуватися позицією лише її керівництва. Організація прогресує та має необхідні ресурси лише тоді, коли існує потреба в її послугах [75, с. 9].

У 2002 р. урядом Фінляндії прийнято спеціальну резолюцію щодо політики розвитку рухової активності та оздоровлення, а також Національну програму “Здоров’я—2015”.

Із 2006 р. Фінською асоціацією спорт для всіх реалізується кампанія “Рухайся 30” [73], мета якої — поширення щоденних 30-хвилинних занять фізичними вправами та сприяння дружнім відносинам між особами та командами, що змагаються між собою за програмою цієї кампанії. “Рухайся 30” організована для працівників підприємств, установ та організацій. Первинною її ланкою є команда — 5 членів із капітаном. Ключовою особою є капітан, який організовує заняття команди, готує інформацію про команду та її щоденну організовану рухову активність, надсилає цю інформацію на вебсайт компанії “Рухайся 30”. Використання сучасних інформаційних технологій (Інтернет, sms-повідомлення, спеціальні комп’ютерні програми) забезпечує підвищення ефективності запропонованих заочних змагань між командами, структурними підрозділами окремого підприємства та між підприємствами загалом.

Аналізуючи кадрове забезпечення масового спорту у Фінляндії, М.І. Золотов, Н.О. Платонова, О.І. Вапнярська [14, с. 90] відмічають, що муніципальний округ у цій країні з населенням не менше 10 тис. осіб або декілька муніципаль-

них округів загальною чисельністю не менше 10 тис. осіб мають право на державне фінансування заробітної плати одного інструктора зі спорту для соціально незахищених груп населення.

Волонтери залишаються головним ядром фінського спорту для всіх. Понад 800 тис. добровольців на громадських засадах виконують свої функції у 90 % спортивних клубів [6, с. 126]. Вони працюють інструкторами, офіційними представниками на змаганнях, судьями, обслуговуючим персоналом та керівниками організацій. Критеріями відбору добровольців є ентузіазм та бажання працювати. Ціна внеску добровольців у розвиток спорту становить понад 800 млн американських доларів на рік [37].

На законодавчому рівні у Фінляндії унормовано питання організації просвітницької роботи щодо спорту для всіх. Зокрема, Постанова про Фінський інститут спорту встановлює обов'язок для цієї установи проводити рухові, оздоровчі та освітні курси для широких верств населення [46, с. 60].

Фінляндія має один із найвищих показників у світі за рівнем забезпеченості населення спортивними спорудами (один об'єкт на 180 осіб). Найпопулярніші споруди — це басейни, де значна кількість населення країни активно займається плаванням та “водним джогінгом” [12].

Фінський спорт фінансується громадянами (55 %), державою та муніципалітетами (25 %), спортивними організаціями (20 %). Більшість коштів, які фінські сім'ї витрачають на спорт, йде на оплату спортивних послуг, подорожей, інформаційних послуг, придбання спортивного обладнання та екіпіровки. Спорт отримує з державного бюджету та муніципальних бюджетів відповідно 0,2 % та 1,5 % їх видаткової частини. Значні кошти, призначені для розвитку спорту для всіх, надходять від тоталізаторів та державних лотерей. Встановлено, що спорт становить 0,9 % валового національного продукту [75, с. 20].

Відповідно до закону про оподаткування кожен працюючий у Фінляндії має право скористатися послугами для занять спортом на 200 євро на рік і на цю суму йому зменшується обсяг податку з фізичної особи [73].

Німеччина

У середині 1950-х років у цій державі лише один із десяти громадян займався спортом. Це були в основному молоді люди, переважно юнаки і чоловіки. Як відмічає E. Dienstl [49], два покоління тому заняття спортом із оздоровчою метою вважалися у Німеччині абсурдною ідеєю.

Завдяки ж концепції спорту для всіх за останні півстоліття у декілька разів зросла кількість населення Німеччини, охопленого заняттями спортом. Зараз майже 30 % громадян різних вікових груп та соціального положення беруть активну участь у спортивній діяльності (найпопулярніші види — плавання, ходьба, біг підтюпцем, велосипедний спорт, фітнес, боулінг, футбол, теніс). Домінуючим мотивом занять є забезпечення активного повноцінного дозвілля та зміцнення здоров'я. Приблизно третина осіб, які займаються спортом, здійснюють це самостійно. Спортивні клуби охоплюють три чверті громадян, які надають перевагу груповим формам спортивної діяльності, а решта займається у прибуткових спортивних організаціях [90, с. 26].

Німецький шлях до спорту для всіх базується на п'яти принципах [49]:

- відкритості;
- різноманітності;
- порівнянності;
- публічності;
- співробітництва.

Принцип відкритості передбачає забезпечення доступності спортивної діяльності для широких верств населення, залучення до неї без примусу і будь-якого тиску. Основний акцент робиться на користь рухової активності для здоров'я, пізнання свого тіла, знайомство з новими людьми. Заклики і спортивні кампанії під гаслом “Будьте здорові”, “Не старійте разом зі спортом”, “Чому б не зайнятися знову плаванням?”, “Грайте знову”, “Спорт — це добре для Німеччини”, “Інтеграція через спорт” та інші набули великої популярності.

Така відкритість спорту забезпечує постійне зростання чисельності та підвищення ефективності діяльності Німець-

кого спортивного союзу і його асоційованих членів. Цей союз є однією з найбільших спортивних асоціацій у світі, оскільки налічує понад 27 млн членів у 90 тисячах клубів [80, с. 3], половина з яких спеціалізуються на спорті для всіх [14, с. 95].

Для залучення бажаючих займатися спортом у клубах розповсюджуються так звані “карти знайомств” (Einladungskarten) під гаслом “Приведи з собою ще одного члена” (Bring einen mit). Опитування підтверджує, що це ефективний спосіб залучення населення до організованої рухової активності [27].

Уже тривалий час для підвищення привабливості та престижності спортивних занять використовують золоті, срібні та бронзові значки Німецького спортивного союзу. Щорічно понад 750 тисяч німців складають нормативи для одержання цих значків [34].

Усе більшої популярності в Німеччині набувають фітнес-студії, що працюють на комерційній основі. 60 % їх учасників це — молодь у віці 19—30 років. Терміни перебування у цих студіях коротші, ніж у громадських організаціях фізкультурно-спортивної спрямованості. В середньому 40 % учасників студій протягом року вибувають з них, а згодом більша половина знову повертається. Кожна окрема фітнес-студія охоплює зазвичай 300 осіб [35].

За результатами дослідження Німецької компанії дозвілля встановлено, що вільний час (включаючи вихідні дні та відпустку) пересічного громадянина становить щорічно 2 457 год, а робочий — 1 600 год. Серед популярних видів діяльності під час дозвілля у Німеччині відмічають такі активні форми відпочинку: поїздки на велосипеді (55,3 %), робота в саду (43,5 %), ходьба (41,9 %), участь у спортивних заходах (40,5 %), катання на лижах (20,1 %) [85].

Принцип різноманітності. Розвиток спорту для всіх потребує постійного пошуку нових видів рухової активності. За останні 50 років у Німеччині вдвічі збільшилась їх кількість. Указаний принцип лежить в основі популярних змагань, ігор оздоровчого характеру, відомих під назвою “Challenge Day”, які щорічно проводяться серед міст Німеччини.

Принцип порівняльності. У спорті вищих досягнень молоді люди виборюють очки, демонструють максимальні результати

на регіональних, національних та міжнародних змаганнях, стають відомими як переможці або як переможені. У спорті для всіх використовується комплекс показників з урахуванням різних фізичних спроможностей його учасників.

Принцип публічності. У Німеччині останні десятиріччя вулиці та майдани почали широко використовувати в інтересах спорту для всіх. Це привело до створення та популяризації ігрових фестивалів. Перший з таких фестивалів відбувся в 1978 р. у центральному парку міста Ессена, в якому взяли участь понад 20 тис. городян. Нині “Фестивалі спорту” на міських майданах, вулицях, у парках та в інших місцях відпочинку населення включаються до календарів масових спортивних заходів практично усіх міст Німеччини.

Німецький спортивний союз є першою великою організацією, яка ще з 1970 р. використовує можливості реклами у неприбуткових цілях через безоплатне розповсюдження плакатів, оголошень, популярної інформації про здоровий спосіб життя та соціальні цінності рухової активності. Це дозволило перетворити спорт для всіх в унікальний соціальний феномен. Вартість рекламних послуг, наданих за рахунок спонсорства та пожертвувань, починаючи з першої кампанії до сьогодні, оцінюється експертами більше як у 350 млн євро.

Масовий спорт у Німеччині має позитивний вплив на економіку. 1,4 % загального національного продукту Німеччини надходить зі спорту, в якому, до речі, задіяно близько 700 тис. працівників [90, с. 23]. У свою чергу на спорт спрямовується 1,5 % державного бюджету і 3 % регіональних бюджетів. Розмір сприяння спорту на базовому рівні становить, як правило, від 2 до 8 % загального комунального бюджету [6, с. 109]. Частка індивідуальних витрат на спорт є відносно сталою величиною і становить 2—3 % загальних доходів громадян [90, с. 78]. Розвиваючи цю думку, W. Baumann [43] констатує, що “приватне споживання у сфері спорту в Німеччині майже у чотири рази більше ніж державні витрати на спорт”. Основним спонсором загальнонімецьких оздоровчих програм з використанням засобів організованої рухової активності, як правило, виступають медичні каси [79].

У 1999—2003 рр. у рамках реалізації програми “Золотий план Сходу”, що передбачав модернізацію інфраструктури для масового спорту нових федеральних земель, із центрального бюджету було виділено 52,1 млн євро [71].

Основна роль у фінансуванні розвитку спорту для всіх у Німеччині відводиться місцевим органам влади. У структурі земельних та муніципальних бюджетів значна стаття видатків припадає на будівництво, реконструкцію та утримання спортивних споруд, що, зазвичай, безкоштовно надаються для місцевих спортивних клубів [47, с. 64].

Принцип співробітництва. У майже 90 тис. німецьких спортивних організацій безоплатно працює більше трьох мільйонів волонтерів. Вони віддають на користь масового спорту понад 500 млн год. На оплату їхніх послуг необхідно було б витратити щорічно декілька мільярдів євро. А це призвело б до суттєвого збільшення членських внесків і негативно позначилося б на доступності занять. Отже, без добровольців спорт для всіх є неможливим. У Німеччині та інших європейських країнах інтенсивно розробляються та використовуються механізми заохочення осіб, які витрачають свій час на добровільних засадах для впровадження спорту в повсякденне життя співгромадян.

Спорт для всіх залишається у Німеччині пріоритетом на наступні десятиріччя. Спостерігається тенденція до зростання кількості прихильників спорту для всіх на фоні зниження чисельності населення. Спорт у вільний час динамічно змінюється відповідно до суспільних потреб.

Німецький спортивний союз весною 2002 р. розпочав реалізацію загальнонаціональної кампанії “Спорт робить Німеччину кращою” [79], що включає такі соціальні проекти: “Спорт для здоров’я”; “Родина і спорт”; “Спорт проти насильства”.

Зазначена кампанія має на меті сприяти: 1) об’єднанню людей різного походження; 2) поверненню громадян до активного способу життя після хвороби; 3) підготовці молодого покоління до дорослого життя; 4) поліпшенню якості життя людей похилого віку; 5) витривалості на шляху до успіху окремої особистості та суспільства; 6) добровільній діяльності та взаєморозумінню; 7) зміцненню родинних традицій.

Колишній президент Федеративної Республіки Німеччини Йоханес Рау перед відкриттям кампанії зазначив: “Спорт несе добро всієї нашій країні, тому що він об’єднує людей та зміцнює зв’язок між молодими і старими. Спорт ще ніколи не був таким цінним як сьогодні. Німецький спортивний союз хоче довести усім як спорт сприяє кращому життю у нашій країні. Це дуже важлива і добра справа. Тому я охоче підтримую кампанію “Спорт робить Німеччину кращою” [79]. Через три роки Федеральний президент Хорст Кьохлер також відмітив важливість зазначеної кампанії для зміцнення єдності держави та розвитку громадянського суспільства. Важливо, щоб спорт для всіх у Німеччині був різноманітним, успішним та захоплюючим [60].

Франція

Спорт для всіх визначається важливим компонентом спортивної політики Французької Республіки. Відповідно до законодавства цієї держави органи місцевої влади повинні забезпечувати розвиток спорту передусім з метою створення умов для включення кожного французького громадянина незалежно від статі, віку, здібностей і суспільного положення до рухової та спортивної діяльності, як важливих чинників здоров’я, розвитку кожної людини, один із головних елементів виховання, культури і суспільного життя.

Статтею 33 Закону Французької Республіки “Про організацію та підвищення ролі у суспільстві рухової і спортивної активності” (редакція від 8 серпня 1994 р., № 94—679) [24, с. 210—211] передбачено функціонування Національної ради рухової та спортивної активності як консультативного органу, який кожних два роки подає на розгляд Міністра у справах спорту доповідь про підсумки та перспективи державної політики у сфері спорту для всіх і спорту вищих досягнень.

Рухова і спортивна активність населення все більше відходить від традиційних моделей, що передбачають обов’язковість змагальної практики. З точки зору муніципальної спортивної політики у Франції розрізняють два типи розвитку спорту для всіх — “неорганізований”, коли для занять використовуються не призначені для цієї мети території населе-

них пунктів, та “організований” спорт у вільний час на спортивних спорудах або в пристосованих місцях [18].

“Неорганізовані” заняття спортом характерні, передусім, для дітей та молоді, які використовують різноманітні катання (ролики, скейтборт, велосипед тощо), метання, ковзання, ігри з м’ячем, лазіння (скалами, руїнами, по канату тощо). Дорослі практикують здебільшого два види “неорганізованих” занять — біг та їзда на велосипеді.

“Організовані” спортивні заняття в даному контексті розглядаються як індивідуальні, оскільки здійснюються поза спортивними клубами, асоціаціями та організаціями приватного сектору. Вони пов’язані з використанням муніципальних спортивних споруд або спеціальних місць для занять (безоплатно чи за незначну плату) — басейнів, тенісних кортів, “трас здоров’я”, місць для занять скелелазінням, роликами, настільним тенісом, ігрових, легкоатлетичних і гімнастичних містечок тощо.

Організація занять спортом для всіх здійснюється головним чином в громадському секторі. У 2001 р. було зареєстровано 170 тис. спортивних асоціацій, де нараховувалось понад 14 млн членів. До їх діяльності залучено понад 2 млн волонтерів [62].

Із 1980 р. у Франції функціонує Асоціація “Спорт для всіх”, перед якою стоять такі завдання: 1) розробка та розповсюдження програм для спортивних клубів; 2) організація та проведення ігор і фестивалів за програмою “Спорт для всіх”; 3) проведення науково-дослідної роботи з проблем спорту для всіх; 4) підготовка програм активного відпочинку; 5) організація Тижня спорту для всіх; 6) проведення курсів із профілактики серцево-судинних захворювань [31].

Французькі муніципальні спортивні служби постійно здійснюють детальний аналіз спортивних потреб населення та забезпечують адаптацію виявлених потреб до реальних можливостей відповідних органів місцевої влади [19]. 89 % комун, населення яких перевищує 5000 мешканців, мають спортивні служби. Розрахунок, виконаний Національною федерацією муніципальних спортивних служб, показує, що на одного фахівця, який працює у службі, припадає приблизно 1000 жителів населеного пункту [33].

У Франції більшість комун виділяють такі пріоритети у розвитку спорту для всіх: утримання спортивних споруд, формування політики спорту для всіх, участь у профілактиці захворювань різними формами організованої рухової активності [14, с. 95].

Упродовж останніх років у Франції все більшої популярності набуває свято спорту під девізом “Раз, два, три ... переможемо у грі”, яке проводиться у двох варіантах. Перший — протягом визначених двох днів одночасно відбуваються масові заходи практично в усіх населених пунктах Франції. Другий — проведення окремих свят різними спортивними організаціями національного або регіонального рівня. Щорічно відбувається понад 20 таких заходів під патронатом Міністерства у справах молоді та спорту Франції [69].

Із 2004 р. щорічно в одні з вихідних організуються по всій Франції Дні сімейного спортивного дозвілля. У 2007 р. — це 29—30 вересня. До їхньої програми включають відповідні наукові форуми, дискусії, освітні програми для батьків та дітей, розпродаж за знижками “ліцензій” спортивних асоціацій для сімейних занять тощо. Практично у кожній комуні організуються масові спортивні заходи з різних популярних у цій місцевості видів рухової активності [63].

У Кодексі спорту Франції від 25 травня 2006 р. [61] чітко регламентовано процедуру проведення спортивних свят у частині отримання попереднього дозволу, страхування учасників таких заходів та забезпечення їх безпеки. Зокрема, у статті 332—5 зазначається, що за проникнення у місця проведення спортивного свята у нетверезому стані, або шляхом застосування сили чи обману застосовується покарання через ув'язнення до року та сплати штрафу 15 тис. євро.

Із 1999 до 2003 р. кількість громадян Франції старших 15 років, залучених до спорту для всіх, зростає з 42 до 45 % [62]. Разом із цим, достатній рівень рухової активності для зміцнення здоров'я і профілактики захворювань спостерігається у 24 % французів [66, с. 12]. У Франції культивується понад 335 спортивних дисциплін, серед яких найбільшою популярністю користуються плавання, різні види велосипедного спорту, ходьба, біг підтюпцем, аеробіка, йога, боулінг, лижні види спорту, футбол, теніс, рибальство [44, с. 2].

Протягом 2004—2005 рр. у Франції проведено інвентаризацію всіх спортивних споруд незалежно від підпорядкування та форм власності. На основі результатів цієї інвентаризації [70] можна констатувати, що станом на 1 січня 2006 р. у цій країні функціонувало 313 557 спортивних об'єктів 179 типів. Серед них 15 % — це спортивні майданчики різного профілю, 14 % — тенісні корти, 11 % — футбольні поля, 5 % — приміщення для “мультиспортивних” занять. 76,7 % спортивних споруд знаходиться у власності комун. Комерційною є кожна двадцята споруда, а кожна тридцята — це власність спортивних асоціацій. По 1,7—1,8 % зазначених об'єктів належить державі та регіональній владі, а також приватним особам для власних потреб без комерційного використання.

Фінансування спорту з державного бюджету становить 0,2 % його загального обсягу, а з бюджету провінцій — від 2 до 7 % та понад 5 % комунального бюджету [33]. У 2002 р. асигнування на спорт з усіх джерел (фізичні особи, бюджети усіх рівнів, підприємства) становили 26,5 млрд євро, або 1,7 % ВВП Франції [62]. При цьому витрати населення дорівнюють половині зазначеної суми, а держави і місцевих органів влади — 41 %. Внесок підприємств традиційно скромний — 9 % [45, с. 1]. З 1995 до 2003 р. обсяги фінансування спортивного сектору зросли у Франції на 62 % [47, с. 59].

У 1979 р. у Франції створено Національний фонд допомоги спорту (FNDS). Міністр спорту є розпорядником коштів і визначає основні напрями їх використання за поданням Ради Фонду, половина складу якої формується Національним олімпійським комітетом, а інша — центральним органом виконавчої влади з питань спорту. Надходження до FNDS забезпечуються за рахунок 2,9 % збору з продажу квитків на спортивні змагання високого рівня та 2 % від прибутків державного підприємства “Французька лотерея”. З 2000 р. до зазначеного Фонду відраховується 5 % від оплати за право на телевізійну трансляцію спортивних подій високого рівня [82]. У 2005 р. FNDS розпоряджався 260 млн євро, що в 1,3 раза більше ніж у 2002 р. Серед напрямів використання коштів FNDS домінує місце відводиться підтримці

регіональних та місцевих організацій на зміцнення матеріально-технічної бази розвитку спорту.

У Франції відповідним законом від 10 січня 1991 р. заборонено рекламу алкогольних напоїв та спонсорство спорту за рахунок коштів від цієї продукції. Цей закон також забороняє продаж алкогольних напоїв у місцях проведення змагань. Закон від 27 січня 1993 р. забороняє рекламу тютюнових виробів у спортивному секторі [46, с. 126].

Президентом Франції Ніколя Сарказі у травні 2007 р. створено Міністерство здоров'я, молоді та спорту. Як зазначає Міністр Р. Бечелот-Наргені [57], таке поєднання охорони здоров'я і спорту в одному центральному органі виконавчої влади має дати добрий сигнал для суспільства до використання можливостей рухової активності для оздоровлення населення країни. Одним із пріоритетів нового міністерства визначено пошук шляхів залучення коштів від медичного страхування для розвитку спорту для всіх. Серед головних завдань — сприяння будівництву нових спортивних споруд у комунах з урахуванням необхідності забезпечення їх рівномірного розподілу між регіонами та підвищення доступності для широких верств населення. Мета державної політики — продовження роботи зі створення умов для ліквідації відставання Франції від північних країн Європи щодо залучення співгромадян до спортивної діяльності.

Японія

Використання організованої рухової активності для оздоровлення населення має у цій державі традиції, що йдуть ще з часів впровадження Морального кодексу самураїв (XIII ст.), який передбачав виховання лояльності, самодисципліни, скромності та поваги до законів. До цього часу в Японії збережено ще багато відповідних ритуалів та процедур [56, с. 14].

Аналізуючи ретроспективу розвитку сучасного спорту для всіх в Японії, Ү. Yamaguchi [92] виділив три етапи:

- етап виникнення (1961—1987 рр.), у 1961 р. прийнято закон сприяння розвитку спорту, започатковано проведення загальнояпонського спортивного дня здоров'я (10 жовтня — день відкриття у 1964 р. Ігор XVIII Олімпіади), збільшено

масовість національного спортивного фестивалю, який проводився з 1946 р., та засновано систему уповноважених з питань спорту в громадах;

- етап розвитку (1988—2000 рр.), у 1988 р. створено департамент спорту для всіх у складі Міністерства освіти, науки, спорту і культури, у цьому самому році Національний спортивний фестиваль трансформовано у Національний фестиваль спорту і рекреації та започатковано проведення Національних юнацьких ігор та інших масових змагань (День виклику, День ходьби тощо), засновано у 1991 р. Японську асоціацію спорту для всіх, яка увійшла до TAFISA, та відповідної континентальної структури в Азії, в 1998 р. прийнято закон, який передбачає розширення податкових пільг для компаній, де створюються умови працівникам для занять організованою руховою активністю;

- етап реструктуризації розпочався у 2001 р., коли міністерство, що відповідає за спорт, було реорганізовано у Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій, у тому самому році сформовано Національний центр спортивної науки, який здійснює ряд досліджень сучасних проблем спорту для всіх, та затверджено “План розвитку спорту на 2001—2010 рр.”, де визначено, що пріоритетною для Японії є реалізація концепції доступності спорту усім громадянам країни, незалежно від місця проживання, навчання та роботи, відповідно до їхнього фізичного стану і потреб, віку, здібностей, інтересів та захоплень.

Спрямованість спортивної політики в Японії визначається гаслом: “Спорт для кожного, в будь-який час та всюди”. За впровадження такої політики відповідає загалом 12 міністерств та відомств у співпраці з громадськими організаціями [22]. Серед таких організацій особливе місце відводиться уже згаданій Японській асоціації спорту для всіх, а також Японській аматорській спортивній асоціації, Японській молодіжній асоціації спортивних клубів, Японській національній асоціації активного відпочинку, національним федераціям фізичного виховання, окремо для молодших та старших класів загальноосвітньої школи, Національному конгресу з фізичної підготовки, Японській підприємницькій асоціації з фізичної культури [5, с. 68—69].

Організаційною основою спорту для всіх у Японії, як і в інших країнах, є спортивні клуби. Відмінність полягає в тому, що якщо в Європі більшість клубів знаходиться за місцем проживання населення, то в Японії вони діють у навчальних закладах та за місцем роботи. Крім цього, системи японських спортивних клубів характеризуються: 1) малою чисельністю членів — один клуб об'єднує 25—30 осіб; 2) великою кількістю спортивних клубів (350 тис. клубів в Японії, що в 50 разів більше ніж у Фінляндії та у 4 рази більше — ніж у Німеччині); 3) вузькою специфікою клубів щодо статі та віку членів, видів рухової активності (як правило один вид спорту).

Від загальної кількості спортивних клубів приватних в Японії менше 0,5 %. Дві третини таких клубів надають оздоровчі послуги на власних базах із використанням плавання, тенісу та фітнесу [56, с. 24—25]. Оплата за послуги становить у престижних японських клубах — 80—100 доларів США за один місяць [15, с. 505].

Японські науковці відмічають недосконалість діяльності спортивних клубів за місцем проживання, для яких характерною є обмеженість комплексного охоплення різних груп населення та сприяння розвитку окремих видів спорту. Типовими для Японії на рівні громад є малочисельні волейбольні клуби для домогосподарок, спортивні клуби для мам тощо. Загалом 95 % клубів за місцем проживання є вузько специфічними [56, с. 26; 92]. У зв'язку з цим у “Плані розвитку спорту на 2001—2010 рр.” передбачено створення муніципальних багатопрофільних спортивних клубів для різних вікових та соціальних груп населення, а також загальнодоступних спортивних центрів у всіх місцевих територіальних одиницях.

Спортивний фонд Sasakawa, починаючи з 1992 р., раз на два роки проводить опитування населення Японії стосовно охоплення організованою руховою активністю. Фіксується чотири рівні активності: рівень 1 — менше двох разів на тиждень (від 1 до 103 разів на рік); 2 — більше двох разів на тиждень (104 і більше разів на рік); 3 — більше двох разів на тиждень понад 30 хв; 4 — більше двох разів на тиждень понад 30 хв з високою інтенсивністю [56, с. 34; 87, с. 1].

У 2004 р. за сумою усіх рівнів охоплення населення організованою спортивною діяльністю показник в Японії становить 73,4 %, у тому числі: рівень 1 — 28,1 %; рівень 2 — 9,2 %; рівень 3 — 20,0 %; рівень 4 — 16,1 %. Це в середньому втричі більше порівняно з 1992 р. Показники активності чоловіків і жінок практично однакові. Водночас, вони відрізняються за популярністю видів спорту. Так, до першої п'ятірки таких видів чоловіки відносять прогулянки (29,4 %), ходьбу (20,4), боулінг (18,0 %), гольф (17,0 %) та рибну ловлю (16,1 %), а жінки — прогулянки (38,3 %), ритмічну гімнастику (23,1 %), ходьбу (22,8 %), боулінг (14,9 %) та плавання (9,3 %). Головними мотивами занять спортом для всіх японці відмічають: зміцнення здоров'я (55,7 %); спілкування з іншими людьми (24,9 %); отримання емоційного збудження (18,1 %); зняття напруження та досягнення розслабленості (15,7 %); корекція маси тіла (12,8 %) та поліпшення настрою (12,7 %). За цими показниками спостерігається гендерна рівність [87, с. 2, 4].

До 2010 р. в Японії заплановано, щоб не менше як половина населення мала перший рівень рухової активності, тобто більше одного разу на тиждень за умови поліпшення показників і за іншими рівнями. Таким чином, передбачається, що серед японців практично не буде громадян, які б не брали участі у заходах зі спорту для всіх [92].

В Японії наймасовішими заходами зі спорту для всіх є День виклику, Національний фестиваль спорту і рекреації, Національний фестиваль здоров'я та День ходьби [56, с. 31—32].

День виклику — це заочні змагання між громадами, суть яких полягає в порівнянні кількості громадян (у відсотках до їх загальної чисельності), які в останню середу травня кожного року беруть участь у заходах зі спорту для всіх безперервно протягом не менше як 15 хв. Такі змагання проводяться з 1993 р. За останні десять років кількість муніципалітетів, що беруть участь у Дні виклику, зростає більше як у 60 разів. У середньому понад 70 % жителів відповідних населених пунктів залучається до організованої рухової активності.

Національний фестиваль спорту і рекреації проводиться щорічно з 1988 р. як багатостадійні змагання з фінальною час-

тиною загальнодержавного рівня. Брати участь у таких змаганнях може кожен без будь яких обмежень. Програма фестивалю передбачає змагання серед учасників різних вікових груп [28]. Під час фіналу фестивалю проводяться спортивні форуми та виставки, в ході яких презентуються нові форми організованої рухової активності, відповідне обладнання та інвентар, інноваційні підходи до збереження здоров'я населення.

Національний фестиваль здоров'я також проводиться щорічно з 1988 р. з метою залучення осіб старшого віку до організованої рухової активності для зміцнення їхнього здоров'я та сприяння творчому довголіттю. Такі фестивалі включають змагання з національних видів спорту та організуються у різних префектурах для учасників з усієї Японії.

День ходьби — традиційний щорічний захід, що проводиться впродовж трьох днів, включаючи першу неділю листопада, в лісопарках Сайтами біля Токіо. Учасники не змагаються за першість, а для задоволення проходять першого дня 10 км, другого — 20 км, а третього — 50 км. Останнім часом у таких заходах беруть участь понад 100 тис. осіб.

Наприкінці 1980-х років у Японії сформовано ефективну державну систему підготовки менеджерів та інструкторів зі здоров'я та фітнесу. Відповідний рівень кваліфікації надається після проходження підготовки у встановлених навчальних закладах із обов'язковим вивченням тренувальних технологій та необхідних медичних знань [56, с. 30].

Завдяки зусиллям місцевих органів влади у Японії сформовано розгалужену мережу спортивних споруд. Тут функціонує понад 51 тис. спортивних залів, 33 тис. плавальних басейнів та 14 тис. площинних спортивних споруд. В Японії один з найкращих у світі показників забезпеченості басейнами — 1120 м² на 10 тис. осіб. Характерно, що більше 80 % спортивних споруд знаходяться у навчальних закладах усіх рівнів. Приватні спортивні споруди становлять менше 1 % від загальної кількості [14, с. 260—261].

Фінансування розвитку спорту в Японії з державного бюджету становить 0,45—0,5 % його видаткової частини, або 0,08—0,1 % від валового національного продукту. 97 % спортивного бюджету спрямовується на підтримку проектів та програм різних організацій фізкультурно-спортивної спрямо-

ваності. Значні асигнування на розвиток спортивного руху виділяються з місцевих бюджетів, а також системою соціального страхування (медичне страхування, пенсійне страхування, страхування зайнятості) та від проведення лотерей “тото” та “тото-гол” [56, с. 15—18].

Канада

У 1961 р. прийнято Закон про фізичну підготовку та аматорський спорт з метою залучення уряду країни до вирішення проблеми збільшення рівня залучення громадян до організованої рухової активності, оскільки на той час відмічався низький рівень фізичної підготовленості канадців, а особливо молоді [16, с. 5].

На початку 1970-х років організація “Фітнес Канада”, яку фінансував уряд, реалізувала програму “Залучення—дія”, що сприяла усвідомленню канадцами позитивного впливу спорту для всіх і спонукала багатьох із них до рухової активності. У той час започатковано проведення загальнонаціональних обстежень фізичного стану населення країни. Вони проводяться, як правило, раз на п’ять років та включають письмові опитування про спосіб життя, обсяг тижневої рухової активності, схильності до певного виду спорту, а також тестування фізичної підготовленості канадців від 7 до 69 років. Інформація, отримана в ході таких обстежень, становить основу багатьох рішень уряду і різних організацій щодо заходів, спрямованих на оздоровлення канадської нації [4; 16, с. 27].

Важливу роль в активізації розвитку спорту для всіх у Канаді відіграла Національна декларація з рекреації, прийнята у 1987 р., та урядовий документ 1996 р., назва якого — “Рухова активність: план діяльності”. З метою формування сучасної державної політики у сфері спорту уряд Канади у 2001 р. організував Національний спортивний саміт. На цьому форумі було схвалено стратегію розвитку спорту в Канаді до 2012 р. У ході реалізації цієї стратегії буде сформовано динамічне спортивне середовище, в межах якого всі канадці матимуть змогу займатися спортом відповідно до своїх інтересів та можливостей [83].

Канадський науково-дослідний інститут фітнесу і способу життя у 2004 р. опублікував звіт про результати моніторингу рівня охоплення населення організованою руховою активністю [67]. У Канаді використовується така класифікація рівня активності: бездіяльними визнаються особи, витрати енергії на рухову активність яких становлять щоденно менше 1,5 ккал на 1 кг маси тіла впродовж останніх 12 місяців; помірно активні — 1,5—3,0 ккал; активні — понад 3,0 ккал. Одна четверта канадців у віці 20 років і старше є активною, а інша — помірно активною. 51 % населення Канади бездіяльне (48 % — чоловіки та 54 % — жінки).

Серед 100 видів спорту, якими займаються канадці, найпопулярнішими є — хокей з шайбою, гольф та бейсбол, футбол, баскетбол, волейбол, лижні види спорту, плавання та їзда на велосипеді [64].

Успішність реалізації програм “Спорт для всіх” залежить від ефективності використання засобів масової інформації. Канадські фахівці вирізняють такі основні напрями цієї роботи: використання усіх можливих сучасних засобів реклами і комунікації; орієнтація на рівень “середнього мешканця”; помірний гумористичний стиль у роботі; тісний контакт із представниками засобів масової інформації. У кампанії “Спорт для всіх” задіяно 350 радіостанцій, 200 телевізійних станцій, 75 великих журналів і понад 500 газет [17].

Уряд Канади забороняє використовувати спорт для реклами продуктів, які завдають шкоди здоров'ю. Це, зокрема, стосується тютюнових і лікєро-горілчаних виробів. Якщо фірма, що виробляє ці продукти, субсидує якусь спортивну організацію, то ці гроші уряд конфіскує [5, с. 101].

У всіх десяти провінціях і двох територіях Канади діють відділення з фізичної культури і спорту. Головну увагу вони приділяють наданню підтримки місцевим громадам, де знаходиться основний центр розвитку масового спорту і оздоровчої роботи з населенням. Відповідна діяльність координується структурними підрозділами муніципалітетів, що відповідають за організацію відпочинку і розваг населення. На місцях забезпечують: 1) будівництво нових і експлуатацію діючих спортивних споруд; 2) надання для широких верств населення спортивних об'єктів загальноосвітніх та

вищих навчальних закладів у позаурочний час, а також парків та зон відпочинку; 3) проведення масових заходів; 4) підготовку кадрів; 5) тестування фізичної підготовленості населення; 6) сприяння роботі оздоровчих центрів та спортивних клубів. У Канаді провінції зазвичай проводять незалежну від федерального уряду політику з питань спорту для всіх [6, с. 158—159].

Наприклад, у провінції Квебек для боротьби з гіподинамією широко використовуються різні форми і засоби суспільного та індивідуального впливу за місцем роботи, навчання, проживання й відпочинку населення. Зокрема, ефективними визнано такі шляхи: збільшення доступності інфраструктури відпочинку (зелені зони, парки), спортивних споруд, велосипедних і бігових доріжок; проведення кампанії із соціального маркетингу з метою формування у людей потреб до рухової активності; створення умов для виконання фізичних вправ у навчальних закладах, на підприємствах, установах та організаціях; поліпшення індивідуальної роботи в організації рухової активності під час дозвілля [53, с. 23].

Одним з яскравих прикладів успішного розвитку спорту для всіх у Канаді є проведення канадського Тижня рухової активності, який відбувається щорічно у травні [17].

У 2007—2008 рр. уряд Канади, як зазначає Державний секретар з питань спорту Х. Гьоргіс [74], інвестує понад 5 млн доларів для відновлення програми ParticipACTION, яка має на меті виховання потреби у руховій активності та забезпечення навчання канадців усіх вікових груп основ здорового способу життя та особливостей використання фізичних вправ у повсякденному житті. Заради цього активізується робота засобів масової інформації та запропоновано відповідні Інтернет-послуги. Щорічно виділяється понад 140 млн доларів для підтримки спорту “від ігрового майданчика до подіуму”.

Із 1 січня 2007 р. у Канаді вступила в силу “дитяча податкова знижка для фітнесу” з метою підтримки організованої рухової активності серед дітей до 16 років, оскільки останнім часом на 11 % зросла кількість дітей з надмірною масою тіла та на 5 % — з ожирінням, а також знизився рі-

вень залучення їх до спортивних занять. Ця пільга передбачає, що батьки мають право сплатити за кожну дитину вказаного віку 500 доларів у рік за її участь у різних програмах організованої рухової активності і на цю суму зменшується для них податок із фізичних осіб. Зазначена знижка використовується для покриття витрат на оплату: частини членських внесків у спортивних клубах або частини вартості отриманих оздоровчих послуг у фітнес-центрах; за участь у позаурочних секціях у загальноосвітніх навчальних закладах; за перебування у літніх та спортивних таборах, де щоденно 50 % часу відводиться для організованої рухової активності [72]. Ряд громадських організацій ініціювали збір підписів для розповсюдження такої податкової пільги і на доросле населення Канади з метою підтримки здорового способу життя та зменшення національних витрат на лікування [39].

Спорт у Канаді має суттєвий вплив на економіку. У 1996 р. середня канадська сім'я витратила понад 700 доларів на спортивні товари і послуги [48]. А уже через вісім років такі витрати становили 1963 долари, тобто зросли у 2,8 раза. Кожен канадець незалежно від віку в середньому на спорт витратив 495 доларів у 2004 р. [51].

Спорт і відпочинок становлять приблизно 1,1—1,2 % валового національного продукту Канади і майже 2 % робочих місць [48, 51]. Поліпшення здоров'я населення завдяки залученню до організованої рухової активності значно зменшило витрати на охорону здоров'я. У 2000 р. в Канаді приблизно 2,1 млрд доларів витрачено на лікування хвороб, пов'язаних із гіподинамією [54]. Понад 18 % дорослого населення є волонтерами у сфері спорту [64].

ВИСНОВКИ

1. У світовому контексті міжурядові організації міжнародного та європейського рівнів відіграють провідну роль у питаннях формування базових принципів, визначення пріоритетних напрямів та ініціювання програм реалізації політики у сфері спорту для всіх. Вони здійснюють постійний моніторинг ситуації та надають рекомендації урядам і громадським організаціям до забезпечення доступності занять спортом для різних груп населення.

2. Уперше спорт для всіх на міжурядовому рівні підтримано Радою Європи в середині 1960-х років з метою зміни основного вектора розвитку фізичного виховання з військово-прикладного на оздоровчий відповідно до нових соціальних закликів того часу. Важливим етапом у розвитку масового спорту було схвалення Радою Європи у 1976 р. Європейської хартії спорту для всіх та через два роки прийняття ЮНЕСКО Міжнародної хартії фізичного виховання і спорту. Уже 15 років діють Європейська спортивна хартія та Кодекс спортивної етики, відповідно до яких спорт має бути: загальнодоступним; відкритим; здоровим і безпечним, чесним і терпимим, що базується на високих етичних принципах; екологічним; гідним людини; вільним від експлуатації.

3. На початку третього тисячоліття до дій Ради Європи та ЮНЕСКО щодо підтримки спорту для всіх активно приєдналися ООН, ВООЗ та ЄС з метою використання його можливостей для: 1) поліпшення якості життя людей; 2) гармонійного розвитку особистості; 3) прискорення соціальної інтеграції та підвищення соціальної згуртованості, особливо серед молоді; 4) виховання взаємної поваги, солідарності, "чесної гри" та толерантності; 5) зміцнення миру та активного залучення співгромадян до розвитку та демократизації суспільства; 6) формування здорового способу життя, профілактики захворювань, зміцнення індивідуального та громадського здоров'я.

4. Міжнародний олімпійський комітет сприяє діяльності організацій, залучених до охоплення населення руховою активністю, та розвиває інформаційну базу спорту для всіх.

TAFISA посідає провідне місце у громадському секторі підвищення рівня організованої рухової активності різних груп населення в світі та забезпечує координацію зусиль зацікавлених інституцій у розвитку спорту для всіх, а також в його організаційному, кадровому та науковому супроводженні.

5. Технології підтримки спорту для всіх з боку міжурядових організацій та міжнародних громадських організацій спортивної спрямованості базуються на принципі врахування інтересів, побажань, здібностей та індивідуальних особливостей співгромадян, а також культурних традицій, соціально-економічних, кліматичних та географічних умов країн. Основу використовуваних організаційних форм становить одночасне (у визначений день) проведення масових спортивних заходів у значній кількості населених пунктів із залученням широких верств населення за активної підтримки засобів масової інформації.

6. Система організації та функціонування спорту для всіх у країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю зорієнтована на потреби та можливості людей. Зазначена система постійно адаптується до їхніх запитів та особливостей життєдіяльності. Залучення громадян до спорту для всіх відбувається на засадах добровільності та усвідомлення ними важливості таких занять для збереження здоров'я, активного дозвілля і загалом — покращання якості життя.

7. На регулярній основі здійснюється моніторинг рівня залучення громадян до спорту для всіх шляхом опитування населення. Застосовується багаторівнева шкала для відповідного оцінювання. Найпопулярнішими видами рухової активності у вказаних країнах є ходьба, біг підтюпцем, їзда на велосипеді, плавання, аеробіка, лижні види спорту та футбол. Проте цей показник залежить і від національних особливостей, так у Фінляндії і Канаді багато громадян віддають перевагу хокею з шайбою, у Франції та Німеччині — тенісу, у Японії — боулінгу, гольфу та спортивному рибальству. Серед характерних форм спорту для всіх виділяють самостійні та сімейні заняття, членство у спортивних клубах та участь у різних спортивних фестивалях і святах.

8. У країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю розробляються, прийма-

ються та реалізуються загальнонаціональні програми сприяння розвитку спорту для всіх, спрямовані на забезпечення доступності спортивних занять для широких верств населення на основі об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін. Головне завдання держави та місцевого самоврядування у системі спорту для всіх — це створення сприятливих умов для забезпечення доступності спортивних занять для широких верств населення (нормативно-правова база, підготовка кадрів, наукова робота, будівництво та утримання спортивних споруд, встановлення необхідних економічних та інших преференцій тощо), а безпосередня організація занять привабливими видами рухової активності — це завдання спортивних організацій різних форм власності. Основну відповідальність за розвиток спорту для всіх беруть на себе органи місцевого самоврядування.

9. Високий рівень охоплення населення організованою руховою активністю зумовлений належним рівнем забезпечення спортивними майданчиками, плавальними басейнами та залами різного профілю, а також кваліфікованими кадрами і волонтерами. Через засоби масової інформації здійснюється вплив на суспільну свідомість стосовно доцільності і необхідності занять спортом для різних груп населення. А в Канаді та Фінляндії для громадян та їхніх дітей встановлені податкові заохочення до організованої рухової активності.

10. Спорт для всіх має позитивний вплив на економіку країн із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю. Спортивний сектор становить 1,2—1,4 % валового національного продукту. Зниження гіподинамії дозволяє заощадити значні кошти, які витрачаються на лікування неінфекційних захворювань, що є головною причиною передчасної смерті, а також — зберегти та підвищити рівень трудових ресурсів.

11. Узагальнені результати спеціальних наукових досліджень та аналізу передового міжнародного досвіду щодо організації та функціонування системи спорту для всіх слугують основою для розробки та реалізації перспективних шляхів та соціальних технологій державної політики у сфері спорту для всіх як важливої складової збереження індивідуального та громадського здоров'я в Україні.

ДОДАТКИ

МІЖНАРОДНА ХАРТІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

(Проголошена Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури у Парижі, Франція, 21 листопада 1978 р. та доповнена в 1991 р.)

Преамбула

Генеральна конференція ЮНЕСКО, що зібралася у Парижі на свою двадцяту сесію 21 листопада 1978 р.,

нагадуючи, що у Статуті Організації Об'єднаних Націй проголошується віра народів в основні права людини, гідність і цінність людської особистості і стверджується рішучість сприяти соціальному прогресу і поліпшенню умов життя;

нагадуючи, що відповідно до положень Загальної декларації прав людини кожна людина може володіти всіма проголошеними у ній правами і свободами без жодних відмінностей щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного і соціального походження, майнового та іншого положення;

переконана у тому, що ефективно дотримання прав людини значною мірою залежить від можливості кожного чоловіка і кожної жінки вільно розвивати і зберігати свої фізичні, інтелектуальні і моральні здібності, і що, відповідно до цього, доступ всіх людей до фізичного виховання і спорту має бути забезпечений і гарантований;

переконана у тому, що збереження і розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних здібностей людини поліпшує якість життя як в кожній країні, так і у світі загалом;

важаючи, що фізичне виховання і спорт мають посилити свій виховний вплив заради утвердження основних людських цінностей, які слугують базою для повноцінного розвитку народів;

підкреслюючи у зв'язку з цим, що фізичне виховання і спорт повинні сприяти зближенню як між народами, так і між окремими людьми, а також їхнім безкорисним змаганням, солідарності і братерству, повазі і взаємному розумінню, визнанню цілісності та гідності людей;

важаючи, що розвинені країни і країни, що розвиваються, поділяють спільну відповідальність і зобов'язання щодо скорочення розриву, який існує між ними у питаннях, які мають відношення до доступу всіх до фізичного виховання і спорту;

важаючи, що включення фізичного виховання і спорту до природного середовища виховує повагу до ресурсів планети, викликає від-

повідальність за їх збереження і використання з найбільшою користю для всього людства;

враховуючи розмаїття існуючих у світі форм підготовки та освіти, але відмічаючи, що незважаючи на різницю у національних спортивних структурах, є очевидним, що фізичне виховання і спорт не обмежуються суто фізичним вихованням та зміцненням здоров'я, а сприяють також повному гармонійному розвитку людини;

враховуючи також масштаб зусиль, які необхідно здійснити перш ніж право на фізичне виховання і спорт стане реальністю для кожної людини;

підкреслюючи значення співробітництва міжнародних урядових та неурядових організацій, відповідальних за фізичне виховання і спорт, для миру і дружби між народами, *проголошує цю Міжнародну хартію* з метою спрямування розвитку фізичного виховання і спорту на службу прогресу людства і заохочення урядів, компетентних неурядових організацій, працівників освіти, сім'ї та окремих осіб керуватися нею, поширювати та застосовувати її.

Стаття 1. Заняття фізичним вихованням та спортом — основне право для всіх.

1.1. Кожна людина володіє основним правом на доступ до фізичного виховання і спорту, необхідного для розвитку особистості. Право розвивати фізичні, інтелектуальні і моральні здібності за допомогою фізичного виховання і спорту повинне бути гарантоване як у межах системи освіти, так і в інших аспектах суспільного життя.

1.2. Кожна людина відповідно до спортивних традицій своєї країни повинна мати всі можливості для участі у фізичному вихованні і спорті з метою поліпшення свого фізичного стану і досягнення рівня спортивних успіхів відповідно до своїх здібностей.

1.3. Особливі умови необхідно створювати молоді, включаючи дітей дошкільного віку, людям похилого віку, особам з фізичними або розумовими вадами з метою всебічного розвитку їхньої особистості за допомогою програм фізичного виховання і спорту, що пристосовані до їхніх потреб.

Стаття 2. Фізичне виховання і спорт є важливим елементом безперервної освіти у загальній системі освіти.

2.1. Фізичне виховання і спорт, які є важливими аспектами освіти і культури, повинні розвивати у кожної людини її природні здібності, волю і витримку, сприяти її повному включенню до суспільства. Безперервність занять фізичним вихованням і спортом повинна забезпечуватися протягом усього життя в рамках всезагальної, безперервної і демократизованої освіти.

2.2. На рівні окремих осіб фізичне виховання і спорт сприяють збереженню і поліпшенню здоров'я, розумному проведенню дозвілля і надають людині можливість краще переносити незручності сучасного життя. На рівні суспільства вони збагачують суспільні відносини і

розвивають спортивний дух (чесна гра), що за межами самого спорту необхідно для життя у суспільстві.

2.3. Кожна загальна система освіти повинна відводити важливе місце і надавати великого значення фізичному вихованню і спорту, що необхідно для встановлення рівноваги і зміцнення зв'язків між фізичним вихованням та іншими елементами освіти.

Стаття 3. Програми фізичного виховання і спорту повинні відповідати потребам окремих осіб і суспільства в цілому.

3.1. Програми фізичного виховання і спорту мають розроблятися відповідно до потреб та індивідуальних особливостей учасників, а також організаційних, культурних, соціально-економічних і кліматичних умов кожної країни. Пріоритет має надаватися тим групам суспільства, що перебувають у несприятливому становищі.

3.2. У процесі загальної освіти програми фізичного виховання і спорту мають сприяти створенню навичок і поведінки, необхідних для повного розквіту людської особистості як за своїм змістом, так і за розкладом.

3.3. Спортивні змагання, що містять видовищні елементи, відповідно до олімпійського ідеалу мають залишатися на службі виховного спорту, найвищим проявом якого вони є. Він має бути вільним від комерційного впливу, заснованого на прагненні до прибутків.

Стаття 4. Навчання, кадрове забезпечення і управління в сфері фізичного виховання і спорту повинні забезпечуватися кваліфікованим персоналом.

4.1. Весь персонал, що несе персональну відповідальність за фізичне виховання і спорт, повинен мати відповідну кваліфікацію і підготовку. Він має бути підібраний ретельно, у достатній кількості, отримувати попередню підготовку, а також підвищувати свою кваліфікацію з метою забезпечення відповідних рівнів спеціалізації.

4.2. Волонтери, які належним чином підібрані та підготовлені, можуть вносити неоціненний внесок у загальний розвиток спорту та сприяти участі населення у заняттях спортом, а також в організації спортивних та рекреаційних заходів.

4.3. Для підготовки персоналу з фізичного виховання і спорту мають бути створені належні структури. Підготовленій таким чином персонал повинен мати статус відповідно до виконуваних функцій.

Стаття 5. Для фізичного виховання і спорту необхідні належні обладнання та інвентар.

5.1. Достатня кількість обладнання і належного інвентарю повинна бути передбачена для того, щоб в умовах повної безпеки забезпечити інтенсивну участь дітей у шкільних і позашкільних програмах з фізичного виховання і спорту.

5.2. Урядам, державним органам, колам і компетентним недержавним організаціям на всіх рівнях слід об'єднати свої зусилля і скоординувати свою роботу щодо планування, створення та оптимального

використання спортивних споруд, обладнання та інвентарю для фізичного виховання і спорту.

5.3. До планів міської забудови і сільського благоустрою повинні бути включені довгострокові потреби у спорудах, обладнанні та інвентарю для фізичного виховання і спорту з урахуванням умов навколишнього середовища.

Стаття 6. Дослідження й оцінка є необхідними елементами розвитку фізичного виховання і спорту.

6.1. Дослідження й оцінка у сфері фізичного виховання і спорту повинні сприяти прогресу у спорті та всіх його видах, поліпшенню здоров'я і безпеки учасників, а також вдосконаленню методів тренування та засобів організації управління. До системи освіти мають бути введені інновації, які приведуть до вдосконалення педагогічних методів та підвищення рівня спортивних досягнень.

6.2. Наукові дослідження, соціальні наслідки яких у цій сфері не можуть ігноруватися, повинні бути орієнтовані таким чином, щоб не допустити зловживання ними у разі застосування до фізичного виховання і спорту.

Стаття 7. Охорона етичних і моральних цінностей фізичного виховання і спорту має бути постійним завданням для всіх.

7.1. Спорт вищих досягнень і масовий спорт мають бути захищені від будь-яких деформацій. Такі явища як насильство, допінг дискредитують моральні цінності, обличчя і престиж спорту вищих досягнень, спотворюють саму його природу і завдають шкоди його виховній та оздоровчій функції. Державна влада, добровільні спортивні об'єднання, спеціалізовані неурядові організації, олімпійський рух, вихователі, батьки, клуби уболівальників, тренери, спортивні керівники і самі спортсмени повинні об'єднати зусилля для викорінення цих проблем. Засобам масової інформації належить особлива роль у підтримці цих зусиль.

7.2. У навчальних програмах необхідно відвести важливе місце виховній діяльності, заснованій на цінностях спорту і наслідках взаємодії між спортом, суспільством і культурою.

7.3. Важливо, щоб усі відповідальні особи, а також особи, що займаються спортом, усвідомлювали небезпеку, якою є для спортсменів і особливо для дітей, надмірні тренування і навантаження, будь-які психологічні стреси.

7.4. Слід докладати всіх зусиль для виявлення згубних наслідків допінгу як явища, небезпечного для здоров'я і такого, що суперечить спортивній моралі, для захисту фізичного та духовного здоров'я спортсменів, цінностей справедливої гри і змагання, єдності спортивної громадськості і прав осіб, які займаються спортом на будь-якому рівні. Необхідно, щоб боротьба проти допінгу мобілізувала окремих осіб на різних рівнях — як національному, так і міжнародному, батьків, вихователів, медичних працівників, засоби масової ін-

формації, тренерів, спортивних керівників і самих спортсменів, з тим, щоб вони дотримувалися принципів, що містяться в існуючих документах, особливо в Олімпійській хартії, проти допінгу в спорті. У цьому відношенні вони повинні керуватися єдиною і узгодженою політикою під час розробки і здійснення заходів, спрямованих проти допінгу, а також у виховній діяльності, яку необхідно проводити у цій сфері.

Стаття 8. Інформація і документація сприяють розвитку фізичного виховання і спорту.

8.1. Збір, збереження і розповсюдження інформації та документації про фізичне виховання і спорт є важливою справою, як і розповсюдження інформації про результати досліджень та оцінок програм, експериментів і заходів.

Стаття 9. Засоби масової інформації повинні здійснювати позитивний вплив на фізичне виховання і спорт.

9.1. Незалежно від права на свободу інформації кожен працівник засобів масової інформації повинен повністю усвідомлювати свою відповідальність стосовно соціального значення, гуманістичної цілі та моральних цінностей, носіями яких є фізичне виховання і спорт.

9.2. Відносини між працівниками засобів масової інформації та фахівцями з фізичного виховання і спорту мають бути тісними і заснованими на довірі з метою здійснення позитивного впливу на фізичне виховання і спорт, забезпечення об'єктивної та обґрунтованою інформацією. Підготовка працівників засобів масової інформації може включати аспекти, що стосуються фізичного виховання і спорту.

Стаття 10. Національні організації відіграють першочергову роль у фізичному вихованні і спорті.

10.1. Державні органи на всіх рівнях і спеціалізовані неурядові організації повинні сприяти здійсненню заходів з фізичного виховання і спорту, виховне значення яких є очевидним. Їх участь має полягати у втіленні у життя законів і постанов, забезпеченні матеріальної підтримки, заходів заохочення, стимулювання і контролю. Крім того, з метою заохочення цієї діяльності державні органи повинні забезпечити відповідну податкову політику.

10.2. Усі заклади, що несуть відповідальність за фізичне виховання і спорт, повинні сприяти здійсненню взаємопов'язаної, спільної і децентралізованої діяльності у рамках безперервної освіти з метою забезпечення послідовності і координації між обов'язковими заходами у сфері фізичного виховання і заходами, що здійснюються спонтанно на основі вільного вибору.

Стаття 11. Міжнародне співробітництво є однією з умов загального і збалансованого розвитку фізичного виховання і спорту.

11.1. Держави, а також міжнародні і регіональні урядові і неурядові організації, в яких представлені зацікавлені країни і які несуть відповідальність за фізичне виховання і спорт, повинні надавати вели-

кого значення цієї діяльності в рамках міжнародного співробітництва на багатосторонній і двосторонній основі.

11.2. Міжнародне співробітництво повинне базуватися на абсолютно безкорисних мотивах з метою сприяння і стимулювання ендогенного розвитку у цій сфері.

11.3. Народи шляхом співробітництва одне з одним та захисту спільних інтересів у сфері фізичного виховання і спорту, що є переважно загальним засобом спілкування, будуть сприяти збереженню і підтримці міцного миру, зміцненню взаємної поваги і дружби, а також створять сприятливий клімат для вирішення міжнародних проблем. Тісна співпраця з урахуванням специфічної компетенції всіх зацікавлених урядових і неурядових, національних і міжнародних організацій повинна сприяти розвитку фізичного виховання і спорту в усьому світі.

ГЛОБАЛЬНА СТРАТЕГІЯ З ХАРЧУВАННЯ, РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЗДОРОВ'Я

(Ухвалена на н'ятдесят сьомій сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я, травень 2004 р.)

1. Визнаючи значний та зростаючий тягар неінфекційних захворювань, держави-члени запропонували Генеральному директору Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) розробити шляхом широких консультацій глобальну стратегію у сфері раціону харчування, рухової активності і здоров'я. Для визначення змісту проекту глобальної стратегії було проведено шість регіональних консультацій із державами-членами, консультації з установами системи Організації Об'єднаних Націй та іншими міжурядовими організаціями, з представниками громадянського суспільства і приватного сектору. Крім того, Організація консультувалася із групою незалежних експертів з питань раціону харчування і рухової активності з усіх шести регіонів ВООЗ.

2. Стратегія розглядає два основні чинники ризику стосовно неінфекційних захворювань, а саме: режим харчування і питання фізичного навантаження, доповнюючи тим самим розпочату ВООЗ і державами роботу з інших розділів, пов'язаних із харчуванням, включаючи недостатнє харчування, нестачу поживних мікроелементів і питання харчування дітей немовлячого та молодшого віку.

ЗАВДАННЯ

3. У цей час у більшості країн спостерігаються значні зміни у структурі основних причин смертності і захворюваності. У глобальному масштабі значно зріс рівень неінфекційних захворювань. У 2001 р. з 56 млн смертей на неінфекційні захворювання припадало майже 60 % із загальної кількості і 47 % загальної кількості захворювань становили неінфекційні захворювання. Враховуючи ці показники та прогнозоване зростання рівня неінфекційних захворювань, їх профілактика визначається важливою проблемою збереження здоров'я.

4. У Доповіді про стан охорони здоров'я у світі 2002 р. детально описується, яким чином у більшості країн декілька важливих чинників ризику зумовлюють значну частину усіх випадків смертей і захворювань; а що стосується неінфекційних захворювань, найбільшими ризиками є підвищений кров'яний тиск, підвищений вміст холестерину у крові, невелика частка фруктів та овочів у раціоні харчування, надмірна маса тіла, недостатня рухова активність та паління тютюну. П'ять з цих чинників ризику пов'язані з раціоном харчування та руховою активністю.

5. Нездорові раціони харчування і недостатня рухова активність є головними причинами основних неінфекційних захворювань, включа-

ючи серцево-судинні захворювання, діабет типу 2 і певні різновиди раку, оскільки на них припадає значна частка захворювань, смертей і інвалідності. Інші хвороби, пов'язані з раціоном харчування і недостатньою руховою активністю, наприклад карієс і остеопороз, є вагомими причинами зростання захворюваності населення.

6. Основна частка хвороб, інвалідності і смертей від неінфекційних захворювань на сьогодні припадає на країни, що розвиваються, де хворі загалом є молодшими, ніж у розвинутих країнах, і реєструється 66 % смертельних випадків. Швидкі зміни у раціоні харчування і ступені рухової активності ще більше сприяють зростанню цих показників. Паління теж підвищує ризик цих захворювань, хоча й не прямо.

7. У деяких розвинених країнах, де реєструвалася значна кількість неінфекційних захворювань, показники смертності за конкретними віковими групами поступово знижуються. Досягнуто успіхів у скороченні показників передчасної смерті від коронарного артеріального захворювання, цереброваскулярної хвороби та деяких онкологічних захворювань, пов'язаних із палінням тютюну. Однак загальна кількість захворювань та пацієнтів залишається високою, і в багатьох розвинених країнах спостерігається зростання надмірної маси тіла серед дорослих і дітей та пов'язане з цим поширення діабету типу 2.

8. Неінфекційні захворювання і чинники ризику передусім пов'язані з економічно благополучними групами населення у країнах з низьким та середнім рівнем доходів. Разом із цим, нещодавно отримані дані свідчать про те, що із часом усі форми нездорового способу життя та пов'язані з цим хвороби починають асоціюватися з бідними громадами і сприяють соціальній та економічній нерівності.

9. У найбідніших країнах світу поширюються основні чинники ризику хронічних захворювань, хоча там поки що й превалюють інфекційні хвороби або недостатнє чи неповноцінне харчування. У країнах, що розвиваються, все більше спостерігаються надмірне харчування і надмірна маса тіла навіть серед груп населення з низьким рівнем доходів. Комплексний підхід до аналізу причин незбалансованого харчування і зниження рівня рухової активності може сприяти у майбутньому зниженню рівня неінфекційних захворювань.

10. Найважливіші дані засвідчують, що в усіх країнах базові детермінанти неінфекційних захворювань в основному співпадають. Вони включають значне вживання продуктів, що є енергетично багатими, але із недостатньою кількістю поживних елементів, продуктів із високим вмістом жирів, цукру і солі; знижений рівень рухової активності вдома, на робочому місці, під час дозвілля, на транспорті, а також паління тютюну. Різний рівень ризику та хвороб для різних вікових і соціальних груп пояснюється різницею у часі та в інтенсивності дії зазначених чинників. Особливе занепокоєння викликають нездорові раціони харчування та низька рухова активність дітей і підлітків.

11. Здоров'я і харчування вагітних жінок та дітей раннього віку є важливими для профілактики неінфекційних захворювань протягом усього життя. Тільки грудне годування протягом перших шести місяців життя та відповідний прикорм після цього сприяють оптимальному фізичному росту, психічному розвитку та попередженню неінфекційних захворювань. Діти, що страждали на обмеження внутрішньоутробного росту і, можливо, від затримки росту після народження, є найбільш вразливими для неінфекційних захворювань протягом наступного життя.

12. Велика кількість людей похилого віку проживає у країнах, що розвиваються. Старіння населення значно впливає на структуру захворюваності і смертності. Для багатьох країн, що розвиваються, це означає підвищення рівня неінфекційних захворювань у поєднанні з існуючими інфекційними хворобами. На додаток до чисто гуманітарного аспекту, збереження здоров'я і підтримка дієздатності зростаючого контингенту людей похилого віку буде вирішальним чинником скорочення попиту на медичні послуги на витрат на них.

13. Раціон харчування і рухова активність впливають на здоров'я як разом, так і окремо. Отже, хоча наслідки для здоров'я режиму харчування і рівня рухової активності часто взаємодіють, рухова активність дає додаткові переваги для здоров'я, що не залежать від раціону і режиму харчування. Рухова активність є основним засобом поліпшення фізичного й психічного здоров'я особистості.

14. На уряди разом із іншими партнерами покладається основна відповідальність за створення умов, що дозволяють і сприяють зміні моделей поведінки окремих осіб, сімей і громад, утверджують позитивні і здорові способи поведінки відносно режиму харчування і рухової активності.

15. Неінфекційні захворювання лягають важким економічним тягарем на перевантажену систему охорони здоров'я та стають причиною великих соціальних втрат. Здоров'я є ключовою детермінантою розвитку та необхідною умовою економічного зростання. Комісія ВООЗ з макроекономіки і здоров'я продемонструвала, який матеріальний збиток спричиняють хвороби, і те, що інвестиції у здоров'я є важливою передумовою економічного розвитку. Програми зі сприяння здоровому режиму харчування і руховій активності з метою попередження хвороб є важливим інструментом у межах політики розвитку.

МОЖЛИВІСТЬ

16. Існує унікальна можливість сформувані та запровадити ефективну стратегію з метою рішучого скорочення смертності і захворюваності в усьому світі за рахунок поліпшення раціону харчування та підвищення рухової активності. Є переконливі дані про зв'язки між цими здоровими формами поведінки та запобіганням хворобам у май-

бутньому. Існують ефективні заходи, що дозволяють людям жити довше і бути здоровими, скорочувати нерівність та сприяти розвитку. Завдяки мобілізації усього потенціалу основних учасників на глобальному рівні ця можливість може стати реальністю для усіх груп населення в усіх країнах.

МЕТА І ЗАВДАННЯ

17. Загальна мета глобальної стратегії у сфері раціонального харчування, рухової активності і здоров'я полягає в охороні і зміцненні здоров'я за рахунок спрямованих дій на місцевому, національному і глобальному рівнях, що приведе до скорочення показників захворюваності і смертності, пов'язаних із нездоровим раціоном і недостатньою руховою активністю. Ці дії підтверджують Цілі тисячоліття Організації Об'єднаних Націй та володіють величезним потенціалом для серйозного зміцнення громадської системи охорони здоров'я в усьому світі.

18. Глобальна стратегія передбачає вирішення чотирьох основних завдань:

(1) скорочення чинників ризику неінфекційних захворювань, пов'язаних із нездоровим раціоном харчування та недостатньою руховою активністю, за рахунок рішучих дій у сфері охорони здоров'я, а також заходів зі зміцнення здоров'я та профілактики захворювань;

(2) розширення спільного усвідомлення і розуміння ролі раціону харчування і рухової активності як детермінантів здоров'я населення та позитивного потенціалу профілактичних заходів;

(3) заохочення розробки, зміцнення і здійснення глобальних, регіональних, національних та місцевих програм і планів дії щодо поліпшення раціону харчування та підвищення рухової активності населення на основі широкої участі громадянського суспільства, приватного сектору та ЗМІ у цих програмах і планах;

(4) збір наукових даних і моніторинг основних впливів на раціон харчування і рухову активність; підтримка наукових досліджень у цій сфері; розвиток кадрових ресурсів, необхідних для зміцнення і підтримки медико-санітарної діяльності у цій сфері.

ОСНОВА ДЛЯ ДІЙ

19. Фактичні дані засвідчують, що люди можуть бути здоровими і після 70—90 років за умови раціонального харчування, регулярної рухової активності та утримання від паління тютюну. Проведені дослідження, дозволили зрозуміти користь для здоров'я від оптимальних раціонів харчування та рухової активності, а також виявили найбільш успішні заходи для цього у рамках системи охорони здоров'я. Попри існування потреби у додаткових дослідженнях, наявні знання є підставою для дій у сфері охорони здоров'я.

20. Різні фактори ризику неінфекційних захворювань досить часто співіснують і взаємодіють між собою. За умов зростання загальної кількості чинників ризику на небезпеку наражається значна частина населення. Тому профілактичні стратегії мають бути спрямовані на зменшення кількісних чинників ризику для всього населення. Це, навіть у невеликих масштабах, надасть значної користі і перевищить результати від заходів, спрямованих винятково на осіб із високим ступенем ризику. Сприяння здоровому раціону харчування та руховій активності принесе велику користь, а у поєднанні з боротьбою з палінням тютюну стане найкращою стратегією стримування глобальної загрози, якою є неінфекційні захворювання.

21. У доповідях експертів та в оглядах сучасних наукових даних містяться оновлена інформація і рекомендації у галузі раціону харчування і рухової активності населення для попередження основних неінфекційних захворювань. Висновки експертів підтверджують, що для довгого і здорового життя необхідні здоровий режим харчування і рухова активність. Рекомендації ради експертів необхідно відобразити у національних рекомендаціях та посібниках із харчування з урахуванням медико-санітарних умов кожної країни.

22. Стосовно раціону харчування, то рекомендації для населення і окремих осіб повинні враховувати прагнення до того, щоб:

- досягти енергетичного балансу і забезпечення оптимальної маси тіла;
- обмежити надходження енергії за рахунок вживання жирів та перевести вживання з насичених жирів і трансжирних кислот на ненасичені жири;
- підвищити вживання фруктів та інших рослинних продуктів, включаючи овочі, немолоте зерно і горіхи;
- обмежити вживання “вільних” цукрів;
- обмежити вживання (натрієвої) солі з усіх її джерел та забезпечити йодування солі.

23. Рухова активність — це ключова детермінанта витрат енергії, а тому має важливе значення для енергетичного балансу і збереження оптимальної маси тіла. Рухова активність зменшує ризик виникнення серцево-судинних захворювань і діабету та покращує стан здоров'я людини у тих аспектах, що виходять за рамки боротьби з надмірною масою тіла. Позитивний вплив рухової активності на метаболічний синдром забезпечується механізмами, пов'язаними не тільки з боротьбою проти зайвої маси тіла. Зокрема, рухова активність сприяє зниженню кров'яного тиску, сприяє регулюванню глюкози у крові людей з надмірною масою тіла, зменшує ризик виникнення раку прямої кишки та раку грудей у жінок.

24. Стосовно рухової активності, то кожному індивіду рекомендується забезпечувати її адекватний рівень протягом усього життя. Для досягнення різних цілей необхідні різні форми рухової активності: щонайменше 30 хв регулярної рухової активності середньої інтенсивності

майже щодня зменшує ризик серцево-судинних захворювань, діабету, раку прямої кишки і раку грудей. Зміцнення мускулатури і підтримка навичок рівноваги може знизити вірогідність падінь та поліпшити функції організму у дорослих. Більш активне фізичне навантаження необхідне для боротьби з зайвою масою тіла.

25. Втілення цих рекомендацій разом з ефективною боротьбою проти паління тютюну у рамках глобальної стратегії має забезпечити створення регіональних і національних планів дій, що вимагатиме постійної політичної рішучості та співпраці усіх зацікавлених сторін. Така стратегія забезпечить ефективну профілактику хронічних захворювань.

ПРИНЦИПИ ДІЙ

26. Доповідь про стан охорони здоров'я у світі 2002, вказує на величезний потенціал заходів зі зміцнення здоров'я у поєднанні із заходами щодо зменшення ризиків неінфекційних захворювань (насамперед нездорового режиму харчування та рухової пасивності). Як орієнтири для розробки проекту глобальної стратегії ВООЗ у сфері раціону харчування, рухової активності і здоров'я та розробки регіональних і національних стратегій і планів були вибрані принципи, наведені нижче.

27. Стратегії повинні бути засновані на найкращих наукових дослідженнях та фактах; мають бути всезагальними, включати як політичні моменти так і дії, спрямовані на боротьбу з усіма основними причинами хронічних захворювань; багатосекторними, передбачати тривалу перспективу та участь усіх верств населення; багатодисциплінарними відповідно до принципів, що містяться в Оттавській хартії зміцнення здоров'я та підтвержені на наступних конференціях зі зміцнення здоров'я, також мають визнавати складні форми взаємодії між особистісним вибором, соціальними нормами та економічними чинниками і чинниками навколишнього середовища.

28. Винятково важливе значення у попередженні неінфекційних захворювань і боротьбі з ними має орієнтація на всю тривалість життя. Вона починається зі здоров'я матерів та пренатального харчування, вагітності, винятково грудного годування протягом шести місяців, охорони здоров'я дітей та підлітків; дітей у школах, дорослих на робочих місцях та в інших умовах, а також осіб похилого віку з наголосом на збалансований раціон харчування та регулярну рухову активність протягом усього життя.

29. Стратегії щодо скорочення неінфекційних захворювань повинні розглядатися як частина скоординованіших зусиль у сфері охорони здоров'я. Всім зацікавленим сторонам, особливо урядам, необхідно одночасно вирішувати ряд питань. Відносно до раціону харчування це включає всі аспекти незбалансованого харчування (наприклад, надмір-

не або недостатнє харчування, нестача поживних мікроелементів та надлишкове споживання певних речовин); продовольчу безпеку (фізична доступність, наявність і економічна доступність здорового харчування); безпеку харчових продуктів; підтримку винятково грудного годування протягом перших шести місяців життя. Питання рухової активності включають фізичне виховання і заняття спортом у школі, на роботі, в побуті, зростаючу урбанізацію і різні аспекти міського планування, транспорту, безпеки і можливостей займатися спортом під час дозвілля.

30. Пріоритет слід віддавати тим заходам, що позитивно впливають на найбідніші групи населення. Такі заходи зазвичай поліпшують життя найбідніших людей у країні, вимагають активних дій на місцевому рівні за підтримки уряду та контролю з його боку.

31. Усі суб'єкти мають бути підзвітні у період виконання програм, що стосуються сімей та зниження чинників ризику захворювань у цьому середовищі. Важливою складовою таких дій має бути оцінка, моніторинг та нагляд.

32. Поширення неінфекційних захворювань, пов'язаних із режимом харчування і руховою активністю, може бути різним серед чоловіків і жінок. Характер рухової активності змінюється залежно від статі, культури і віку. Рішення щодо предовольства і харчування часто приймаються жінками і залежать від культури і традиційних раціонів харчування. Тому у стратегіях і планах дій слід урахувувати гендерні відмінності.

33. Звички щодо харчування, а також характеру рухової активності часто засновані на місцевих і регіональних традиціях. Тому національні стратегії мають бути прийнятними з урахуванням культури і звичаїв і водночас реагувати на вплив сучасних умов на культуру.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДІЇ

34. Для досягнення змін у звичках відносно раціону харчування і характеру рухової активності потрібні спільні зусилля багатьох учасників як з боку держави, так і приватного сектору протягом десятиліть. Потрібне поєднання об'єктивних і ефективних заходів на глобальному, регіональному, національному і місцевому рівнях за умови ретельного моніторингу та оцінки їх впливу. У наступних пунктах дається опис сфери відповідальності усіх учасників цього процесу, представлені рекомендації, підготовлені на основі консультацій.

ВООЗ

35. ВООЗ у співробітництві з іншими установами системи Організації Об'єднаних Націй забезпечує керівництво, рекомендації та пропаганду з метою міжнародної діяльності з поліпшення раціонів харчування і підвищення рівня рухової активності відповідно до ке-

рівних принципів та конкретних рекомендації, що містяться у цій стратегії.

36. Організація буде вести дискусію із транснаціональними підприємствами харчової промисловості та іншими компонентами приватного сектору для надання підтримки у досягненні мети цієї глобальної стратегії і здійснення рекомендації у країнах.

37. ВООЗ буде надавати підтримку у здійсненні програм на прохання держав-членів та концентруватиме увагу на широких взаємопов'язаних сферах, що наведені нижче:

- сприяння у визначенні, змішенні та оновленні регіональної і національної політики у сфері раціону харчування і рухової активності з метою комплексної профілактики неінфекційних захворювань;
- сприяння розробці, оновленню і здійсненню складених з урахуванням продуктової бази національних керівництв з раціону харчування і рухової активності у співпраці з національними установами та з використанням глобальних знань і досвіду;
- надання консультативної допомоги державам-членам у підготовці керівних принципів, норм, стандартів та інших заходів, які відповідають завданням глобальної стратегії;
- встановлення та розповсюдження інформації про заходи, що базуються на фактичних даних, політиці і структурах, які ефективні для оптимізації рівня рухової активності і сприяння здоровому раціону харчування у країнах та місцевих громадах;
- надання відповідної технічної підтримки для створення національного потенціалу з планування і здійснення національної стратегії і адаптації її до місцевих умов;
- забезпечення моделей і методів, які дозволяють проводити заходи у сфері раціону харчування і рухової активності в якості невід'ємної частини медико-санітарної допомоги;
- розвиток і удосконалення підготовки працівників охорони здоров'я з таких питань, як здоровий раціон харчування і активне життя, чи в рамках існуючих програм, чи шляхом спеціальних семінарів у якості ключових компонентів навчальних програм;
- надання консультацій і підтримки державам-членам з використанням стандартизованих методів нагляду і засобів швидкої оцінки (наприклад, практикований ВООЗ поетапний підхід STEPwise до нагляду за чинниками ризику неінфекційних захворювань) для визначення змін у популяційному розподілі ризику, включаючи режими і раціони харчування та рівень рухової активності, з метою здійснення оцінки нинішньої ситуації, тенденції та впливу використаних заходів. ВООЗ у співдружності з ФАО буде надавати державам-членам підтримку у створенні національних систем нагляду за харчуванням за забезпечення зв'язку з даними стосовно складу харчових продуктів;
- надання державам-членам консультацій щодо способів конструктивної роботи з відповідними галузями промисловості.

38. ВООЗ у тісному співробітництві з установами системи Організації Об'єднаних Націй та іншими міжурядовими організаціями (такими, як ФАО, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Університет Організації Об'єднаних Націй та ін.), науковими установами та іншими партнерами буде стимулювати і підтримувати дослідження у пріоритетних сферах для сприяння реалізації програм та їх оцінці. Це передбачає замовлення наукових доповідей, проведення аналізу та організацію технічних нарад із пріоритетних для практики тем досліджень, що важливі для ефективних дій на рівні країн. В якості інформаційної підтримки процесу прийняття рішень необхідно більшою мірою використовувати фактичні дані, що включають результати оцінки впливу різних чинників на здоров'я, аналіз співвідношення витрат і переваг, дослідження національних втрат від захворювань, моделі уже здійснюваних заходів, висновки наукових консультантів та досвід розповсюдження належної практики.

39. ВООЗ буде працювати з ФАО та іншими установами Організації Об'єднаних Націй, Всесвітнім банком та науковими установами щодо оцінки впливу цієї стратегії на інші сектори.

40. Організація продовжить роботу зі створення мережі наукових досліджень і підготовки кадрів, мобілізації неурядових організацій і громадянського суспільства та буде сприяти відповідним скоординованим дослідженням, актуальним для задоволення потреб країн, що розвиваються, в плані реалізації цієї стратегії.

Держави-члени

41. Для поліпшення раціону харчування і заохочення рухової активності ця глобальна стратегія буде сприяти розробці національних стратегій і планів, їх пропаганді та стане основою для їх втілення. Національні особливості слугуватимуть визначенню пріоритетів. У зв'язку з тим, що у різних країнах спостерігаються різні ситуації, буде необхідним регіональне співробітництво між ними; регіональні стратегії можуть бути вельми корисними для країн під час здійснення національних планів. Із метою забезпечення максимальної ефективності країни мають прийняти комплексні плани дій.

42. Для досягнення довгострокових змін у здоров'ї населення важлива роль відведена національним урядам. Уряди, у свою чергу, несуть відповідальність за орієнтацію і контроль над формуванням і розвитком стратегії, забезпечуючи її здійснення і проводячи моніторинг впливу на тривалу перспективу.

43. Урядам пропонується використовувати для цього існуючі структури та процеси для вирішення питань режиму і раціону харчування та рухової активності. У багатьох країнах уже існуючі національні стратегії і плани дій можуть бути доопрацьовані відповідно до цієї стратегії, тоді як в інших країнах їх потрібно ще розробляти. Уряди мають ство-

ривати національний механізм координації, що буде займатися питаннями раціону харчування і рухової активності в контексті загального плану профілактики неінфекційних захворювань та зміцнення здоров'я. Слід забезпечити широку участь органів місцевого самоврядування. Консультативні експертні ради мають бути багатосекторними і багатодисциплінарними: до їх складу слід ввести експертів з технічних питань і представників урядових установ та призначити незалежного голову з тим, щоб наукові дані були об'єктивно інтерпретовані в інтересах суспільства.

44. Міністерствам охорони здоров'я відведена центральна роль у координації і заохоченні діяльності інших міністерств та урядових установ з цієї проблематики. До них слід віднести міністерства та урядові установи, відповідальні за політику у сфері продовольства, сільського господарства, молоді, відпочинку, спорту, освіти, торгівлі і промисловості, фінансів, транспорту, засобів інформації і комунікації, соціального забезпечення, планування міського розвитку і охорони довкілля.

45. Необхідно забезпечити підтримку національним стратегіям, політиці і планам дій. Підтримка має бути надана на основі ефективного законодавства, відповідної адміністративної інфраструктури, а що ж до виконання програм, необхідно забезпечити адекватне фінансування, моніторинг і оцінку, а також продовжити відповідні наукові дослідження.

(1) Національні стратегії у сфері раціону харчування і рухової активності. Національні стратегії містять опис заходів щодо сприяння здоровому харчуванню і належній руховій активності, які необхідні для профілактики захворювань та зміцнення здоров'я населення, включаючи стратегії, що вирішують проблеми незбалансованого харчування, а також недостатньої або надмірної маси тіла. Національні стратегії мають містити конкретні цілі, завдання, а також переліки дій, аналогічні, наведені у цій глобальній стратегії. Особливо важливими є елементи, необхідні для здійснення плану дій — визначення необхідних ресурсів і створення національних координаційних центрів (включаючи національні інститути); співробітництва між сектором охорони здоров'я і такими важливими секторами, як сільське господарство, міське планування і транспорт; а також моніторингу та подальшої діяльності.

(2) Національні вказівки з раціону харчування. За основу для таких вказівок урядом рекомендується взяти дані національних та міжнародних джерел. Такі вказівки слугують орієнтирами для національної політики у сфері харчування, просвіти з питань харчування, а також для інших державних заходів і міжсекторального співробітництва у цій сфері. Їх можна періодично оновлювати з урахуванням змін у раціонах харчування та структурі захворювань.

(3) Національні вказівки з рухової активності. Національні вказівки з рухової активності, що сприяють зміцненню здоров'я людини, необ-

хідно розробляти відповідно до глобальних цілей та з урахуванням рекомендацій експертів.

46. Урядам необхідно забезпечити точну й адекватну інформацію. Уряди мають розглянути можливість вжиття заходів, які забезпечать об'єктивну інформацію для споживачів, щоб їм було легше приймати рішення на користь здорового способу життя, а також забезпечити реалізацію програм зміцнення здоров'я та поширення медико-санітарних знань. Зокрема, інформація для споживачів має готуватися з урахуванням рівня грамотності, комунікаційних бар'єрів і місцевої культури, вона має бути зрозумілою для усіх верств і груп населення. У деяких країнах програми зміцнення здоров'я були побудовані так, що у них повністю враховано наведені міркування про раціональне харчування і рухову активність. Деякі уряди вже взяли на себе юридичне зобов'язання сприяти наданню можливості споживачам приймати обґрунтовані рішення щодо питань, які можуть вплинути на їх здоров'я. В деяких випадках конкретні дії можуть залежати від політики у цій країні. Уряди мають обирати оптимальне поєднання можливих заходів. Усі дії мають відповідати потенціалу країни та її епідеміологічному профілю.

(1) **Просвітні заходи, інформація та обізнаність громадськості.** Підґрунтя для діяльності у цій сфері визначається знаннями населення про залежність між руховою активністю, раціоном харчування і здоров'ям, про обмін речовин, режими і раціональне харчування, характер рухової активності, що знижують ризик неінфекційних захворювань; а також про те, що корисні для здоров'я харчові продукти закладають основу для здоров'я. Необхідною є платформа для підготовки логічної, всебічної, простої і зрозумілої інформації, яка має надходити від урядових експертів, неурядових організацій та промисловості. Таку інформацію слід доводити до відома населення через певну кількість каналів та у таких формах, що відповідають місцевій культурі, віку та статі тих, до кого вона спрямована. Важливу роль у здійсненні впливу на поведінку людей відіграють навчальні заклади, підприємства, релігійні установи, неурядові організації, громадські лідери, а також ЗМІ. Для боротьби з хибними рекомендаціями щодо раціону харчування важливо забезпечити належне інформування з питань здоров'я, харчування, рухової активності у початковій школі. Необхідно постійно проводити оцінку таких інформаційних кампаній.

(2) **Програми підвищення грамотності та інформування для дорослих.** Грамотність у питаннях, пов'язаних зі здоров'ям, має включатися у навчальні та інформаційні програми для дорослих. Такі програми дають можливість працівникам охорони здоров'я розширити знання людей про режими харчування, рухову активність і профілактику неінфекційних захворювань, особливо серед незахищених верств населення.

(3) **Маркетинг, реклама, спонсорство і просування на ринок.** Реклама харчових продуктів впливає на вибір споживачів і на звички у хар-

чуванні. Не варто вважати, що реклама харчових продуктів і напоїв будувалася на недосвідченості або довірливості дітей. Необхідно заохочувати позитивну інформацію, що сприяє зміцненню здоров'я, та вживати заходів щодо недопущення реклами, яка сприяє нездоровому режиму харчування та зниженню рухової активності. Урядам слід працювати з групами споживачів та промисловою сферою (включаючи рекламу) для розробки відповідних підходів до маркетингу харчових продуктів, який орієнтований на дітей, а також вирішувати питання, пов'язані зі спонсорством, сприянням продажу і рекламою.

(4) **Маркування.** Споживачам необхідна точна, стандартизована та широка інформація про склад продуктів харчування, на основі якої вони могли б зробити корисніший вибір для здоров'я. Уряд може вимагати надання інформації про основні поживні характеристики продуктів, як то передбачено в Інструкції Кодексу з маркування харчової продукції.

(5) **Заяви щодо впливу на здоров'я.** Зі зростанням інтересу споживачів до збереження та зміцнення здоров'я, а також до медико-санітарних аспектів харчових продуктів виробники все частіше ведуть розмову про вплив їхньої продукції на здоров'я. Такі заяви не повинні вводити громадськість в оману відносно переваг певних продуктів харчування, або пов'язаних з ними ризиків.

47. **Національна політика у сфері продовольства та сільського господарства повинна відповідати завданню захисту та зміцнення здоров'я населення.** У випадках, коли це необхідно, уряди мають розглянути питання щодо політики, яка сприяла б прийняттю здорового режиму харчування. Політика у сфері продовольства і харчування повинна включати такі питання, як харчування, безпека харчових продуктів та стабільність поставок продовольства. Уряди також мають розглянути питання щодо політики у сфері продуктів та сільськогосподарської політики з урахуванням їх впливу на продукти харчування.

(1) **Сприяння виробництву і споживанню більш корисних для здоров'я продуктів.** Зі зростанням зацікавленості споживачів у збереженні здоров'я, а урядів — у здоровому харчуванні, у деяких країнах вживалися різні заходи, включаючи ринкові стимули, для сприяння розробці, виробництву і маркетингу більш здорових продуктів, які відповідають здоровому режиму харчування, а також національним і міжнародним рекомендаціям щодо дієти. Уряди могли б вивчити доцільність вжиття додаткових заходів для заохочення зниження вмісту солі у перероблених харчових продуктах, заходів для обмеження гідрогенації олій та розробки методів зниження надмірного вмісту цукру у напоях і харчах.

(2) **Фіскальна політика.** Ціна відображає виробничі витрати та впливає на вибір споживача. Державна політика може впливати на ціни шляхом оподаткування, субсидій або безпосереднього ціноутворення так, що буде заохочувати здорове харчування і рухову активність протягом усього життя. Деякі країни використовують фіскальні захо-

ди, включаючи оподаткування, для забезпечення наявності і доступності різних харчових продуктів; інші використовують податки для збільшення або зменшення споживання продовольства; а деякі використовують державні кошти і субсидії для сприяння доступу бідних громадян до спортивних споруд та інших засобів дозвілля. Оцінка таких заходів повинна включати оцінку ризику ненавмисного впливу на вразливі групи населення.

(3) **Продовольчі програми.** У багатьох країнах є програми, що мають за мету забезпечити продовольством групи населення з особливими потребами або забезпечити грошову допомогу сім'ям для їх нормального харчування. Такі програми часто орієнтовані на дітей, багатодітні сім'ї, бідних людей, осіб із ВІЛ/СНІД та іншими хворобами. Особливу увагу слід приділити якості харчових продуктів та інформуванню з питань харчування як важливого компонента цих програм, з тим, щоб надане безкоштовно або придбане продовольство не тільки забезпечило поживні речовини, але й сприяло збалансованому і здоровому режиму харчування. Програми надання продовольства або субсидування його придбання повинні бути, насамперед, орієнтовані на надання людям реальної можливості розпоряджатися власною долею, а також на їх розвиток та забезпечення стійкості до захворювань.

(4) **Сільськогосподарська політика.** Сільськогосподарська політика і виробництво часто здійснюють вплив на те, як харчуються люди у певній країні. Уряди можуть впливати на сільськогосподарське виробництво через певну кількість заходів. Із посиленням уваги до здоров'я та змінами у структурі споживання харчових продуктів державні члени мають враховувати орієнтацію на здорове харчування у своїй сільськогосподарській політиці.

48. Для сприяння руховій активності необхідна багатосекторна політика. Національна політика для розвитку і сприяння руховій активності має бути спрямована на досягнень змін у ряді секторів. Уряди повинні переглянути національну політику у сфері рухової активності, щоб забезпечити її відповідність шлям збільшення рівня рухової активності.

(1) **Визначення й огляд суспільної політики.** Уряди країн і органи місцевого самоврядування мають виробити відповідну політику та сприяти тому, щоб прогулянки пішки, їзда на велосипедах та інші форми рухової активності були загальнодоступними і безпечними; транспортна політика має передбачати сприяння розвитку немоторизованих видів транспортних засобів; політика на виробництві і робочих місцях має сприяти руховій активності; спортивні споруди і місця масового відпочинку мають стати втіленням принципу "масового спорту". Суспільна політика і законодавство у сфері транспорту, міського планування, освіти, трудової активності, фінансування медико-

санітарних заходів мають впливати на умови, що сприяють розвитку рухової активності.

(2) **Участь громади і сприятливе оточення.** Розробка і здійснення стратегії з метою зміни соціальних норм і поширення розуміння і визнання громадами необхідності повсякденних занять якимось видом рухової активності. Оточення має сприяти створенню інфраструктури для поширення доступу до використання відповідних умов.

(3) **Партнерство.** Міністерства охорони здоров'я повинні взяти на себе керівну роль у формуванні партнерських зв'язків із іншими установами з метою формування разом з ними спільного плану роботи зі сприяння руховій активності.

(4) **Цілеспрямовані звернення до громадськості.** Необхідно спрямовувати до громадськості прості і чіткі звернення про якість і кількість необхідних фізичних вправ для забезпечення користі здоров'ю.

49. Шкільна політика має забезпечувати підтримку здорового раціону харчування і рухової активності. Школа впливає на життя більшості дітей у всіх країнах. Вона повинна охороняти здоров'я дітей, надаючи інформацію медико-санітарного змісту, навчаючи санітарній грамоті та сприяючи здоровому раціону харчування і руховій активності, а також іншим видам здорової поведінки. Школа повинна щодня забезпечувати фізичне виховання та володіти відповідними умовами та обладнанням. Необхідно підтримувати здоровий раціон харчування у школі та обмежувати доступність продуктів з високим вмістом солі, цукру і жирів. Шкільна адміністрація, разом з іншими відповідальними органами, повинна так складати угоди на поставку продуктів для шкільних сніданків, щоб забезпечити споживання здорових харчових продуктів.

50. Уряди повинні організувати політичні консультації зі своїми партнерами. Для забезпечення підтримки відповідної державної політики та її ефективного впровадження необхідним є її широке громадське обговорення. Для цього державні члени мають створити механізми забезпечення участі неурядових організацій, громадянського суспільства, місцевих громад, приватного сектору і ЗМІ у заходах, що стосуються здорового раціону харчування, рухової активності і здоров'я. На міністерства охорони здоров'я слід покласти відповідальність за створення таких механізмів з метою зміцнення співробітництва між різними секторами на національному, регіональному і місцевому рівнях та заохочення участі населення у діалозі, що має стати частиною процесу відповідного планування на рівні громади.

51. Профілактика як найважливіша складова медико-санітарних заходів. Звичайні контакти населення з працівниками медико-санітарних служб повинні включати практичні поради пацієнтам та їхнім родинам щодо користі здорових раціонів харчування і підвищення рівня рухової активності, а також підтримку здорових форм поведінки. Уряди мають розглянути питання щодо запровадження стимулів для заохочення профілактичних заходів та визначення профілактичних

можливостей у рамках існуючих клінічних служб, включаючи питання поліпшення фінансової структури з метою заохочення працівників охорони здоров'я до того, щоб вони більше уваги приділяли саме профілактиці.

(1) **Медико-санітарні та інші служби.** Медико-санітарні служби, особливо первинної медико-санітарної допомоги, а також інші служби (наприклад соціальні) можуть відіграти важливу профілактичну роль. Регулярне вивчення основних звичок населення у харчуванні та руховій активності у поєднанні зі звичайним консультуванням пацієнтів протягом усього життя може охопити значну частину населення та виявитися ефективним заходом. ВООЗ буде приділяти увагу розробці нових стандартів, які дозволять розширити визначення здоров'я за межі відсутності явного болю і наголошуватимуть на здорових формах поведінки. Зміна ключових біологічних чинників ризику, наприклад кров'яного тиску, рівня холестерину і маси тіла, у поєднанні з інформуванням та консультуванням населення сприятимуть запровадженню необхідних змін. Важливим є виявлення конкретних груп ризику і визначення заходів для задоволення їхніх потреб. Ключовими чинниками для здійснення цих заходів є підготовка працівників охорони здоров'я, наявність необхідних інструкцій та інші стимули.

(2) **Залучення професійних організацій працівників охорони здоров'я та споживачів.** Ефективним заходом, з огляду на витрати, є стимуляція потужної підтримки урядової політики з боку фахівців, споживачів та населення.

52. **Уряди повинні спрямовувати необхідні кошти на нагляд, наукові дослідження та оцінку.** Довгостроковий і постійний моніторинг основних чинників ризику та реагування на їх зміни в рамках державної політики теж є вкрай важливим. Надалі подібні дані стають основою для аналізу змін чинників ризику, що може привести до відповідних змін у політиці та стратегії. Уряди можуть використовувати вже існуючі системи на національному чи регіональному рівні. Спочатку потрібно сфокусувати увагу на стандартних змінах рухової активності, раціону харчування і середньої маси тіла для зіставлення даних на міжнародному рівні. Дані, що дають можливість оцінити структурні зміни у межах однієї країни, є корисними орієнтирами для подальшої діяльності на рівні громади. За можливості слід використовувати багато джерел інформації, наприклад зі сфери транспорту, сільського господарства тощо.

(1) **Моніторинг і нагляд.** Моніторинг і нагляд є важливими засобами розробки національної політики у сфері раціону харчування і рухової активності. Моніторинг раціону харчування, видів рухової активності і взаємодії між ними, біологічних чинників ризику, пов'язаних із харчуванням і складом продуктів, передача такої інформації представникам громадськості є важливою складовою національної політики. Особливе значення має розробка методів і процедур з використан-

ням стандартизованих даних і мінімальний стандартний набір необхідних показників.

(2) **Дослідження та оцінка.** Необхідно усіляко сприяти прикладним дослідженням, особливо в рамках проектів на базі громади та з урахуванням оцінки різних заходів і програм. Такі дослідження (наприклад причин відсутності рухової активності і поганого раціону харчування, які є важливими підставами для запровадження державних програм) у поєднанні з більш широким залученням фахівців у сфері поведінки людини, дозволять поліпшити інформаційну базу для розробників стратегій та забезпечити накопичення знань і досвіду на національному та місцевому рівнях. Важливо створити ефективні механізми оцінки дієвості і рентабельності програм профілактики неінфекційних захворювань, впливу державної політики в інших сферах на здоров'я населення. Необхідно більше інформації, особливо про положення у країнах, що розвиваються, де створення програм здорового режиму харчування і рухової активності повинне бути оцінене та інтегроване у більш широкі програми розвитку та подолання бідності.

53. **Інституціональний потенціал.** Під загальним керівництвом міністерств охорони здоров'я у здійсненні національних програм у сфері раціону харчування і рухової активності важливу роль відіграють різні національні установи, які займаються питаннями громадського здоров'я, харчування і рухової активності. Вони можуть надавати необхідні знання і передавати досвід, забезпечувати моніторинг діяльності, сприяти координації заходів, брати участь у міжнародному співробітництві та забезпечувати консультації тим, хто відповідає за прийняття політичних рішень.

54. **Фінансування національних програм.** Для сприяння у здійсненні стратегії необхідно знайти інші джерела фінансування на додачу до національного бюджету. У прийнятій Організацією Об'єднаних Націй Декларації тисячоліття (вересень 2000 р.) визнається, що економічний ріст буде обмеженим, якщо люди будуть нездорові. З точки зору витрат найбільш ефективними заходами зі стримування епідемії неінфекційних захворювань є профілактика та акцент на чинники ризику, пов'язані з цими хворобами. Програми зі сприяння здоровому раціону харчування і рухової активності потрібно розглядати як необхідну умову розвитку. Вони повинні отримувати політичну та фінансову підтримку в рамках національних планів розвитку.

Міжнародні партнери

55. У досягненні цілі та завдань глобальної стратегії, особливо стосовно питань транснаціонального характеру, або там, де дії однієї країни недостатньо, важливу роль відіграють міжнародні партнери. Необхідна скоординована робота з системою Організації Об'єднаних Націй, міжурядовими та неурядовими організаціями,

професійними асоціаціями, науково-дослідними інститутами та приватним сектором.

56. У результаті здійснення стратегії буде розвиватися тісніше співробітництво з іншими організаціями та органами системи Організації Об'єднаних Націй, наприклад ФАО, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, а також з іншими партнерами, включаючи Всесвітній банк. Під час реалізації стратегії ВООЗ буде зміцнювати своє довгострокове співробітництво з ФАО. ФАО відіграє особливу роль у розробці сільськогосподарської політики та має важливе значення для виконання цієї стратегії. Таким чином, виникає потреба у проведенні значної кількості досліджень у сфері поставок, наявності, переробки та споживання продовольства.

57. Планується співробітництво з такими організаціями як Економічна і Соціальна Рада Організації Об'єднаних Націй, МОП, ЮНЕСКО, ВТО, регіональні банки розвитку та Університет Організації Об'єднаних Націй. ВООЗ буде співпрацювати з відповідними міжнародними установами в налагодженні та зміцненні партнерських зв'язків, включаючи глобальні та регіональні мережі, відповідно до цілі та завдань цієї стратегії, а також для розповсюдження інформації, обміну досвідом та надання підтримки регіональним і національним ініціативам. ВООЗ має намір заснувати спеціальний комітет зацікавлених партнерів із системи Організації Об'єднаних Націй для постійного забезпечення послідовної політики та використання відповідних переваг кожної організації. Партнери можуть відіграти важливу роль у глобальній мережі, перед якою поставлені такі завдання як пропаганда, мобілізація ресурсів, збільшення потенціалу та спільні дослідження.

58. Міжнародні партнери можуть брати участь у здійсненні глобальної стратегії на основі:

- розробки всеохоплюючої міжсекторальної глобальної стратегії у сфері раціону харчування, рухової активності, наприклад за рахунок включення питань сприяння здоровому раціону харчування до програм боротьби з бідністю;
- використання керівництв із попередження дефіцитів для інтеграції та узгодження майбутніх рекомендацій з раціону харчування і відповідної політики з метою профілактики неінфекційних хвороб і боротьби з ними;
- сприяння розробці національних керівництв із раціону харчування і з рухової активності у співпраці з національними установами;
- співробітництва у розробці, використанні та розповсюдженні моделей комплексного зміцнення громад, включаючи місцевих виробників, у розвитку освіти з питань харчування і рухової активності та підвищення інформованості споживачів;
- сприяння запровадженню стимулів для заохочення профілактики хронічних захворювань і боротьби з ними.

59. Міжнародні норми. Зусилля в рамках громадського здоров'я можна підвищити за рахунок використання міжнародних норм і стандартів. Сфери для подальшої роботи включають: маркування, яка дозволяє краще інформувати споживачів про користь і склад харчових продуктів; зведення до мінімуму нездорового впливу маркетингу на раціон харчування; підвищення якості і збільшення обсягу інформації про здорові структури споживання, включаючи заходи з розширення доступу до фруктів та овочів; стандарти виробництва і переробки, що впливають на харчові якості і безпеку продуктів.

Громадянське суспільство та неурядові організації

60. Громадянське суспільство та неурядові організації можуть зіграти важливу роль, здійснюючи вплив на індивідуальну поведінку і на організації та установи, які впливають на раціон харчування і рухову активність. Вони можуть також сприяти тому, щоб споживачі вимагали від уряду підтримки здорового способу життя і щоб промисловість постачала продукти, корисні для здоров'я. Неурядові організації можуть надати ефективну підтримку стратегії, якщо будуть співпрацювати з національними та міжнародними партнерами. Громадянське суспільство та неурядові організації, зокрема, можуть:

- проводити мобілізації на базовому рівні та виступати за те, щоб питання про здоровий раціон харчування і рухову активність були в центрі уваги громадськості;
- надавати підтримку широкому розповсюдженню інформації про те, як попередити неінфекційні хвороби шляхом збалансованих здорових раціонів харчування і рухової активності;
- формувати мережі і групи дії, які будуть сприяти забезпеченню корисних для здоров'я харчових продуктів, можливостей для рухової активності та виступати за програми зміцнення здоров'я і компанії санітарної освіти та підтримувати їх;
- організовувати компанії та заходи, які будуть стимулювати до дії;
- особливо вказувати на роль уряду у зміцненні здоров'я населення, у сприянні здоровому харчуванню та руховій активності; проводити моніторинг роботи з досягнення цих завдань, а також стежити за діяльністю інших учасників процесу, наприклад приватного сектору;
- використовувати знання та фактичні дані на практиці.

Приватний сектор

61. Приватний сектор може відігравати важливу роль у сприянні здоровому раціону харчування і руховій активності. Підприємства харчової промисловості, оптові бази, компанії з виробництва та збуту спортивних товарів, підприємства громадського харчування, компанії, що займаються рекламою та організацією відпочинку, страхові і бан-

ківські групи, фармацевтичні компанії та ЗМІ можуть відіграти важливу роль відповідальних роботодавців та пропагандистів здорового способу життя. Всі вони можуть стати партнерами урядів та неурядових організацій у здійсненні заходів, спрямованих на розповсюдження позитивної та послідовної інформації для стимуляції та підтримки всебічних зусиль заохочення здорового харчування і рухової активності. Оскільки багато компанії працюють у глобальному масштабі, дуже важливим є міжнародне співробітництво. Відповідні стосунки із промисловістю уже дали багато позитивних результатів стосовно раціону харчування і рухової активності. Ініціативи харчової промисловості щодо зміни вмісту жирів, цукру і солі у перероблених харчових продуктах та з перегляду багатьох нинішніх прийомів маркетингу могли б сприяти значним досягненням зміцнення здоров'я у всьому світі. Конкретні рекомендації для промисловості з виробництва продуктів харчування і товарів для занять спортом включають таке:

- сприяння здоровим раціонам харчування і руховій активності відповідно до національних керівництв та міжнародних стандартів, а також загальних цілей цієї глобальної стратегії;
- обмеження рівня вмісту насичених жирів, цукру та солі в існуючих продуктах;
- подальшу розробку та забезпечення для споживачів вибору доступних за ціною, корисних для здоров'я та поживних продуктів;
- розгляд питання про впровадження нових продуктів з кориснішими для здоров'я якостями;
- надання споживачам адекватної інформації про продукти та харчування;
- дотримання відповідального маркетингу, який підтримує стратегію щодо реклами і збуту шкідливих для здоров'я продуктів з високим вмістом насичених жирів, цукру або солі, особливо для дітей молодшого віку;
- проведення простої, чіткої та послідовної практики маркування харчових продуктів та використання коректних даних, що стверджують про їх користь для здоров'я, і допомогти споживачам прийняти обґрунтовані рішення відносно поживності складових харчових продуктів;
- надання національним органам інформації про склад харчових продуктів;
- надання допомоги в розробці та реалізації програм з рухової активності.

62. Обстановку на робочих місцях можна використовувати для зміцнення здоров'я та профілактики захворювань. Люди повинні мати можливість здійснити здоровий вибір на робочому місці, щоб зменшити ступінь впливу ризику. Крім цього, слід врахувати, що витрати роботодавців, пов'язані з захворюваністю неінфекційними хворобами, швидко зростають. На робочих місцях необхідно забезпечити можли-

вість вибору здорової їжі в їдальнях та всіляко заохочувати і підтримувати рухову активність.

ПОДАЛЬША ДІЯЛЬНІСТЬ

63. ВООЗ надасть звіт про хід здійснення глобальної стратегії, включаючи такі аспекти:

- характер і тенденції раціонів харчування і рухової активності, основних чинників ризику неінфекційних захворювань, пов'язаних із харчуванням та руховою активністю;
- оцінка ефективності програм і політики на шляху поліпшення раціонів харчування та підвищення рухової активності;
- інформацію про перешкоди на шляху здійснення стратегії та про заходи, які використовуються для їх подолання;
- інформацію про законодавчі, виконавчі, адміністративні, фінансові та інші заходи, які здійснюються в рамках цієї стратегії.

64. ВООЗ буде працювати на глобальному та регіональному рівнях із впровадження та розвитку системи моніторингу та використання відповідних показників з раціону харчування та рухової активності.

ВИСНОВКИ

65. За допомогою та під керівництвом ВООЗ необхідно здійснити дії, що базуються на наукових даних і на культурному контексті, та проводити їх моніторинг. Разом з цим, для стабільного просування вперед важливий власне багатосекторальний підхід з мобілізацією ресурсів і знань всіх учасників у всьому світі та за умови об'єднання їхніх зусиль.

66. Зміни у характері раціонів харчування і рухової активності будуть поступовими, і в національних стратегіях необхідно передбачити чіткий план довгострокових заходів профілактики. Однак, зміни у чинниках ризику та показниках розповсюдження неінфекційних захворювань можуть проходити швидко, якщо застосовувати ефективні заходи. Тому в національних планах повинні вказуватись реальні завдання на короткочасні та проміжні періоди.

67. Здійснення цієї стратегії всіма її учасниками може привести до одного із найважливіших і позитивних зрушень у здоров'ї населення.

ЄВРОПЕЙСЬКА СПОРТИВНА ХАРТІЯ

(Ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 24 вересня 1992 р. на 480-й зустрічі представників Міністрів та змінено на їх 752-й зустрічі 16 травня 2001 р.)

Стаття 1. Мета Хартії

Із метою сприяння спорту як важливому чиннику людського розвитку уряди мають здійснювати кроки, необхідні для втілення положень цієї Хартії відповідно до принципів Кодексу спортивної етики для того, щоб:

1) надати можливість кожній людині займатися спортом, і зокрема:

а) забезпечити, щоб усі молоді люди мали можливість отримати фізичне виховання і набути базових спортивних умінь,

б) забезпечити, щоб усі мали можливість брати участь у спорті і фізичній рекреації у безпечному і здоровому оточенні та у співпраці з відповідними спортивними організаціями,

с) забезпечити, щоб усі, хто зацікавлений і має здібності, могли поліпшити свій рівень у спорті і досягти бажаного персонального рівня або публічного визнання,

2) захистити і розвивати моральні та етичні основи спорту і людської гідності, а також осіб, які займаються спортом, шляхом убезпечення спорту, спортсменів та спортсменок від експлуатації задля отримання політичних, комерційних і фінансових переваг та від насильства і злочинності, включаючи наркотики, сексуальне насильство, особливо що стосується дітей, молодих людей і жінок.

Стаття 2. Визначення і сфера дії Хартії.

1. Для цієї Хартії:

а) поняття "Спорт" означає будь-яку форму рухової активності, яка має організований або спонтанний характер і спрямована на удосконалення фізичного і психічного стану, на розвиток суспільних відносин та на досягнення результатів у змаганнях усіх рівнів,

б) ця Хартія доповнює етичні принципи та політичні напрями, викладені у:

1) Європейській конвенції про попередження насильства глядачів та безчинств під час спортивних заходів, особливо на футбольних матчах,

2) Антидопінгову конвенцію.

Стаття 3. Спортивний рух

1. Роль державної влади полягає передусім у підтримці спортивного руху. Тому тісна співпраця з неурядовими спортивними організаціями є важливою з метою втілення положень цієї Хартії, включаючи створення, за необхідності, структур розвитку і співпраці у сфері спорту.

2. Необхідно заохочувати розвиток руху в спорті на громадських засадах, особливо шляхом підтримання роботи волонтерських спортивних організацій.

3. Добровільні спортивні організації мають право на автономний процес прийняття рішень у рамках закону. Урядові установи і спортивні організації мають поважати рішення одне одного.

4. Імплементація деяких положень цієї Хартії може бути доручена як урядовим, так і неурядовим установам і спортивним організаціям.

5. Спортивні організації мають прагнути встановлювати взаємовигідні відносини між собою і з такими потенційними партнерами, як комерційні структури, засоби масової інформації тощо, за умови недопущення експлуатації самого спорту і спортсменів.

Стаття 4. Спортивні споруди і діяльність

1. Доступ до спортивних споруд і спортивної діяльності має бути забезпечений без будь-якої дискримінації за ознаками статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, місця народження та інших обставин.

2. Необхідно вживати заходів, щоб усі громадяни мали можливість займатися спортом, і, за потреби, вживати додаткових заходів для того, щоб цією можливістю могли скористатися молоді люди та люди з особливими потребами.

3. Оскільки рівень занять спортом частково залежить від наявності відповідних умов, споруд та обладнання, то їх генеральне планування має вважатися справою державних органів влади. Держава, плануючи будівництво спортивних споруд, має враховувати національні, регіональні та місцеві інтереси, а також діючі громадські, приватні та комерційні спортивні споруди. Структури влади вживають заходів для належного управління, ефективної та безпечної експлуатації споруд.

4. Власники спортивних об'єктів мають вживати необхідних заходів для забезпечення людей з фізичними чи розумовими вадами можливості користуватися такими об'єктами.

Стаття 5. Закладення основи

Повинні бути зроблені кроки для досягнення фізичної досконалості і набуття основних спортивних навичок, а також для заохочення спортивних занять серед молоді, що передбачають:

- надання всім учням можливості використовувати спортивні споруди для виконання програм з фізичного виховання та рекреації, а також складання розкладу таких занять, який буде зручним для учнів;
- забезпечення підготовки висококваліфікованих учителів у цій сфері, які б працювали в усіх школах;
- забезпечення можливості продовжувати заняття спортом понад обов'язкову шкільну програму із фізичного виховання;
- стимулювання розвитку зв'язків між школами та іншими освітніми установами, шкільними та місцевими спортивними клубами;

- надання можливості і сприяння у використанні школами усіх спортивних об'єктів, якими володіє відповідна місцева громада;
- формування такої атмосфери, за якої батьки, вчителі, тренери та керівники закликають молодь до регулярних спортивних занять;
- навчання спортивної етики всіх учнів, починаючи з молодших класів школи.

Стаття 6. Удосконалення участі

1. Заняття спортом, що мають на меті дозвілля, рекреацію, поліпшення здоров'я, досягнення спортивних успіхів, повинні заохочуватись серед усіх груп населення шляхом надання відповідних споруд та програм, а також послуг кваліфікованих інструкторів, керівників та тренерів.

2. Створення можливостей для занять спортом на робочих місцях має всебічно підтримуватися і розглядатися як частина збалансованої спортивної політики.

Стаття 7. Підвищення майстерності

Заняття спортом з метою підвищення спортивної майстерності має всіляко підтримуватися та стимулюватися у співпраці з компетентними спортивними організаціями. Підтримка має охоплювати такі сфери як: пошук талантів та надання порад; забезпечення необхідних умов; догляд за допомогою спортивної медицини і науки; сприяння науковому забезпеченню освітньої підготовки тренерів та інших спортивних фахівців; допомога клубам у створенні адекватних структур та змагальних умов.

Стаття 8. Підтримка спорту високих досягнень і професійного спорту.

1. Пряма і непряма підтримка спортсменів і спортсменок, які досягли визначних успіхів, має відбуватися у співпраці зі спортивними організаціями, та слугувати цілям повного розвитку їхніх спортивних та людських можливостей, з повагою до їхньої індивідуальності та фізичної і моральної цілісності. Така підтримка повинна включати ідентифікацію таланту, збалансовану освіту у період спортивної підготовки, інтеграцію у суспільство шляхом визначення подальших перспектив під час та після досягнення високої спортивної майстерності.

2. Організація й управління у сфері професійного спорту мають здійснюватися відповідними компетентними органами. Спортсмени-професіонали повинні володіти відповідним соціальним статусом та користуватися захистом від усіх форм експлуатації.

Стаття 9. Трудові ресурси

1. Необхідно сприяти розвитку освіти, яка дасть змогу отримати дипломи та кваліфікацію у всіх сферах, пов'язаних зі спортом. Програми навчання мають відповідати потребам учасників з усіх видів та на всіх рівнях спорту і рекреації, а також бути придатними для осіб, які працюють на професійній чи добровільній основі (керівники, тренери, менеджери, функціонери, лікарі, архітектори, інженери тощо).

2. Керівники чи особи, які несуть відповідальність за спортивну діяльність, повинні мати відповідну кваліфікацію та приділяти особливу увагу безпеці і здоров'ю людей, за яких вони відповідають.

Стаття 10. Спорт і сталий розвиток

Забезпечення поліпшення фізичного, соціального і розумового стану людей з покоління у покоління вимагає, щоб спортивна активність, яка відбувається у міському, сільському чи водному середовищі, відповідала б наявним ресурсам планети, що є обмеженими, та здійснювалася відповідно до принципів сталого розвитку та збалансованого використання довкілля. Це означає:

- урахування цінності природних ресурсів та довкілля під час планування та будівництва спортивних об'єктів;
- заохочення і підтримку спортивних організацій у їх зусиллях щодо збереження природи;
- поглиблення наших знань про взаємозв'язки між спортом і сталим розвитком, а також про широке розуміння природи.

Стаття 11. Інформація і наукові дослідження

Необхідно розвивати відповідні структури та засоби для збору і поширення інформації про спорт на національному та міжнародному рівнях. Потрібно сприяти науковим дослідженням усіх аспектів спортивної діяльності. Необхідно встановлювати домовленості про поширення й обмін такою інформацією і результатами досліджень на найприйнятнішому рівні: місцевому, регіональному, національному чи міжнародному.

Стаття 12. Фінансування

Для досягнення цілей і завдань цієї Хартії повинно бути передбачене належне фінансування з державних фондів (з центральних, регіональних і місцевих). Необхідно заохочувати надання змішаної фінансової підтримки спорту — як з державних, так і з приватних джерел, включаючи створення спортивним сектором власних ресурсів, необхідних для його розвитку.

Стаття 13. Внутрішнє і міжнародне співробітництво

1. Із метою досягнення цілей цієї Хартії необхідно створювати відповідні структури для належної координації розвитку та сприяння спорту як між різними державними органами й агентствами, так і громадськими організаціями на державному, регіональному та місцевому рівнях. Така координація охоплює інші сфери загальної політики і планування, зокрема, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, архітектуру та будівництво у міській і сільській місцевостях, збереження довкілля, мистецтво та інші види відпочинку, а також розглядає спорт як невід'ємну частину соціального і культурного розвитку.

2. Для досягнення цілей цієї Хартії також необхідна співпраця на європейському та міжнародному рівнях.

КОДЕКС СПОРТИВНОЇ ЕТИКИ

(Ухвалений Комітетом Міністрів Ради Європи 24 вересня 1992 р. на 480-й зустрічі представників Міністрів та змінено на їх 752-й зустрічі 16 травня 2001 р.)

Чесна гра — шлях до перемоги

ЦІЛІ

Основний принцип Кодексу спортивної етики полягає в тому, що етичні норми, які визначають чесну гру, є невід’ємними елементами будь-якої спортивної активності, спортивної політики та менеджменту і мають бути застосовані у спорті усіх рівнів, включаючи його рекреаційні та змагальні аспекти.

Кодекс пропонує формулювання етичних настанов, які допоможуть боротися з викликами сучасного суспільства, що нівелюють традиційні основи спорту, які ґрунтуються на принципах чесної гри та добровільного руху.

Найбільша увага концентрується на популяризації принципів чесної гри серед дітей та молоді, оскільки діти і молодь сьогодні — це спортсмени та спортивні зірки майбутнього. Кодекс також призначений для тих інституцій і дорослих осіб, які мають прямий або опосередкований вплив на залучення і заняття спортом серед молоді.

Кодекс також містить принципи, що стосуються прав дітей і молоді на заняття спортом та положення про відповідальність, яка покладається на спортивні організації та дорослих відносно поваги до цих прав та забезпечення чесності і справедливості.

ВИЗНАЧЕННЯ ЧЕСНОЇ ГРИ

Чесна гра — це більше ніж просто гра за правилами. Вона включає принципи дружби, поваги до інших та духу чесних змагань. Чесна гра — це спосіб мислення, а не тільки поведінки. Вона передбачає боротьбу з обманом, допінгом, насильством (фізичним та словесним), сексуальними домаганнями до дітей, молоді та жінок, експлуатацією, нерівними можливостями, надмірною комерціалізацією і корупцією.

Чесна гра є позитивною концепцією. Спорт є соціальною і культурною діяльністю, яка за умов дотримання чесних принципів, збагачує суспільство та сприяє дружбі між народами. Спорт є також індивідуальною діяльністю, яка за умов дотримання чесних принципів, дає можливість для самопізнання, самовираження та самореалізації особистості; власних досягнень, підвищення майстерності, демонстрації здібностей; спілкування, розваг, здоров’я та благополуччя. Спорт сприяє інтеграції та відповідальності у суспільстві через мережу клубів, у яких працюють

добровольці. Крім того, почуття відповідальності та залучення до спільних справ може сприяти становленню екологічного світогляду.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ЧЕСНОЇ ГРИ

Залучення дітей і молоді до занять спортом відбувається у широкому соціальному середовищі. Суспільство та спорт тільки виграють від того, що принципи чесної гри перемістяться з периферії, де вони зараз знаходяться, до центральної позиції. Принципи чесної гри мають бути найвищим пріоритетом для всіх, хто прямо чи опосередковано займається руховою активністю дітей та молоді. Це включає:

- урядові структури на всіх рівнях, а також агентства, що співпрацюють з урядом. Вони залучені до системи освіти та мають особливу відповідальність;

- спортивні організації та ті, що мають відношення до спорту, включаючи спортивні федерації та керівні органи; Асоціації фізичної освіти, тренерські агенції та інститути, медичні й фармакологічні працівники і ЗМІ. Комерційні установи, включаючи виробників спортивних товарів, маркетингові агенції, що теж мають зробити свій внесок у ствердження принципів чесної гри;

- окремі особи, зокрема батьки, тренери, вчителі, судді, функціонери, спортивні керівники, адміністратори, журналісти, лікарі та фармацевти; а також відомі спортсмени; особи, які працюють у сфері спорту на добровільних або професійних засадах; а також глядачі спортивних подій.

Кожній з цих інституцій та окремим особам належить відповідальна роль. Кодекс спортивної етики звертається до них. Він буде діяти ефективно лише за умови, якщо всі, хто має відношення до спорту, візьме свою відповідальність, визначену Кодексом.

Уряди

Уряди зобов'язані:

- сприяти запровадженню високих етичних стандартів у всіх суспільних сферах, що мають відношення до спорту;
- заохочувати і підтримувати організації та осіб, які демонструють високі етичні принципи у своїй спортивній роботі;
- сприяти тому, щоб принципи чесної гри стали центральною частиною програм спортивної освіти;
- підтримувати ініціативи щодо утвердження принципів чесної гри у спорті, особливо серед молоді, та заохочувати організації до надання цим принципам пріоритетного значення;
- сприяти проведенню досліджень як державних, так і міжнародних, які б удосконалювали наше розуміння особливостей того сере-

добровольці. Крім того, почуття відповідальності та залучення до спільних справ може сприяти становленню екологічного світогляду.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ЧЕСНОЇ ГРИ

Залучення дітей і молоді до занять спортом відбувається у широкому соціальному середовищі. Суспільство та спорт тільки виграють від того, що принципи чесної гри переміщуються з периферії, де вони зараз знаходяться, до центральної позиції. Принципи чесно гри мають бути найвищим пріоритетом для всіх, хто прямо чи опосередковано займається руховою активністю дітей та молоді. Це включає:

- урядові структури на всіх рівнях, а також агентства, що співпрацюють з урядом. Вони залучені до системи освіти та мають особливу відповідальність;
- спортивні організації та ті, що мають відношення до спорту, включаючи спортивні федерації та керівні органи; Асоціації фізичної освіти, тренерські агенції та інститути, медичні й фармакологічні працівники і ЗМІ. Комерційні установи, включаючи виробників спортивних товарів, маркетингові агенції, що теж мають зробити всієї внесок у ствердження принципів чесної гри;
- окремі особи, зокрема батьки, тренери, вчителі, судді, функціонери, спортивні керівники, адміністратори, журналісти, лікарі та фармацевти; а також відомі спортсмени; особи, які працюють у сфері спорту на добровільних або професійних засадах; а також глядачі спортивних подій.

Кожній з цих інституцій та окремим особам належить відповідальна роль. Кодекс спортивної етики звертається до них. Він буде діяти ефективно лише за умови, якщо всі, хто має відношення до спорту, візьме свою відповідальність, визначену Кодексом.

Уряди

Уряди зобов'язані:

- сприяти запровадженню високих етичних стандартів у всіх суспільних сферах, що мають відношення до спорту;
- заохочувати і підтримувати організації та осіб, які демонструють високі етичні принципи у своїй спортивній роботі;
- сприяти тому, щоб принципи чесної гри стали центральною частиною програм спортивної освіти;
- підтримувати ініціативи щодо утвердження принципів чесної гри у спорті, особливо серед молоді, та заохочувати організації до надання цим принципам пріоритетного значення;
- сприяти проведенню досліджень як державних, так і міжнародних, які б удосконалювали наше розуміння особливостей того сере-

довища, що оточує молодь, яка займається спортом, та можливостей утвердження принципів чесної гри.

Спортивні організації

Спортивні організації, а також ті, що мають відношення до спорту зобов'язані:

Щодо створення належних умов для впровадження принципів чесної гри

- видавати чіткі вказівки стосовно того, що вважається етичним або неетичним, та забезпечувати необхідні санкції за порушення етичних норм на всіх рівнях;

- приймати всі рішення тільки відповідно до Кодексу етики для відповідного виду спорту, який відображає положення Європейського кодексу;

- поширювати знання про принципи чесної гри у межах своєї сфери відповідальності шляхом проведення відповідних кампаній, освітніх та інших заходів. Необхідно також проводити моніторинг та оцінювати дієвість таких кампаній;

- створювати систему винагород за дотримання етичної поведінки, щоб вона цінувалася так само як і спортивні досягнення;

- допомагати ЗМІ у популяризації етичної поведінки;

Щодо роботи з молоддю

- забезпечувати задоволення особливих потреб дітей і молоді під час змагань, а також сприяти поступовому зростанню їхніх спортивних досягнень;

- підтримувати зміни правил з метою дотримання інтересів неповнолітніх та більше уваги приділяти дотриманню етики, ніж досягненню успіхів;

- захищати інтереси дітей, молоді і жінок, не допускати випадків сексуального насильства до них, запобігати експлуатації дітей, особливо тих, хто демонструє швидкий розвиток;

- забезпечувати необхідний професійний рівень тих, хто займається викладанням і тренуванням дітей, вони мають розуміти біологічні та психологічні чинники, пов'язані з розвитком дитини.

Окремі особи

Особи зобов'язані:

Особиста поведінка

- поводитися таким чином, щоб бути гарним прикладом для дітей і молоді; у жодному випадку не схвалювати, не демонструвати та не закликаати інших до порушення етики та засуджувати неналежну поведінку;

- бути певними, що власний рівень кваліфікації відповідає потребам дитини, яка активно розвивається;

Працюючи з молоддю

- вважати здоров'я, безпеку і благополуччя дитини чи молодого спортсмена найголовнішим пріоритетом, що має перевагу над міркуваннями досягнень, репутації школи, клубу, тренера чи батьків;
- сприяти тому, щоб спорт навчав дитину цінностям рухової активності протягом усього життя;
- не ставитися до дітей просто як до маленьких дорослих, а розуміти психічні та фізіологічні зміни, які з ними відбуваються, коли вони дорослішають, та як ці зміни можуть вплинути на заняття спортом;
- вважати задоволення від занять спортом пріоритетним та ніколи не чинити тиску на дитину стосовно її вибору у спортивній активності;
- проявляти однакову зацікавленість до занять з талановитими та не талановитими дітьми та відзначати особисті успіхи так само, як і успіхи на змаганнях;
- заохочувати дітей винаходити власні ігри з власними правилами, грати роль тренера, функціонера і судді; придумувати власні нагороди і санкції за етичну чи неетичну поведінку; відчувати власну відповідальність за свої вчинки;
- надавати дітям, молоді та їхнім сім'ям вичерпну інформацію про потенційні ризики та переваги досягнення значних успіхів у спорті.

РЕЗЮМЕ

Чесна гра — важлива частина успішного просування, розвитку та залучення людей до спорту. Від принципів чесної гри отримують переваги як окремі особи, так і спортивні організації і суспільство в цілому. Ми всі зобов'язані сприяти утвердженню принципів чесної гри — шляху до перемоги.

НІЦЦЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ

Декларація про специфічні характеристики спорту та його соціальну функцію в Європі, що необхідно враховувати, визначаючи спільний курс

*(Ухвалена на засіданні Європейської Ради 7—9 грудня 2000 р. у Ніцці,
Франція)*

1. Європейська Рада взяла до уваги звіт про стан справ у спорті, представлений на її розгляд Європейською Комісією в Гельсінкі в грудні 1999 р. з метою збереження існуючих структур у спорті та підтримки соціальної функції спорту в Європейському Союзі. Основна відповідальність за розвиток спорту покладається на спортивні організації та держави-члени. Незважаючи на те що співтовариство не має безпосередніх повноважень у цій сфері, йому належить, відповідно до положень Договору, брати до уваги соціальні, освітні та культурні функції, притаманні спорту, які надають йому унікальності, з метою зміцнення та збереження морального кодексу та солідарності, необхідних для збереження його суспільної ролі.

2. Європейська Рада також висловлює сподівання на збереження духу солідарності, який об'єднує людей у спорті на кожному рівні, чесної конкуренції, моральної та матеріальної зацікавленості, а також здоров'я усіх, хто займається спортом, особливо дітей і молоді.

Аматорський спорт та спорт для всіх

3. Спорт є видом діяльності, заснованої на фундаментальних соціальних, освітніх і культурних цінностях. Спорт сприяє інтеграції, участі у суспільному житті, терпимості, визнанню розбіжностей між людьми та дотриманню встановлених правил.

4. Заняття спортом мають бути доступними кожній людині з урахуванням її інтересів та здібностей, організовано або самостійно, професійно чи аматорськи.

5. Для осіб із відхиленнями у фізичному чи розумовому розвитку заняття руховою активністю та спортом надають сприятливу можливість для розвитку індивідуальних здібностей, оздоровлення, соціальної інтеграції та солідарності і тому вимагають усілякої підтримки. У зв'язку з цим Європейська Рада вітає цінний та гідний внесок до справи, зроблений Паралімпійськими іграми у Сіднеї.

6. Держави-члени та Співтовариство у межах своїх повноважень заохочують допомогу волонтерів у спорті шляхом заходів, що забезпечують відповідний захист і визнання економічної і соціальної ролі волонтерів.

Роль спортивних федерацій

7. Європейська Рада наголошує, що вона підтримує незалежність спортивних організацій та їхнє право на об'єднання у відповідні структури. Вона визнає, що за умови належного дотримання національного законодавства і законодавства Співтовариства та на основі демократичного і відкритого методу діяльності саме на спортивних організаціях лежить завдання організації та популяризації відповідного виду спорту, особливо щодо дотримання правил та формування збірних команд у той спосіб, що дозволяє найкраще досягти поставлених цілей.

8. Також відмічається, що спортивним федераціям належить основна роль у забезпеченні солідарності між різними рівнями спортивної діяльності — від дозвілля до спорту вищих досягнень; федерації забезпечують доступність занять спортом для широкої громадськості, надають кадрову та фінансову підтримку аматорському спорту, сприяють рівноправ'ю на всіх рівнях занять спортом для чоловіків і жінок, спортивній підготовці молоді, захисту здоров'я і боротьбі з допінгом, актами насильства та проявами расизму і ксенофобії.

9. Виконання цих соціальних функцій передбачає наявність особливих зобов'язань федерацій та забезпечує підґрунтя для визнання їх компетенції в організації змагань.

10. Беручи до уваги тенденції, що проявляються у світі спорту, федерації повинні продсвжувати виконувати роль ключового елемента організаційної структури спорту, що забезпечує його цілісність та демократичні основи участі.

Збереження існуючих підходів до спортивної підготовки

11. Від підготовки молодих спортсменів та спортсменок залежить майбутнє спорту, національних збірних, спорту вищих досягнень і тому вона потребує підтримки. Спортивні федерації, за необхідності, у співпраці з місцевою владою, мають повне право здійснювати заходи щодо збереження тренувального потенціалу клубів, що знаходяться в їх структурі, та забезпечувати високу якість підготовки спортсменів за умови дотримання національного і європейського законодавства.

Захист молодих спортсменів та жінок

12. Європейська Рада підкреслює користь спорту для молоді та закликає усіх, а передусім спортивні організації, звернути особливу увагу на освітню і професійну підготовку кращих молодих спортсменів та спортсменок з метою недопущення того, щоб заняття спортом викликали загрозу для їх професійної адаптації у суспільстві, погано позначились на їхньому здоров'ї, особливо що стосується боротьби з вживанням допінгу, та психологічному стані, створювали проблеми у

спілкуванні з сім'ями. Європейська Рада вдячна асоціаціям та організаціям за їхній внесок у вирішення цих проблем у ході підготовки спортсменів, що є важливою суспільною справою.

13. Європейська Рада висловлює занепокоєння з приводу комерційних угод, що мають відношення до неповнолітніх спортсменів, включаючи вихідців з інших країн, що суперечать трудовому законодавству або ставлять під загрозу здоров'я та благополуччя молодих спортсменів і спортсменок. Вона закликає спортивні організації та держави-члени відстежувати такі угоди та за необхідності вживати відповідні заходи.

Економічний контекст спорту та солідарність

14. Із погляду Європейської Ради ситуація, за якої одна особа володіє або керує більше ніж одним спортивним клубом, що бере участь в одних і тих самих змаганнях з одного виду спорту, може поставити під загрозу принцип чесності змагань. За необхідності, спортивним федераціям рекомендується вживати заходів щодо нагляду за керівництвом клубів.

15. Продаж прав на телевізійну трансляцію у деяких видах спорту є одним із найголовніших джерел прибутків. Європейська Рада вважає, що ініціативи щодо передачі на суспільні потреби частини прибутків від таких продажів є корисними для втілення принципу солідарності між усіма рівнями та сферами спорту.

Трансфери

16. Європейська Рада гаряче підтримує діалог щодо системи трансферів між спортивним рухом, зокрема керівництвом футбольних клубів, організаціями, що представляють професійних спортсменів і спортсменок, Співтовариством та державами-членами за умови дотримання специфічних вимог спорту, які не суперечать європейському законодавству.

Інституції Співтовариства і держави-члени повинні й надалі аналізувати свої підходи до цієї тематики відповідно до положень Договору та з урахуванням визначених повноважень.

СПОРТ ЯК ЗАСІБ СПРИЯННЯ ВИХОВАННЮ, ЗДОРОВ'Ю, РОЗВИТКУ І МИРУ

*(Резолюція 58/5 П'ятдесят восьмої сесії Генеральної Асамблеї
Організації Об'єднаних Націй)*

Генеральна Асамблея,

посилаючись на своє рішення включити до порядку денного пункт, що має назву "Спорт на благо миру і розвитку", і підпункт, що має назву "Міжнародний рік спорту і фізичного виховання",

враховуючи роль спорту і фізичного виховання як засобу сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру,

визнаючи велику роль Організації Об'єднаних Націй, її фондів і програм, а також ЮНЕСКО та інших спеціалізованих установ зі сприяння розвитку людського потенціалу за допомогою спорту і фізичного виховання через реалізацію програм в окремих країнах,

беручи до уваги комюніке "круглого столу" міністрів у справах спорту і фізичного виховання, проведеного у Парижі 9 і 10 січня 2003 р., де вони висловили свій твердий намір забезпечити повне визнання і підвищення ролі фізичного виховання і спорту,

посилаючись на Конвенцію про права дитини і заключний документ спеціальної сесії Генеральної Асамблеї про становище дітей, що має назву "Світ, придатний для життя дітей", у яких підкреслюється, що виховання має бути спрямоване на забезпечення повноцінного розвитку особистості, її талантів, розумових та фізичних здібностей дітей,

посилаючись також на Міжнародну хартію фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО і Дакарські рамки дій, прийняті на Всесвітньому форумі з питань освіти у квітні 2000 р., а також на інші відповідні документи, у яких підкреслюється роль спорту і фізичного виховання,

беручи до уваги доповідь Міжгалузевої цільової групи Організації Об'єднаних Націй про спорт на благо розвитку і миру,

відмічаючи, що у багатьох країнах у системі освіти приділяється усе менше уваги фізичному вихованню і спорту, незважаючи на те що вони є найважливішим засобом не тільки забезпечення здоров'я і фізичного розвитку, а й засвоєння цінностей, необхідних для суспільної злагоди і діалогу культур,

відмічаючи із занепокоєнням наявність небезпек, що загрожують спортсменам і спортсменкам, особливо молодим, включаючи, зокрема, дитячу працю, насильство, допінг, ранню спеціалізацію, надмірне тренування і комерційну експлуатацію, а також інші загрози, що не є настільки явними, такі як передчасний розрив сімейних зв'язків і втрату спортивних, суспільних і культурних зв'язків,

визнаючи необхідність більш тісної координації зусиль на міжнародному рівні для ефективнішої боротьби із застосуванням допінгу і відмічаючи у цьому зв'язку Конвенцію проти застосування допінгу,

ухвалену Радою Європи, Копенгагенську декларацію про боротьбу з застосуванням допінгу у спорті, прийняту на Всесвітній конференції з застосування допінгу у спорті, що відбулася 3—5 березня 2003 р., та всі інші відповідні міжнародні документи:

1. *Пропонує* урядам, Організації Об'єднаних Націй, її фондам і програмам, відповідним спеціалізованим установам та установам, пов'язаним зі спортом:

а) забезпечити роль спорту і фізичного виховання для всіх у ході реалізації своїх програм і політики у сфері розвитку, для сприяння поширенню медичної інформації, утвердженню духу прагнень до нових досягнень, а також культурному вихованню і закріпленню колективних цінностей;

б) використовувати спорт і фізичне виховання як засіб досягнення узгоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, у тому числі цілей, включених у Декларацію тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, і ширших цілей розвитку і миру;

в) докладати колективних зусиль, щоб спорт і фізичне виховання створювали умови для виявлення солідарності і співробітництва з метою просування культури миру, соціальної рівності і рівності чоловіків і жінок з метою пропаганди діалогу і гармонії;

г) визнати внесок спорту і фізичного виховання у соціально-економічний розвиток і заохочувати будівництво і відновлення спортивних споруд;

г) продовжувати підтримувати спорт і фізичне виховання як засіб сприяння здоров'ю, вихованню, соціальному і культурному розвитку з урахуванням місцевих потреб;

д) зміцнювати співробітництво і партнерство між усіма сторонами, включаючи сім'ю, школу, клуби/ліги, місцеві громади, молодіжні спортивні асоціації, людей, які приймають рішення, державу і приватний сектор, для забезпечення взаємного доповнення зусиль та зробити спорт і фізичне виховання доступними для всіх;

е) забезпечити можливості для розвитку спортивного потенціалу молодих талановитих людей, що має відбуватися без жодних загроз їхній безпеці, фізичному здоров'ю і моралі;

2. *Рекомендує* урядам, міжнародним спортивним органам і організаціям, пов'язаним зі спортом, розробити і втілити партнерські ініціативи і проекти з розвитку, які були б узгоджені з навчальними програмами на всіх рівнях шкільної освіти, для сприяння досягненню цілей розвитку, проголошених у Декларації тисячоліття;

3. *Пропонує* урядам і міжнародним спортивним органам надавати допомогу країнам, що розвиваються, особливо найменш розвинутим країнам та малим острівним державам, що розвиваються, у їх зусиллях щодо зміцнення власного потенціалу у сфері спорту і фізичного виховання;

4. *Рекомендує* Організації Об'єднаних Націй розвивати стратегічні партнерські відносини з усіма, хто опікується питаннями спорту,

включаючи спортивні організації, спортивні асоціації і приватний сектор, для сприяння реалізації програм з використання спорту у цілях розвитку;

5. *Рекомендує* урядам держав-членів Організації Об'єднаних Націй шукати нові та новаторські засоби використання спорту в цілях комунікації і мобілізації громадськості, особливо на національному, регіональному і місцевому рівнях, активно залучаючи до цього громадянське суспільство і забезпечуючи контакт із цільовою аудиторією;

6. *Підкреслює*, що всі сторони повинні тісно співпрацювати із міжнародними спортивними організаціями з метою розробки “кодексу правильної поведінки”;

7. *Пропонує* урядам прискорити розробку міжнародної конвенції щодо боротьби з допінгом у всіх сферах спортивної активності і просить ЮНЕСКО, діючи у співпраці з іншими відповідними міжнародними і регіональними організаціями, координувати розробку такої конвенції;

8. *Постановляє* проголосити 2005 рік Міжнародним роком спорту і фізичного виховання як засобу сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру і пропонує урядам організувати заходи в цілях демонстрації своєї прихильності до цих цілей і просити допомоги спортивних діячів у цій сфері;

9. *Просить* Генерального секретаря представити на розгляд Генеральної Асамблеї на її п'ятдесят дев'ятій сесії доповідь про впровадження даної резолюції і про підготовку заходів на національному і міжнародному рівнях, пов'язаних із проведенням у 2005 р. вищезгаданого Міжнародного року.

52-ге пленарне засідання
3 листопада 2003 р.

СПОРТ ЯК ЗАСІБ СПРИЯННЯ ВИХОВАННЮ, ЗДОРОВ'Ю, РОЗВИТКУ І МИРУ

*(Резолюція 61/10 Шістдесят першої сесії Генеральної Асамблеї
Організації Об'єднаних Націй)*

Генеральна Асамблея,

посилаючись на свої резолюції 58/5 від 3 листопада 2003 р., 59/10 від 27 жовтня 2004 р. та 60/9 від 3 листопада 2005 р., своє рішення проголосити 2005 р. Міжнародним роком спорту і фізичного виховання з метою підвищення ролі спорту як засобу сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру та на свою резолюцію 60/1 від 16 вересня 2005 р., у якій підкреслюється, що спорт може сприяти розвитку і миру та створенню атмосфери терпимості і взаєморозуміння,

із вдячністю беручи до уваги доповідь Генерального секретаря, що містить план дії, який можна розглядати як початкову, розраховану на три роки, програму роботи з розширення і зміцнення партнерських відносин, програм і проектів зі спорту заради пропаганди миру,

визнаючи велику роль держав-членів і системи Організації Об'єднаних Націй у сприянні розвитку людського потенціалу за допомогою спорту і фізичного виховання,

визнаючи, що спорт і фізичне виховання можуть створювати умови для виявлення солідарності і співробітництва з метою сприяння терпимості, культурі миру, соціальній рівності, рівності чоловіків і жінок, адекватному задоволенню потреб інвалідів, міжкультурному діалогу, соціальній згуртованості та гармонії,

визнаючи також необхідність більш тісної координації зусиль на міжнародному рівні для сприяння ефективній боротьбі з допінгом,

враховуючи необхідність продовження роботи зі створення в рамках Організації Об'єднаних Націй спільної основи для утвердження спорту як засобу сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру, розширення покладених на робочу групу зі спорту, а також групи ООН з питань комунікації функції форуму для обговорення питань політики і поширення інформації, що буде визначати спільну стратегію, політику і програми підвищення згуртованості і одночасно сприяти поширенню відповідної інформації як у системі ООН, так і серед її партнерів,

посилаючись на “Заклик до дії”, ухвалений 6 грудня 2006 р. у Маглінгені (Швейцарія) під час конференції, присвяченій завершенню проведення Міжнародного року спорту і фізичного виховання з метою підвищення ролі спорту як засобу сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру, і адресований урядам держав-членів ООН та міжнародним спортивним організаціям,

беручи до уваги проведення у 2006 р. Глобального саміту лідерів молоді як відповідного пункту для досягнення у 2015 році цілей Декла-

рації тисячоліття, на якому було приділено особливу увагу використанню можливостей спорту у проведенні масових заходів:

1. *Високо оцінює* призначення відомих спортсменів, що впроваджують позитивні цінності спорту, бути виразниками ідеї та послами доброї волі Організації Об'єднаних Націй;

2. *Рекомендує* розширити співробітництво з Міжнародним олімпійським комітетом, Міжнародним паралімпійським комітетом, спортивними організаціями та іншими партнерами у світі спорту;

3. *Пропонує* державам-членам, організаціям системи ООН, включаючи керівні органи закладів ООН, організаціям, пов'язаним зі спортом, засобам масової інформації, громадянському суспільству та приватному сектору співпрацювати для сприяння підвищенню рівня інформованості та активізації дій в інтересах збереження миру і забезпечення швидкого досягнення цілей, сформульованих у Декларації тисячоліття, шляхом ініціатив, пов'язаних зі спортом, та сприяти включенню питання про спорт як засіб сприяння миру до порядку денного за допомогою втілення наступних положень, розроблених на базі плану дій, включеного до доповіді Генерального секретаря:

а) продовжити роботу зі створення глобальної основи для формування спільного уявлення, визначення пріоритетів та продовження агітаційної діяльності з метою заохочення та інтеграції стратегій використання спорту на благо розвитку і миру;

б) заохочувати і підтримувати інтеграцію і включення програм використання спорту на благо розвитку і миру до планів і програм у сфері розвитку;

в) заохочувати використання на всіх рівнях на добровільній основі інноваційних механізмів фінансування та багатосторонніх домовленостей, включаючи залучення спортивних організацій, громадянського суспільства, спортсменів та приватного сектору;

г) заохочувати використання спільних, заснованих на загальноприйнятих стандартах, механізмів, показників та еталонів у сфері оцінки і спостереження;

4. *Пропонує* урядам та міжнародним спортивним організаціям надавати допомогу країнам, що розвиваються, особливо найменш розвинутим з них, в їхніх зусиллях щодо зміцнення потенціалу у сфері спорту та фізичного виховання, шляхом передачі їм досвіду та передових практичних методів, а також шляхом надання фінансових і матеріально-технічних ресурсів для реалізації спортивних програм;

5. *Рекомендує* державам-членам ратифікувати Міжнародну конвенцію проти застосування допінгу у спорті;

6. *Рекомендує* Генеральному секретарю зберегти посаду Спеціального радника з питань спорту як засобу розвитку і миру та підготувати вказівки для майбутнього інституційного оформлення питання спорту у системі ООН;

7. *Пропонує* державам-членам робити добровільні внески для забезпечення адекватного здійснення і продовження діяльності Бюро з питань спорту як засобу розвитку і миру у Женеві та Нью-Йорку;

8. *Просить* Генерального секретаря подати Генеральній Асамблеї на її шістдесят другій сесії за пунктом порядку денного “Спорт на благо миру і розвитку” доповідь про впровадження даної резолюції та про досягнутий на національному, регіональному та міжнародному рівнях прогрес у сприянні здійсненню стратегій і застосуванню передових практичних методів у сфері спорту як засобу розвитку і миру.

48-ме пленарне засідання
3 листопада 2006 р.

ПРИНЦИПИ СПРАВЕДЛИВОГО УПРАВЛІННЯ В СПОРТІ

(Резолюція 10-ї конференції європейських міністрів, відповідальних за спорт, 14—15 жовтня 2004 р., Будапешт, Угорщина)

Європейські міністри, відповідальні за спорт, під час зустрічі у Будапешті на 10-й конференції 14 та 15 жовтня 2004 р.:

переконані у необхідності визначити нижче наведені принципи, що мають бути включені до спортивної політики та справедливого управління;

визначаючи важливу роботу, проведenu Комітетом розвитку спорту Ради Європи щодо формування політики, яка б сприяла принципам справедливого управління у спорті;

вітаючи публікацію дослідження А. Чакера про європейський досвід справедливого управління у спорті;

вважаючи, що неурядові спортивні організації є важливою основою для існування і розвитку демократичного спорту, а також роблять унікальний внесок у справу утвердження у суспільстві влади закону, плюралістичної демократії та поваги до прав людини, що є визначальними принципами Ради Європи;

пам'ятаючи, що “Фундаментальні принципи статусу неурядових організацій в Європі” від 13 листопада 2002 р. забезпечують основу для визначення статусу неурядових організацій в Європі;

підтверджуючи свою відданість принципам справедливого управління у спорті та погоджуючись, що імплементація принципів демократії, надійності, чесності, солідарності та прозорості відбувається шляхом підвищення популярності спорту та зміцнення позицій спортивних неурядових організацій у громадянському суспільстві;

враховуючи позицію “Групи держав Ради Європи проти корупції” стосовно корупції в спорті;

посилаючись на Заключну декларацію Другого саміту глав держав та урядів Ради Європи (Страсбург 10—11 жовтня 1997 р.), яка підкреслює роль Ради Європи у пошуку спільних відповідей на проблеми, спричинені зростанням корупції;

підкреслюючи своє переконання у тому, що постійне застосування принципів справедливого управління у спорті буде визначальним чинником боротьби з корупцією у цій сфері, вирішили:

Заохочувати всі інституції, неурядові організації та інші структури, задіяні у спорті, запроваджувати, імплементувати, зміцнювати та підтримувати всі ініціативи, які базуються на принципах справедливого управління у спорті, що включає, як мінімум:

- демократичні структури, засновані на виборчих процедурах та відкриті для членства;
- професійну організацію та менеджмент із належним етичним кодексом та процедурами, здатними впоратися із конфліктами інтересів;

- надійність і прозорість у прийнятті рішень та фінансових операціях;
- чесність у питаннях членства і згуртованості;
- основи для рівноправного партнерства між державною владою і спортивним рухом;

Забезпечувати включення принципів справедливого управління до спортивної політики і практики на національному рівні та запровадити їх ефективний моніторинг;

Сприяти тому, щоб спортивні неурядові організації успішно імплементували принципи справедливого управління до своєї діяльності, що допоможе їм зміцнити своє самоврядування і автономію у справах спорту та посилить їх позицію у відносинах з органами влади, які мають бути засновані на взаємній повазі та довірі;

Закликати всі сектори — неурядові спортивні організації, структури громадянського суспільства та добровільні інституції — до тісної співпраці з державною владою для втілення принципів цієї Резолюції.

Підкреслити ті переваги, які може забезпечити справедливе управління у спорті для просування чесної гри, спорту для всіх, а також його можливості у боротьбі з корупцією;

Підтвердити, що сама природа спорту, яка ґрунтується на чесній грі та рівних умовах змагань, вимагає рішучої та ефективної боротьби з усіма видами неетичної поведінки у спорті;

Запропонувати Комітету Міністрів Ради Європи закликати держави-члени поставити це питання на національному рівні та здійснити конкретні кроки для зменшення можливостей щодо неетичної поведінки в спорті;

Зауважити, що надходження від лотерей та азартних ігор є значною частиною спортивних прибутків у більшості європейських країн, та підкреслити право урядів вирішувати питання щодо лотерей та азартних ігор у державі.

МАЙБУТНЄ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ СПОРТУ

(Резолюція 17-ї неформальної зустрічі європейських міністрів, відповідальних за спорт, 20—21 жовтня 2006 р, Москва, Російська Федерація)

Європейські міністри, відповідальні за спорт, на 17-й робочій зустрічі у Москві 20 та 21 жовтня 2006 р.:

підкреслюючи роль і значення спорту у сучасному суспільстві, особливо що стосується перспектив політичного, соціального, культурного та економічного розвитку;

відзначаючи План дій Третього саміту глав держав та урядів Ради Європи (Варшава, 16—17 травня 2005 р.), важливе значення спорту у побудові більш гуманної Європи та зразкову діяльності Ради Європи у сфері спорту;

відзначаючи 50-річний ювілей Європейської культурної конвенції, на основі якої протягом тривалого періоду Рада Європи будувала платформу для міждержавного співробітництва з питань, пов'язаних зі спортом;

усвідомлюючи визначну роботу, проведenu Комітетом розвитку спорту Ради Європи щодо формування політики, спрямованої на утвердження загальноєвропейського співробітництва у сфері спорту;

визнаючи, що співробітництво, яке охоплює весь континент, привело до ухвалення ключових документів відносно національної та міжнародної спортивної політики, включаючи три договори, Європейську спортивну хартію та Європейських кодекс спортивної етики та інші документи, які відображають внесок спорту у життя сучасного суспільства;

погоджуючись, що такі спільні документи є основою для створення нових програм співробітництва у сфері спорту у рамках Ради Європи;

підтверджуючи важливу роль зв'язків між Європейським Союзом та Радою Європи у майбутньому спортивному співробітництві в Європі;

підкреслюючи необхідність уникнення дублювання функцій і діяльності між програмами Європейського Союзу та Ради Європи у сфері спорту;

переконані у необхідності знаходити нові шляхи і можливості для загальноєвропейського співробітництва, встановлювати нові партнерські відносини у сфері спорту та визначати майбутнє такого співробітництва в рамках Ради Європи.

Після вивчення дослідження про можливості Угоди про спорт, *вирішили:*

Схвалити результати, що були напрацьовані Комітетом Ради Європи відносно Угоди про спорт, особливо дослідження можливостей Угоди про спорт та розширеної часткової угоди про спорт.

Закликати Раду Європи продовжити роботу у сфері загальноєвропейського спортивного співробітництва, зокрема, стосовно політики

співробітництва Ради Європи та продовження зустрічей міністрів, відповідальних за спорт;

Запропонувати Комітету Міністрів, відповідно до положень Плану дій Третього саміту, зробити все необхідне для того, щоб Рада Європи продовжила підтримку роботи двох конвенційних комітетів у сфері спорту (Європейська конвенція про насильство серед глядачів та хуліганство під час спортивних заходів, зокрема футбольних матчів, та Антидопінгова конвенція) на регулярній основі, на благо всіх європейців та урядів держав-членів, відповідно до їх цінностей та цілей;

Запропонувати Комітету Міністрів зважити на висновки дослідження можливостей Угоди про спорт з тим, щоб напрацювати розширену часткову Угоду про спорт, відкриту для приєднання держав-членів Ради Європи, інших держав, і, за можливості, міжнародних організацій та інших структур спортивного руху;

Зауважити, що деякі країни віддають перевагу збереженню Комітету розвитку спорту Ради Європи, однак, усвідомлюючи потребу в адаптації раніше створеної структури до нових викликів майбутнього загальноєвропейського спортивного співробітництва, закликати держави-члени Ради Європи підтримати розробку розширеної часткової угоди про спорт та прискорити цей процес;

Запросити міжнародні спортивні федерації стати активними учасниками розширеної часткової угоди про спорт, яка буде платформою структурного діалогу та співробітництва у сфері спорту;

Зауважити, що Європейська спортивна хартія, звіти про показники її дотримання, висновки “круглих столів” за програмою SPRINT та результати незалежних досліджень спорту в Європі є важливими складниками захисту європейської спортивної моделі, і мають надалі існувати у контексті загальноєвропейського спортивного співробітництва. Вони забезпечують необхідний матеріал для дискусії стосовно спортивних питань для вироблення розширеної часткової угоди про спорт;

Запропонувати Генеральному секретарю Ради Європи представити звіт про виконання цієї резолюції на наступній конференції.

СПОРТ ДЛЯ ВСІХ ЯК ЗАСІБ ОСВІТИ І РОЗВИТКУ

(Декларація 10-го Всесвітнього конгресу зі спорту для всіх, 11–14 листопада 2004 р. Рим, Італія)

Близько 1200 учасників із 112 країн, що представляють спортивні організації, уряди всіх рівнів, академічні і громадські організації, а також установи Організації Об'єднаних Націй, були присутні на Конгресі, організованому Національним олімпійським комітетом Італії (КОНІ) під патронатом Міжнародного олімпійського комітету (МОК) у співпраці з Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) і Генеральною Асамблеєю міжнародних спортивних федерацій.

Учасники цього Конгресу, відповідно до його теми “Спорт для всіх як засіб освіти і розвитку”, настійно рекомендують урядам, громадським і приватним організаціям, що займаються питаннями спорту, охорони здоров'я, освіти й охорони довкілля:

1. Визнати, що потреба у програмі “Спорт для всіх” і вжитті реальних заходів — особливо за допомогою партнерства — є великою як ніколи для співтовариств у всьому світі.

2. Під час планування та реалізації політики розвитку спорту та активного відпочинку брати до уваги такі чинники:

здоров'я

- у всьому світі відбувається зміна способу життя;
- на сучасному етапі хронічні захворювання, особливо серцево-судинні і діабет, набагато випереджають інфекційні як причина смерті;
- у країнах, що розвиваються, рівень смертності від неінфекційних захворювань є вищим;
- через відсутність вибору або неправильний вибір у всьому світі зростає кількість людей, чиє харчування є нездоровим або незбалансованим;
- відсутність рухової активності впливає на захворювання і витрати на здоров'я, а також належить до глобальних чинників ризику;
- прийняття глобальної стратегії ВООЗ відносно харчування, рухової активності і здоров'я на Всесвітній асамблеї охорони здоров'я у травні 2004 р. і рекомендації ВООЗ із ведення рухливого способу життя для збереження здоров'я, що були запропоновані державами-членами;
- отримання значного позитивного ефекту у сфері громадського здоров'я від зростаючої рухової активності та безперервних освітніх програм з просування активного способу життя;

суспільні переваги

- суспільні переваги дають заняття спортом і активний відпочинок, включаючи консолідацію суспільства й посилене відчуття благополуччя;

- необхідність задовольняти певні потреби людей з очевидними фізичними вадами;

економічні аспекти

- економічна вартість неефективної охорони здоров'я і відсутності рухової активності, включаючи витрати на адміністративні цілі й інфраструктуру, що зростають;

- потреба певних культур та економік у спеціальних програмах в політиці, зокрема, що стосується відсутності ресурсів і можливостей у країнах, що розвиваються;

довкілля

- потреба у належних екологічних умовах і політиці, у наявності відкритих і закритих просторів для безпечних занять спортом і активним відпочинком, а також щоденного активного способу життя.

3. Посилювати фінансове й адміністративне стимулювання для впровадження концепції "Спорт для всіх" та безперервних освітніх програм з просування активного способу життя з метою підвищення їх позитивного впливу на населення, включаючи суспільний і економічний розвиток, якому сприяють спорт і активний відпочинок.

Цей Конгрес підтвердив Декларацію Всесвітнього конгресу зі спорту для всіх, проведеного у Барселоні у 1998 р., звертаючись до всіх урядів і громадських організацій:

- встановлювати і зміцнювати партнерські відносини у сфері підтримки фізичного виховання;

- створювати середовище, в якому цінується фізичне виховання, та застосовувати дії, спрямовані на зупинення падіння рівня занять спортом, особливо у школах. Конгрес також висловлює занепокоєння відсутністю діяльності, починаючи з Конгресу 1998 р., що мала здійснюватися у відповідь на декларацію, прийняту у Барселоні, і з часу наступних конгресів 2000 р. та 2002 р., та особливо діяльності щодо просування і розвитку політики "Спорт для всіх".

Цей Конгрес також визнає Олімпійський рух за сприяння розвитку спорту для всіх, що може відіграти важливу роль у заохоченні, підтримці і просуванні програм спорту та активного відпочинку. Організація Об'єднаних Націй проголосила 2005 р. Міжнародним роком спорту і фізичного виховання, що дає всім можливість реально змінити життя. Ця ініціатива закликає Організацію Об'єднаних Націй і всі пов'язані з нею установи перейти до реальних дій і сфокусувати увагу на отриманні результатів.

Конгрес відмічає, що наступний Всесвітній конгрес зі спорту для всіх відбудеться у Гавані (Куба) і на ньому буде зроблено аналіз досягнень у сфері розвитку політики і практики спорту для всіх.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ: КОРИСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ

(Декларація 11-го Всесвітнього конгресу зі спорту для всіх, 31 жовтня — 3 листопада 2006 р., Гавана, Куба)

11-й Всесвітній конгрес зі спорту для всіх був організований Національним Олімпійським комітетом Куби під патронатом Міжнародного олімпійського комітету (МОК) та його комісії “Спорт для всіх” у співпраці з Всесвітньою організацією охорони здоров’я (ВООЗ), Генеральною асоціацією міжнародних спортивних федерацій та Організацією Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). У роботі конгресу взяли участь 1011 делегатів зі 106 країн.

11-й Всесвітній конгрес зі спорту для всіх, визнаючи, що:

- рухова пасивність (разом з неправильним харчуванням та палінням) є головним чинником ризику хронічних неінфекційних захворювань у всьому світі;
- щонайменше 60 % населення планети недостатньо активне і лише менше третини молоді є досить активною, щоб забезпечити здоровий спосіб життя;
- зростає світова проблема надлишкової маси тіла, ожиріння та нездорового способу життя;
- принаймні 1 з 6 жителів планети має надлишкову масу тіла, (включаючи 22 млн дітей до 5 років, та 155 млн (1 дитина з 10 шкільного віку — 5—17 років), включаючи 30—45 млн осіб, які страждають від ожиріння, при зниженні рухової активності та фізичного виховання в школах; а також понад 300 млн дорослих, які теж страждають від ожиріння;
- соціально-економічні чинники, включаючи бідність, є ключовими чинниками, що впливають на надлишкову масу тіла; жінки та особи, які живуть у скрутних умовах, зазнають найбільшого ризику; дві треті смертей внаслідок неінфекційних захворювань трапляються у країнах, що розвиваються, загальна тенденція пасивності найбільш поширена в бідних міських районах;
- багато чинників способу життя, таких як урбанізація та зміни у техніці, транспорті та робочих місцях, роблять свій внесок у відсутність адекватної рухової активності;
- різні, хоча й частково співпадаючі, причини та обставини проявляються у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, стосовно рухової пасивності та наслідків від неї, тому у певних місцевостях можуть використовуватися різні рішення (такі як недорогий відпочинок);
- спорт та відпочинок, включаючи традиційні ігри, є життєво важливим для соціально-культурної інтеграції та справедливості, гармонії та згуртованості, особливо серед іммігрантів та людей з фізичними вадами;

- важливість глобальної стратегії ВООЗ щодо харчування, рухової активності та здоров'я;
- історичну важливість 2005 р. як Міжнародного року спорту та фізичного виховання;
- рухова пасивність та наслідки від неї створюють надзвичайні фінансові витрати для урядів, суспільств та систем охорони здоров'я;
- важливість інтеграції програм "Спорт для всіх" у широку систему освіти, здоров'я, культури, науки, соціального захисту, довкілля та туризму;

заявляє, що передусім заради молоді світу настав час негайних, реальних та цілеспрямованих дій у сферах охорони здоров'я, освіти та спорту на всіх суспільних та урядових рівнях щодо рухової активності, і, таким чином, *закликає* всі уряди та органи державної та місцевої влади на всіх рівнях разом з неурядовими та іншими організаціями:

- розвивати керівні принципи та завдання національної системи рухової активності;
- гарантувати забезпечення громадськими місцями та спорудами для занять спортом і відпочинку, включаючи доступні, чисті й відкриті місця;
- активно підтримувати потребу в особистій руховій активності через зобов'язання, сприяння та керівництво, спрямовані на збільшення участі громадян у руховій діяльності та програмах спорту для всіх;
- гарантувати поліпшене забезпечення фізичного виховання школярів;
- визнати, що такі дії є доброю інвестицією, яка значно зменшує витрати на охорону здоров'я та приносить велику суспільну користь; і надалі, оскільки це проходить під патронатом МОК та комісії "Спорт для всіх":

1. *Закликає* національні олімпійські комітети, міжнародні федерації та інші організації олімпійського руху, які співпрацюють з органами освіти, охорони здоров'я та спорту, неурядові організації та організації приватного сектору, і беручи до уваги місцеві чинники та погляди, розвивати або розширювати хоча б одну кампанію "Спорт для всіх", концентруючись на:

- програмах масового спорту та відпочинку, особливо через клуби;
- освіті та суспільній обізнаності, включаючи просування на всіх рівнях спорту для підвищення рухової активності населення;
- підтримці споруд та чистих відкритих місць для спортивної рухової активності;
- фізичному вихованні та пропаганді здорового способу життя у школах;
- достатньому забезпеченні такої кампанії або програми.

2. *Спонукає* національні олімпійські комітети, міжнародні федерації та інші організації олімпійського руху лобіювати і підтримувати

уряди та інші організації, особливо у країнах, що розвиваються, до проведення таких кампаній.

3. *Звертається* з проханням до національних олімпійських комітетів, міжнародних федерацій та інших організацій олімпійського руху встановити строк для започаткування таких кампаній, а 12-й Всесвітній конгрес зі спорту для всіх, що проходить у Малайзії в листопаді 2008 року, заслухає результати цих зусиль, особливо щодо молоді світу.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ, СПОРТ ДЛЯ ВСІХ ТА ЗДОРОВ'Я

(Резолюція Генеральної Асамблеї Міжнародної асоціації спорту для всіх, 20 вересня 2005 р., Варшава, Польща)

Міжнародна асоціація спорту для всіх та її організації-члени в 103 країнах світу:

занепокоєні зниженням рівня рухової активності у повсякденному житті та зростанням ролі механічних та електронних приладів у відпочинку, освіті, роботі та транспорті;

усвідомлюючи небезпеку малорухливого способу життя великої кількості населення у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються; *розуміючи* зв'язок між малорухливим способом життя та хронічними захворюваннями і передчасними смертями, а також вплив цих явищ на індивідуальне і суспільне життя та благополуччя;

переконані, що малорухливий спосіб життя у поєднанні з нездоровим харчуванням (наприклад, продуктами насиченими жирами, цукром і сіллю, але з невеликою кількістю овочів і фруктів) спричиняють ще більшу небезпеку здоров'ю;

усвідомлюючи, що спорт для всіх та рухова активність є важливим чинником боротьби з погіршенням стану здоров'я та передчасною смертю;

відповідно до стратегії Всесвітньої організації охорони здоров'я з харчування, рухової активності та здоров'я мають намір *співпрацювати у такому:*

сприяти розширеному розумінню спорту для всіх з метою включення до нього всіх основних форм рухової активності;

спрямовувати зусилля на роботу з неактивними верствами населення за допомогою спеціальних кампаній та програм;

сприяти розвитку заходів зі спорту для всіх, таких як День виклику, Всесвітній день ходьби та Всесвітній фестиваль традиційних ігор, а також розробляти нові стратегії спеціально для малоактивних груп людей;

зосереджувати увагу на таких актуальних проблемах, як зростання рівня надмірної маси тіла серед дітей, недостатній рівень рухової активності серед людей похилого віку та представників меншин;

використовувати всі можливі важелі впливу у питаннях планування міської забудови, транспортних систем, спортивних закладів, шкіл, культурних установ тощо, а також завжди сприяти зміцненню ролі рухової активності та спорту у суспільному житті;

інтегрувати аспекти рухової активності та здоров'я до нових освітніх програм підготовки професійних кадрів та волонтерів для спорту для всіх;

звітувати про імплементацію вищенаведених завдань на наступних конгресах Міжнародної асоціації спорту для всіх.

СПРИЯННЯ СОЦІАЛЬНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ СПОРТУ ДЛЯ ВСІХ

(Рекомендації першого Всесвітнього форуму Міжнародної асоціації спорту для всіх, 15–17 грудня 2006 року, м. Франкфурт, Німеччина)

(1) Формування спільного розуміння термінів

“Інтеграцію” у контексті спорту для всіх слід сприймати як більш широке поняття, ніж просто асиміляцію етнічних меншин до спортивної культури. Вона може означати, наприклад, плюралістичні підходи та сприяння програмам, започаткованим представниками меншин.

(2) Усвідомлення суспільної цінності спорту

У середовищі спортивних організацій та представників місцевої, регіональної та національної державної влади необхідно зміцнювати усвідомлення значного потенціалу спорту стосовно суспільної інтеграції.

(3) Поширення одержаних висновків та ефективної практики

Доцільним є поширення інформації про різні можливості сприяння інтеграції меншин до основного населення країн за допомогою проєктів зі спорту для всіх.

Корисним є обмін інформацією про різні національні та міжнародні програми у сфері спорту для всіх, що дозволить визначити найефективніші з них для сприяння суспільній інтеграції.

Необхідним є використання можливостей спорту для всіх у реалізації міжнародних та національних проєктів сприяння суспільній інтеграції, запропонованих ООН, ВООЗ та ЮНЕСКО, а також урядами країн.

(4) Зміцнення зв'язків та співпраці

Потрібно використовувати усі можливості для запровадження співпраці між іммігрантськими організаціями та асоціаціями спорту для всіх.

Є необхідність в окремому фінансуванні спортивних клубів для цих груп населення, які у культурному сенсі є віддаленими від більшості громадян держави, а крім того – розробляти окремі програми спеціально для таких груп.

Утворення зв'язків між іммігрантами та суспільними групами за допомогою спорту для всіх потребує залучення до цього процесу спортивних організацій, шкіл, установ охорони здоров'я, соціальних агенцій та ін.

Необхідно фінансувати національні та місцеві проекти, що мають на меті соціальну інтеграцію іммігрантів, біженців та неблагополучних соціальних груп населення за допомогою спорту для всіх.

(5) Пропагування політики

Необхідно пропагувати соціальну інтеграцію як головну тему державної політики на всіх рівнях.

(6) Тренування

Із метою координації дій у сфері сорту для всіх доцільно запровадити місцеву, національну та міжнародну експертизу відповідних програм, призначених для груп іммігрантів.

Потрібно вжити усіх заходів для того, щоб представники меншин брали участь в експертизі проектів соціальної інтеграції за допомогою спорту для всіх.

(7) Дослідження та оцінка

Рекомендується сприяти реалізації нових моделей та підходів до розвитку соціальної інтеграції за допомогою спорту для всіх та обмінюватися практичними результатами такої діяльності.

Доцільною є систематична оцінка ефективності діяльності у цій сфері для того, щоб допомогти політикам та менеджерам здійснювати вибір на користь тих чи інших програм у сфері соціальної інтеграції за допомогою спорту для всіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бомова Н.Б.* Рекреационный спорт в Финляндии // Теория и практика физ. культуры. — 1989. — № 6. — С. 15—17.
2. *Глобальная стратегия по питанию, физической активности и здоровью.* — Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2004. — 16 с.
3. *Гостев Р.Г.* Спорт и законодательство. — М.: НИЦ “Еврошкола”, 2001. — 438 с.
4. *Гуськов С.И.* Повчальний приклад // Спортивна газета. — 1989. — 14 лист. — С. 4.
5. *Гуськов С.И.* Государство и спорт. — М., 1996. — 176 с.
6. *Гуськов С.И., Соколов А.С.* Местные органы власти и спорт. — М.: Полиграф-сервис, 1998. — 224 с.
7. *Дивина Г.В.* О социальной сущности кампании “Спорт для всех” в капиталистических странах Западной Европы // Теория и практика физ. культуры. — 1985. — № 9. — С. 58—61.
8. *Европейская хартия по борьбе с ожирением.* — Копенгаген: Европейский региональный офис ВОЗ, 2006. — 8 с.
9. *Ежегодная глобальная инициатива Движение за здоровье: концептуальный документ.* — Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2003. — 14 с.
10. *Жаров К., Жарова Л.* С ярлыком “Спорт для всех” // Спорт за рубежом. — 1986. — № 19. — С. 14—15.
11. *Жуляев В.М., Левицкий В.Д., Димитракис Д.* Международное физкультурно-оздоровительное движение “Спорт для всех” // Наука в олимпийском спорте. — 2000. — Спец. выпуск. — С. 41—47.
12. *Жуляев В.М.* Финляндия: приклад політиків // Спортивна газета. — 2006. — № 86—87. — С. 16.
13. *Здоровье—21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ.* — Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ, 1999. — 312 с.
14. *Золотов М.И., Платонова Н.А., Ванярская О.И.* Экономика массового спорта. — М.: Физическая культура, 2005. — 300 с.
15. *Исаев А.А.* Спортивная политика России. — М.: Советский спорт, 2002. — 512 с.
16. *Канада: государство и спорт. Обзорная информация.* — М.: ВНИИФК, 1988. — 32 с.
17. *Кисби Р.* Подход к проблеме “Спорт для всех” в Канаде // Массовая физическая культура и спорт за рубежом. — 1988. — № 5. — С. 24—25.
18. *Кутепов М.Е.* Управление спортом в муниципалитетах Франции: правовые основы // Спорт для всех. — 1999. — № 4. — С. 21—23.

19. *Кутепов М.Е.* Современные механизмы управления спортом в муниципалитетах Франции // Спорт для всех. — 2000. — № 1. — С. 28—30.
20. *Массовый спорт и физическое воспитание в Финляндии* // Наука в олимпийском спорте. — 2000. — Спец. выпуск. — С. 53—59.
21. *Международная хартия физического воспитания и спорта* // Наука в олимпийском спорте. — 2001. — № 3. — С. 102—106.
22. *Михайлов А.* Быстрее, выше, сильнее // Япония сегодня. — 2000. — № 2. — С. 12—18.
23. *Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту.* — К., 2004. — 16 с.
24. *Национальное законодательство о физической культуре и спорте: Хрестоматия: В 2-х т. / Авторы-составители В.В. Кузин, М.Е. Кутепов.* — М.: СпортАкадемПресс, 2002. — Том 1: Законодательные акты о физической культуре и спорте. — 448 с.
25. *Олімпійська хартія: Міжнародний олімпійський комітет.* — К.: Олімпійська література, 1998. — 96 с.
26. *О планировании спорта будущего — региональные и местные проекты (на примере Финляндии)* // Новости спорта для всех. Менеджмент и маркетинг физкультурно-оздоровительных услуг в зарубежных странах. — 1994. — № 2. — С. 9—16.
27. *О развитии массового спорта в ФРГ* // Массовая физическая культура и спорт за рубежом. — 1988. — № 5. — С. 22—24.
28. *Организация и состояние массового спорта в Японии* // Физкультурно-оздоровительная работа в зарубежных странах. — 1991. — № 3. — С. 35—36.
29. *Платонов В.Н., Гуськов С.И.* Олимпийский спорт. — К.: Олимпийская литература, 1994. — 494 с.
30. *Платонов В.Н.* Сохранение и укрепление здоровья здоровых людей — приоритетное направление современного здравоохранения // Спортивная медицина. — 2006. — № 2. — С. 3—14.
31. *Рейно Д.* Программа “Спорт для всех” в юго-западной части Франции // Массовая физ. культура и спорт за рубежом. — 1988. — № 5. — С. 20.
32. *Рэнсон Р.* Спорт для всех: новые и старые формы культуры движения // Спорт для всех. — 1999. — № 1—2. — С. 21—23.
33. *Соколов А.С.* Роль и участие местных органов власти Германии и Франции в развитии физического воспитания и спорта // Теория и практика физ. культуры. — 1999. — № 4. — С. 45—49.
34. *Спорт в Германии* // <http://emigration.russie.ru/information/sociallife/sport.htm>.
35. *Спортивно-оздоровительная работа в Германии* // Новости спорта для всех. Менеджмент и маркетинг физкультурно-оздоровительных услуг в зарубежных странах. — 1994. — № 3. — С. 8—14.
36. *УСЕ* Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. радн чл.-кор. НАНУ М. Попович. — К.: Ірина, 1999. — 1552 с.

37. *Физкультура и спорт в Финляндии* // <http://virtual.finland.fi/finfo/russian/sportexe.html>.
38. *Юбилейный олимпийский конгресс — конгресс единения* // Наука в олимпийском спорте. — 1995. — № 1 (2). — С. 67—70.
39. *Adult Fitness Tax Credit* // <http://www.adultfitnessstaxcredit.ca/>.
40. *Andeu J. Sport and European Union* // *European Crossroads: Sport — Front Door to Democracy*. — Strasbourg: European Youth Centre, 2004. — P. 61—63.
41. *Arnaut J.L. Independent European Sport Review 2006*. — Brussels: EU, 2006. — 176 p.
42. *Aura O., Ahonen G. Sport for All and Health enhancing Physical Activity in Corporations, Indicators and Results in Finland* // 10th World Sport for All Congress 2004: Book of Abstracts. — Rome, 2004. — P. 140.
43. *Baumann W. Sport und Wirtschaft: Steigende Teilnahme — wachsender Markt* // *Der Sport — ein Kulturgut unserer Zeit*. — Frankfurt am Main: Deutscher Sportbund, 2000. — S. 294—296.
44. *Belloc B. Une nomenclature pour les activites et spotives: 335 disciplines, 34 familles, 9 classes* / *Bulletin de statistiques et d'etudes*. — Paris: Ministere de la Jeunesse et des Sports, 2002. — 6 p.
45. *Beretti-Liverneaux E. Le poids economique du sport en 2002* / *Bulletin de statistiques et d'etudes*. — Paris: Ministere de la Jeunesse, des Sports, et de la Vie Associative, 2004. — 4 p.
46. *Chaker A. Study on national sports legislation in Europe*. — Strasbourg: Council of Europe, 1999. — 144 p.
47. *Chaker A. Good governance in sport — A European survey*. — Strasbourg: Council of Europe, 2004. — 102 p.
48. *Contributions of Sport Canada* // http://www.pch.gc.ca/pc-ch/sujets-subjects/sport/index_e.cfm
49. *Dienstl E. The German route to Sport for all* // *Making sport attractive for all, proceedings book / XVI European Sports Conference, Dubrovnik, September 24—26, 2003*. — Zagreb: Ministry of Education and Sport of the Republic of Croatia, 2003. — P. 39—43.
50. *Draft CONSTITUTION FOR EUROPE* // *European Sport Policy Documents*. — Strasbourg: Council of Europe, 2004. — P. 33—35.
51. *Economic Impacts: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada — Report August 2005* // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/8_e.cfm.
52. *European Year of Education through Sport 2004* // http://ec.europa.eu/sport/action_sports/acces/aees_overview_en.html.
53. *Gauvisin L. Strategies eprouvees et prometteuses pour promouvoir la pratique reguliere d'activites physiques au Quebec*. — Quebec: Gouvernement du Quebec, 2004. — 32 p.
54. *Health Impacts: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada — Report August 2005* // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/5_e.cfm.

55. *Heinila K.* Social Research and Sport in Finland // Sportwissenschaft. — 1989. — Vol. 18. — P. 8—25.

56. *Ikeda M., Yamaguchi Y., Chogahara M.* Sport for All in Japan: Second edition. — Tokyo: Sasakawa Sports Foundation, 2004. — 42 p.

57. *Intervention* de Mme Roselyne Bachelot-Narquin devant le Comité national olympique et sportif français, Paris, 23 mai 2007 // http://www.jeunesse-sports.gouv.fr/accueil_5/ministre_201/discours_220/intervention-mme-roselyne-bachelot-narquin-devant-comite-nationale-olympique-sportif-francais_1602.html.

58. *Jackson R.* Sport Administration Manual. — Lausanne: IOC, 2005. — 456 p.

59. *Joint declaration* by the troika ministers responsible for education and sport and European Commission // <http://ec.europa.eu/sport/documents/jointdeclaration.pdf>.

60. *Kohler H.* Der Sport — eine wichtige Kraftquelle für die Gesellschaft // DSB: Jahresmagazin. — 2005. — S. 10.

61. *La code du sport* // http://www.jeunesse-sports.gouv.fr/sports_1/organisation-du-sport-france_8/role-du-ministere_9/code-du-sport_563.html.

62. *Les CHIFFRES CLES* du SPORT: octobre — 2004. — Paris: Ministère de Jeunesse et des Sports, 2004. — 14 p.

63. *Le week-end du sport en famille* // http://www.jeunesse-sports.gouv.fr/sports_1/acces-au-sport-pour-plus-grand-nombre_32/les-fonctions-sociale-educative-du-sport_45/les-fonctions-sociale-educative-du-sport_566.html.

64. *Overview of Canadian Participation: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada* — Report August 2005 // <http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/2e.cfm#1>.

65. *Palm J.* TAFISA and the WHO Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health // TAFISA Magazine. — 2006. — # 1. — P. 14—19.

66. *Physical activity and health in Europe: evidence for action* / edited by N. Cavill, S. Kahlmeier, F. Racioppi. — Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2006. — 40 p.

67. *Physical Activity Levels among Canadian Adults* // http://www.cflri.ca/eng/levels/adult_levels.php.

68. *Physical Activity, Sport for All and Health: Resolution of the General Assembly of TAFISA* // TAFISA Magazine. — 2006. — # 1. — P. 49.

69. *Pour tout savoir sur les projets 1, 2, 3 ... a vous de jouer.* — Paris: Ministère de Jeunesse et des Sports, 1999. — 12 p.

70. *Recensement national des équipements sportifs, espaces et sites de pratiques: Présentation de la démarche, des premiers résultats et de l'outil d'exploitation.* — Paris: Ministère de la Jeunesse, des Sports, et de la Vie Associative, 2004. — 20 p.

71. *Reinsch M.* Der ostdeutsche Sport zwischen Nostalgie und Neuorientierung // DSB: Jahresmagazin. — 2005. — S. 92–93.
72. *Report of the Expert Panel for the Children's FitnessTax Credit* // http://www.fin.gc.ca/activty/pubs/ctc_1e.html.
73. *Savola J.* Finland: Go30 — a 30-Minute Campaign // TAFISA Magazine. — 2006. — # 1. — P. 4–7.
74. *Speaking Notes for The Honourable Helena Guergis, P.C., M.P.* Secretary of State (Foreign Affairs and International Trade) and (Sport): At the Scotties Tournament of Hearts. Lethbridge, Alberta February 23, 2007 // http://www.pch.gc.ca/pc-ch/discours-speeches/2007/geurgis/2007-05-02_e.cfm.
75. *Sport and Physical Education in Finland* / edited by M. Palkama, L. Nieminen. — Helsinki: The Finnish Society for Research in Sport and Physical Education, 1997. — 40 p.
76. *Sport for a Better World: Report on the International Year of Sport and Physical Education 2005.* — New York: United Nations, 2006. — 424 p.
77. *Sport for Development and Peace: Towards Achieving the Millennium Development Goal.* Report from the United Nations Inter-Agency Task Force on Sport for Development and Peace. — Geneva: United Nations, 2003. — 36 p.
78. *Sport for peace and development: International Year of Sport and Physical Education.* Report of the Secretary-General // <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/461/29/PDF/N0446129.pdf>.
79. *Sport für alle* // Sport in Deutschland. — Frankfurt am Main: Deutscher Sportbund Generalsekretariat, 2003. — S. 35–42.
80. *Sport: Germany's largest association.* — Frankfurt am Main: Deutscher Sportbund, 2004. — 16 p.
81. *TAFISA* // <http://www.maxar.de/joomla/index.php>.
82. *Tax on Television Rights approved in France* // Sport Information Bulletin. — 2000. — # 1. — P. 29.
83. *The Canadian Sport Policy* // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pol/pccs-csp/2003/1_e.cfm.
84. *The Council of Europe and sport.* — Strasbourg: Council of Europe, 2000. — 10 p.
85. *The leisure trends in Germany* // Sport Information Bulletin. — 2000. — # 2. — P. 89–90.
86. *The Magglingen Call to Action 2005* // http://www.magglingen2005.org/downloads/Magglingen_call_to_action.pdf.
87. *The 2004 SSF National Sport-Life Survey: Executive Summary.* — Tokyo: Sasakawa Sports Foundation, 2005. — 6 p.
88. *The World health report: 2002: Reducing risks, promoting healthy life.* — Geneva: World Health Organization, 2002. — 238 p.
89. *Walker G.* How to include as many people as possible? // Making sport attractive for all, proceedings book / XVI European Sports Conference, Dubrovnik, September 24–26, 2003. — Zagreb: Ministry of Education and Sport of the Republic of Croatia, 2003. — P. 21–25.

90. *Weber W., Schnieder C., Kortluke N., Horak B.* Die wirtschaftliche Bedeutung des Sports. — Schorndorf: Hofmann, 1995. — 394 s.

91. *World Sport for All Congress* // http://www.olympic.org/uk/organisation/commissions/sportforall/congress_uk.asp.

92. *Yamaguchi Y.* Sport for All and National Policy in Japan // The 8th Asia-Pacific Sport for All Association Congress: Extract Report. — Taipei: Chinese Taipei Olympic Committee, 2004. — P. 61—66.

Наукове видання

ДУТЧАК Мирослав Васильович

СПОРТ ДЛЯ ВСІХ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Редактор — *Валентина Авраменко*
Комп'ютерна верстка — *Алла Богдан*
Коректор — *Надія Отрох*

Підписано до друку 12.11.2007 р. Формат 60 × 84/16. Папір офс. № 1.
Гарнітура TimesMP. Друк офсетний. Ум. друк. арк 6,51.
Ум. фарбо-відб. 6,98. Обл.-вид. арк. 6,82. Наклад 1000 прим.

Видавництво “Олімпійська література”
Національного університету
фізичного виховання і спорту України
03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
Серія ДК № 2078 від 27.01.2005 р.

Віддруковано в ДМП “Полімед”
01021, Київ-21, вул. Грушевського, 7

СКВІ № 78 від 30.06.2005 р.